

**KADIN İŞGÜCÜNE KATILIMIN EKONOMİK
BELİRLEYİCİLERİ**

Ayşenur DÜZYOL TİH

**Yüksek Lisans Tezi
İktisat Anabilim Dalı**

**Dr. Öğr. Üyesi Ziya Çağlar YURTTANÇIKMAZ
2019**

Her Hakkı Saklıdır

**T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI**

Ayşenur DÜZYOL TİH

KADIN İŞGÜCÜNE KATILIMIN EKONOMİK BELİRLEYİCİLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TEZ YÖNETİCİSİ
Dr. Öğr. Üyesi Ziya Çağlar YURTTANÇIKMAZ**

ERZURUM – 2019

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Dr. Öğr. Üyesi
Ziya G. YURTANCIKMAZ danışmanlığında, Ayşen Düzce T.Ü. tarafından hazırlanan
bu çalışma 16 / 12 / 2018 tarihinde aşağıda isimleri yazılı jüri tarafından.
İktisat Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Dr. Öğr. Üyesi
Başkan : Ziya G. YURTANCIKMAZ İmza:
Prof. Dr.
Jüri Üyesi : Ömer S. EMESEN İmza:
Dr. Öğr. Üyesi
Jüri Üyesi : Adem TÜRKMEN İmza:

Prof. Dr. Sait UYLAŞ
Enstitü Müdürü

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ BEYAN FORMU

...../...../20....

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
BİLDİRİM

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esaslarının ilgili maddelerine göre hazırlamış olduğum "KADIN İŞGÜCÜNE KATILIMIN EKONOMİK
BELİRLEYİCİLERİ" adlı tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kâğıt ve elektronik kopyalarının Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esaslarının ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim *.

Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

Tezimin/Raporumun makale için **altı ay**, patent için **iki yıl** süreyle erişiminin ertelenmesini istiyorum.

[Tarih ve İmza]

[Öğrencinin Adı Soyadı]

Ayşenur DÜZYOL TİH

* LİSANSÜSTÜ TEZLERİN ELEKTRONİK ORTAMDA TOPLANMASI, DÜZENLENMESİ VE ERİŞİME AÇILMASINA İLİŞKİN YÖNERGE

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Çeşitli ve Son Hükümler

Lisansüstü tezlerin erişime açılmasının ertelenmesi MADDE 6– (1) Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.

(2) Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.

Gizlilik dereceli tezler MADDE 7– (1) Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.

(2) Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

F-83/00/22.12.2016

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	IV
ABSTRACT	V
KISALTMALAR DİZİNİ	VI
TABLolar DİZİNİ	VII
ŞEKİLLER DİZİNİ	VIII
ÖNSÖZ.....	IX
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE KADIN İŞGÜCÜNÜN TARİHİ GELİŞİMİ

1.1. İŞGÜCÜ İLE İLGİLİ KAVRAMLAR	3
1.1.1. Toplam Nüfus.....	3
1.1.2. Aktif Nüfus.....	3
1.1.3. İşgücü ve İşgücü Talebi ve İşgücü Arzı	3
1.1.3.1. Uzun Dönem İşgücü Talebi.....	4
1.1.3.2. Kısa Dönem İşgücü Talebi	4
1.1.3.3. İşgücü Arzı	6
1.1.4. İşgücüne Katılma Oranı	6
1.2. İSTİHDAM İLE İLGİLİ KAVRAMLAR	8
1.2.1. İstihdamda Denge.....	9
1.2.1.1. Tam İstihdam.....	9
1.2.1.2. Eksik İstihdam	9
1.2.1.3. Aşırı İstihdam	10
1.3. İŞSİZLİK İLE İLGİLİ KAVRAMLAR	10
1.3.1. Yapısal İşsizlik	12
1.3.2. Friksiyonel İşsizlik	13
1.3.3. Mevsimsel İşsizlik.....	13
1.3.4. Konjonktürel İşsizlik	14
1.3.5. Teknolojik İşsizlik.....	14

1.4. İŞGÜCÜ KURAMLARI VE KADIN İŞGÜCÜNÜN ÖNEMİ VE TARİHSEL GELİŞİMİ.....	15
1.4.1. Kadın ve İşgücü Kuramları	15
1.4.1.1. İkili Rol Yaklaşımı	15
1.4.1.2. İnsan Sermayesi Yaklaşımı	15
1.4.1.3. Neo-Klasik Yaklaşım	16
1.4.1.4. İşgücü Piyasasının Bölümlenmesi	17
1.4.1.5. Yedek İşgücü Ordusu Olarak Kadın (Marksist Yaklaşım).....	17
1.4.1.6. Feminist Yaklaşım.....	18
1.4.2. Kadın İşgücünün Önemi.....	18
1.4.3. Kadın İşgücünün Tarihi Seyri	22
1.4.3.1. Dünyada Kadın İşgücü	22
1.4.3.2. Sanayi Devrimi Öncesinde Kadın İşgücü.....	23
1.4.3.3. Sanayi Devrimi Sonrasında Kadın İşgücü.....	24
1.4.4. Türkiye’de Kadın İşgücü.....	26
1.4.4.1. Eski Türk Toplumlarında Kadın İşgücü	27
1.4.4.2. Cumhuriyet Öncesi Dönemde Kadın İşgücü	27
1.4.4.3. Cumhuriyet Sonrası Dönemde Kadın İşgücü	29

İKİNCİ BÖLÜM

LİTERATÜR ÇALIŞMASI

2.1. TÜRKİYE’DE YAPILAN ÇALIŞMALAR.....	34
2.2. DÜNYA’DA YAPILAN ÇALIŞMALAR.....	42

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KADIN İŞGÜCÜNE KATILIMIN TESPİTİNE YÖNELİK UYGULAMA

3.1. DURAĞANLIK ANALİZİ.....	50
3.1.1. Sahte Regresyon	52
3.1.2. Durağanlık Süreci.....	53
3.2. BİRİM KÖK TESTLERİ.....	55
3.2.1. Genişletilmiş Dickey Fuller (ADF) Birim Kök Testi (1984).....	55
3.3. VEKTÖR OTOREGRESİF MODELLER (VAR)	56

3.4. EŞBÜTÜNLEŞME ANALİZİ.....	57
3.5. HATA DÜZELTME MODELLERİ (ECM)	58
3.6. VERİ SETİ ve YÖNTEM.....	58
3.7. ÇALIŞMANIN KISITLILIKLARI.....	59
3.7.1. Çalışmanın Matematiksel Kalıbı.....	59
3.8. DÜZEY DEĞERLERİ VE FARKLI ALINMIŞ SERİLER İÇİN (ADF) BİRİM KÖK TESTİ SONUÇLARI.....	60
3.9. GECİKME UZUNLUĞUNUN BELİRLENMESİNDE KULLANILAN KRİTERLER.....	61
3.10. EŞBÜTÜNLEŞME TESTİ VE HATA DÜZELTME MODELİ (ECM) SONUÇLARI.....	62
3.11. GRANGER NEDENSELLİK TESTİ.....	66
SONUÇ.....	68
KAYNAKLAR	71
ÖZGEÇMİŞ.....	80

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KADIN İŞGÜCÜNE KATILIMIN EKONOMİK BELİRLEYİCİLERİ

Ayşenur DÜZYOL TİH

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Ziya Çağlar YURTTANÇIKMAZ

2019, 80 sayfa

Jüri: Dr. Öğr. Üyesi Ziya Çağlar YURTTANÇIKMAZ
Prof. Dr. Ömer Selçuk EMSEN
Dr. Öğr. Üyesi Adem TÜRKMEN

Türkiye'nin işgücü piyasasındaki en önemli sorunsallarından birisi, kadınların iş gücüne katılım oranında istenilen düzeyde artışın sağlanamamasıdır. Sürdürülebilir yüksek büyüme oranlarına ulaşmak ve orta gelir tuzağına düşmemek için kadınların işgücü piyasalarında aktif olması son derece önemlidir. Ayrıca, işgücü piyasasına dahil olma, kadınların toplum içindeki rollerinin gelişmesine katkıda bulunacaktır.

Türkiye'de kadın işgücüne katılım oranları son on yıldır artış eğilimi gösterse de, uluslararası arenada gelişmiş ülkeler ile kıyaslandığında bu oranın halen oldukça düşük düzeyde olduğu görülmektedir. Türkiye ekonomisi dünya ülkeleri ile kıyaslandığında, ekonomik büyüme performansı ilk yirmi ülke içinde yer almasına rağmen, kadınların işgücüne katılım oranında gerçekleşmesi istenen büyüme oranı henüz elde edilememiştir. Bu durum yüksek büyüme oranlarının sürdürülebilir olması için bir engel teşkil etmektedir.

Kadınların işgücüne katılım oranını etkileyen değişkenlerin belirlenmesi ve bu doğrultuda elde edilen sonuçlara göre politika yapıcılara önerilerde bulunmayı hedefleyen bu çalışmada kullanılan veriler 2006:12 ile 2018:12 aralığını kapsamaktadır. Makro düzeyde büyüme ve enflasyona ilaveten çalışmaya hane halkı kredi kullanımı da dahil edilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre ekonomik büyüme, kadınların işgücüne katılımını kısa dönemde negatif, uzun dönemde pozitif olarak etkilemektedir ve elde edilen sonuçlar istatistiki olarak anlamlıdır. Kredi kullanımı ve enflasyon değişkenleri ise kadın istihdamı üzerinde uzun dönemde negatif etki oluşturmaktadır. Ancak bu değerlerin istatistiksel açıdan kabul edilebilirlik düzeyi düşük bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kadın İşgücü, Kadın İşgücüne Katılım, Kadın İstihdamı, Büyüme, Enflasyon.

ABSTRACT**MASTER THESIS****ECONOMIC DETERMINANTS OF FEMALE LABOUR FORCE PARTICIPATION****Ayşenur DÜZYOL TIH****Advisor: Assist. Prof. Ziya Çağlar YURTTANÇIKMAZ****2019, 80 pages****Jury: Assist. Prof. Ziya Çağlar YURTTANÇIKMAZ****Prof. Dr. Ömer Selçuk EMSEN****Assist. Prof. Dr. Adem TÜRKMEN**

Female labour force participation in Turkey has stagnated in recent decades in spite of policies that have tried to increase the number of women in the labour force. It is very important for women to be active in the labor market in order to achieve sustainable high growth rates and not to fall into the middle income trap. Also, participation in the labor market can contribute to the development of women's roles in society.

In Turkey, female labor force participation rate increased over the last decade but the ratio is still very low when compared with developed countries in the international arena. Turkey's female labor force participation is still low despite its economic growth performance. There is still an obstacle to sustaining high growth rates as it has not yet obtained the desired growth rate of the labor force participation rate for women.

The data used in this study aims to determine the variables affecting female labor force participation rate and make recommendations to policy makers. The results obtained in this direction, covers the range of 2006: 12 and 2018: 12. The study also includes household loans in addition to the macro-level growth and inflation.

According to the results obtained, the growth rate affects woman's labor force participation negatively in the short term and positively in the long term and the results are statistically significant. House hold loans and inflation variables have a negative impact on female employment in the long term. Howerer, the level of acceptability of these values was found to be low.

Key Words: Female Labour Force, Female Labour Force Participation, Woman's Employment, Economic Growth, Inflation.

KISALTMALAR DİZİNİ

ADF	: Genişletilmiş Dikey Fuller Testi(Augment Dickey Fuller Test)
ASPM	: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü
ECM	: Hata düzeltme modeli (Error Correction Model)
GSYH	: Gayri Gafi Yurt İçi Hasıla
ILO	: Uluslararası Çalışma Örgütü (International Labour Organization)
İKO	: İşgücüne Katılma Oranı
KSSGM	: Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü
OECD	: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (Organisation For Economic Cooperation and Development)
SSA	: Sahra Altı Afrika (Sub Saharan Africa)
TDK	: Türk Dil Kurumu
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
VAR	: Vektör Otoregresif Modeli(Vector Autoregressive Model)
Vd	: Ve Diğerleri

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1.1. Türkiye’de 1999-2017 Yılları İtibariyle Kadın İşgücü Oranları.....	7
Tablo 1.2. G20 Ülkeleri 2017 Yılı Kadın İşgücü Oranları.....	7
Tablo 1.3. Türkiye’de Yıllar İtibariyle Genel İşsizlik Oranları.....	11
Tablo 1.4. G20 Ülkeleri 2017 Yılı İşsizlik Oranları.....	12
Tablo 2.1. Türkiye’de Yapılan Çalışmalar	40
Tablo 2.2. Dünya’da Yapılan Çalışmalar	48
Tablo 3.1. Düzey Değerleri İçin (ADF) Birim Kök Testi Sonuçları.....	60
Tablo 3.2. Farklı Alınmış Serilerin (ADF) Birim Kök Testi Sonuçları	61
Tablo 3.3. Eşbütünleşme Testi İçin Uygun Gecikme Uzunluğu Sonuçları.....	62
Tablo 3.4. Eşbütünleşme Testi Sonuçları.....	63
Tablo 3.5. Normalizasyon (Kointegrasyon) Denklemi Tablosu	63
Tablo 3.6. Hata Düzeltme Modeli Kısa Dönemli Tahmin Sonuçları	65
Tablo 3.7. Granger Nedensellik Testi Sonuçları	67

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1.1. Sektörlere Göre Kadın Çalışma Oranları.....	8
Şekil 1.2. 2019 Yılı Cinsiyete Dayalı Ücret Açığı.....	19
Şekil 1.3.2019 Yılı Farklı Mesleklere Göre Saatlik Ücret Farkları	20
Şekil 1.4. 2019 Yılı İşgücüne Katılan Çocuklu Kadınların Saatlik Ücret Farkları.....	21
Şekil 3.1. Zaman Serisi Kalıpları.....	51

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın tamamlanmasında bana bilgi ve tecrübesiyle yol gösteren, desteğini esirgemeyen, özverili bir şekilde yanımda olan danışman hocam Sayın Dr. Öğr. Üyesi Ziya Çağlar YURTTANÇIKMAZ'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Yıllar sonra yüksek lisansa devam etmeme imkân sağlayan Sayın hocam Prof. Dr. Ömer Selçuk EMSEN'e, ayrıca jüri üyem Sayın Dr Öğr. Üyesi Adem TÜRKMEN'e minnettarım.

Hayattaki en büyük şansım biricik eşim Felix Nkamheh TIH'e ne kadar teşekkür etsem azdır. Onun desteği ve sabrı olmadan bu çalışmayı asla yapamazdım.

Son olarak canım ailem ve canım arkadaşlarım stresime ortak oldular, dualarını eksik etmediler, onlara da çok ama çok teşekkür ederim.

Erzurum-2019

Ayşenur DÜZYOL TIH

GİRİŞ

Birleşmiş Milletlerin (BM) “Dünya Nüfus Beklentisi” başlığını taşıyan raporuna göre 2019 yılı itibarıyla gezegenimizde yaklaşık 7,7 milyar insan yaşamaktadır (Anadolu Ajansı, 2019). Tüm bu insanların, özellikle de daha az refah sahibi olanların refahının artırılması herhangi bir politika gündeminin en üst düzeydeki önceliği olmalıdır. Sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmak, politika yapıcıların politikalarının bir parçası olarak bu konunun önemini ortaya koymaktadır. İşgücü piyasasının önemli yapıtaşı olan kadının, işgücü piyasasında kendine yer bulması sadece iş ve aile kavramlarını etkilemekle kalmamakta aynı zamanda toplumsal, sosyal ve ekonomik etkilerde yaratmaktadır. Kadın istihdamının bir ülkenin kalkınmasındaki etkisi de oldukça önemlidir. Ayrıca, kadınların işgücü piyasasında yer almaması toplumdaki konumlarının güçlenmesini engellemektedir.

I. ve II. Dünya Savaşları’nda, erkek işgücünün silahaltına alınması ile birlikte kadınlar çalışma hayatında kendilerine daha fazla yer bulmuş ve bunun sonucu olarak yaygınlaşan endüstri ile birlikte kadının ekonomik ve toplumsal yaşama katılım alanları genişlemeye başlamış ve kadına aile ve toplum içerisinde yeni roller yüklenmiştir. İki Dünya Savaşı arasında meydana gelen 1929 ekonomik bunalımıyla ortaya çıkan işsizlik sebebiyle evlerine geri dönen kadınlar II. Dünya Savaşı sonunda erkek işgücünün savaş nedeniyle azalması ve büyüyen savaş sanayi sebebiyle tekrar çalışma yaşamına dönme şansı bulmuşlardır. Özellikle erkek işgücündeki azalma nedeniyle kendilerine ihtiyaç duyulan kadınların yedek işgücü olarak görüldüğü bir kez daha gözler önüne serilmiştir

Geçmiş çağlardan günümüze kadar çalışma hayatı incelendiğinde, ekonomik özgürlüklerini eline alan kadınlar pek çok alana pozitif katkı sağlamaktadırlar. Aile bütçesine katkısının artması ile iktisadi hoşnutsuzluk endeksinin azaltılmasına da sebep olan kadınların işgücüne katılmaları ile kişi başına düşen gelirin, ülkede üretkenliğin artması, toplumsal anlamda verimliliğin ve saygınlığının kazanmasını sağlamaktadır (Ünsal, 2016, s. 574). Ülkelerin gelişmişlik seviyelerini kapsayan endekslerin hesaplanmasında önemli bir yere sahip olan kadın iş gücü oranının artması ülkenin, bu listedeki yerini daha üst sıralara taşıyacaktır. 2018 Dünya Ekonomik Forumu küresel cinsiyet uçurumu endeksi raporuna göre Türkiye cinsiyet eşitliği yönünden 149 ülke

içinden 130. sırada kadın iş gücüne katılım sıralamasında ise 106. sırada yer almaktadır (WE Forum 2018 Raporu)

Kadınların işgücüne katılımını etkileyen faktörleri inceleyen çok sayıda ampirik çalışma mevcuttur. Kadınların işgücüne katılımları üzerine yapılan çalışmalar göstermektedir ki; hem Türkiye’ de hem de diğer ülkelerde kadının istihdamına yönelik bakış açısı değişmekte ve kadının işgücüne katılımı desteklenmektedir. Bu nedenle her ne kadar makro düzeyde enflasyonun ve büyüme oranının bu ilişkileri büyük bir oranda etkilediği literatürden de edilen bilgiler ile kanıtlanmış olsa da, literatüre aynı zamanda katkı sağlamak amacıyla bu çalışmaya hane halkı kredi kullanımı da dahil edilmiştir.

Çalışma üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde işgücü ve istihdama ilişkin temel bilgiler verilip konunun teorik çerçevesi belirlenecek ve dünya ekonomisinde kadın işgücünün teorik ve tarihsel gelişimine değinilecektir. İkinci bölümde Türkiye ve Dünya’da kadın işgücü konusunda yapılan çalışmalar verilecektir. Son olarak üçüncü bölümde Türkiye Ekonomisi’nde kadın işgücüne katılımı etkileyen nedenler üzerinden mevcut durumun tespiti ve kadın işgücüne artışın sürdürebilmesine ilişkin kurulacak olan ekonometrik model tahmin edilecek ve elde edilen bulgular yorumlanacak, geleceğe yönelik öngörülerde bulunulacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE KADIN İŞGÜCÜNÜN TARİHİ GELİŞİMİ

Teknik bir konuda çalışma yapılmadan önce, konuyla ilgili temel kavram ve tanımların bilinmesi yarardan çok bir zorunluluktur. Yapılacak analiz ancak bu kavram ve tanımlar ışığında anlamlıdır. Bu nedenle araştırmanın esasını oluşturan işgücü ve istihdam konularının alt kavram ve tanımlarına değinilecektir.

1.1. İŞGÜCÜ İLE İLGİLİ KAVRAMLAR

1.1.1. Toplam Nüfus

Bir ülkenin işgücü büyük ölçüde nüfusunun büyüklüğü ve yapısına bağlıdır. Ülke nüfusu ne kadar büyükse ve nüfus ne kadar gençse işgücü de o denli büyük olur. Bu nedenle işgücünün ilk ve en önemli parametresi toplam nüfustur. Nüfusun büyüklüğü belli bir zaman içinde gerçekleşen doğumlar ve ölümler ile belirlenir. Doğum hızı ölüm hızından büyük olduğu sürece nüfus büyümeye devam eder.

1.1.2. Aktif Nüfus

Kurumsal olmayan sivil nüfus kapsamında, 15 ve daha yukarı yaş grubunda olan nüfusa aktif nüfus denir. Aktif nüfus toplam nüfusun içerisinde çalışma çağındaki nüfustur. Aktif nüfusun tamamı işgücünde değildir. Çeşitli nedenlerle çalışma çağında olan bazı kişiler çalışmamakta veya iş aramamaktadır. Ev kadınları, öğrenciler, emekliler, mevcut iş imkânlarını beğenmeyenler ve iş bulmaktan ümidini kesenler işgücünde olmayan grubundadırlar (Oktay, 2006, s. 189).

1.1.3. İşgücü ve İşgücü Talebi ve İşgücü Arzı

15 yaşından büyük olup çalışan veya aktif olarak iş arayanlar işgücü olarak adlandırılırlar. Yani istihdam edilenlerle işsizlerin toplamı işgücünü oluşturmaktadır.

$$\text{İşgücü} = \text{Çalışanlar} + \text{İşsizler}$$

Ekonomide işgücü kavramına ilişkin piyasa talebi uzun dönem ve kısa dönem olmak üzere iki alt başlıkta incelenebilmektedir.

1.1.3.1. Uzun Dönem İşgücü Talebi

Uzun dönemde elde edilebilecek üretim düzeyi işgücüne (L), sermayeye (K) ve teknoloji düzeyine(T) bağlı olmaktadır. Bu ilişki toplam üretim fonksiyonu ile aşağıdaki gibi gösterilmektedir:

$$y = f (L, K, T) \quad (1.1)$$

Burada y, L, K ve T sırasıyla belli bir dönemdeki reel hasıla diğer bir ifadeyle üretimi, l; her dönemde kullanılmış olan işgücünü, K her dönemde kullanılmış olan belli bir sermaye oluşumunun elde ettiği sermaye stokunu ve T ise mevcut teknik bilgi düzeyini göstermektedir (Ünsal, 2016, s. 606).

Bu fonksiyon ileri derecede toplu hale getirilmiş bir üretim fonksiyonudur. Ulusal toplam hasıla, tek tip bir maldan oluşmuş gibi ele alınmaktadır. İşgücü ve sermaye homojen üretim faktörleri olarak varsayımında bulunulmuştur. Net ya da safi ulusal hasıla nihai mallar olarak tanımlanmış olduğundan, bu düzeydeki bir toplulaştırmada diğer üretim faktörleri analize sokulmazlar, üretimin ara aşamalarından arındırma yapılarak, dışa açık ekonomide, ham madde ve ara malları ithalatı firmaların üretimlerinden çıkarılmakta, net değere ulaşılmaktadır. Böylece safi ulusal hasıla işgücü ve sermayenin hammaddelere uygulanarak elde edilen katma değeri olarak hesaplanmaktadır (Oktay, 2006, s. 189).

Gelişmiş bir ekonomide, uzun dönemde işgücü piyasasında denge ancak, cari reel ücret düzeyinde sermaye malları stokunda ve işgücü arzındaki artışa paralel bir artış olması halinde mevcut halini koruyabilmektedir (Oktay, 2006, s. 190).

1.1.3.2. Kısa Dönem İşgücü Talebi

Kısa dönem işgücü talebi kısa dönem makro(toplam) üretim fonksiyonundan türetilmektedir. Kısa dönemde sermaye stoku ve teknoloji düzeyi sabit kabul edildiğinden hasıla yalnızca işgücünün kullanılan miktarı artırıldığında bir diğer deyişle

istihdam düzeyi değiştiğinde değişmektedir. Kısa dönem toplam üretim fonksiyonu aşağıda gösterilmektedir:

$$y = f(L, K, T) \quad (1.2)$$

Kısa dönem makro modellerde, işgücü ve sermaye arasında belli ölçüde kısa dönemde de ikame edilebilirliğin var olduğu genel olarak varsayılmaktadır. Böylelikle iki üretim faktörünün kullanım oranları değişebilmektedir (Ünsal, 2016, s. 607).

Karını, maksimize etmeye çalışan bir firma kullandığı işgücü miktarını, işgücünün marjinal ürün değerinin işgücünün birim maliyetine eşit olduğu noktada belirlemektedir. İşgücünün birim maliyeti ortalama ücret düzeyi olmaktadır. Bu ilişki aşağıda gösterilmektedir.

$$MPP_L \times P = W \quad (1.3)$$

İşgücü talebini gösteren bu eşitlikte Nominal ücret (W), işgücünün marjinal fiziki verimi (MPP_L) ile piyasa fiyatının (P) çarpımına eşittir. Eşitliğin her iki tarafı fiyata (P) bölündüğünde, reel ücret eşitliği (w) elde edilmektedir (Oktay, 2006, s. 190).

$$MPP_L = W / P = w \quad (1.4)$$

Reel ücret firmanın kullandığı işgücünün ortalama ortalama (birim) maliyetinin reel birimlerle ifade edilmesidir. İşgücünün marjinal fiziki ürünü (MPP_L) onun birim zamanda üretime katkısı, ortalama ücret ise aynı zaman biriminde firmaya maliyetini göstermektedir. Kar maksimizasyonunu hedef alan herhangi bir firma kullandığı son işgücünü veya ilave her bir iş gücünü firmaya katkısı ve maliyetini eşitlemelidir. Bu eşitlik bozulduğunda veya sağlanamadığında dengeden söz edilemez. MPP_L ücretten büyük olduğunda firma işgücü talebini artırmaktadır. Böylece daha çok işgücü kullanarak daha çok hasılat elde edebilmektedir. Bu eğim $MPP_L w$ 'ye eşitlenene kadar devam edecektir. Bir diğer senaryoda özetle w 'nin MPP_L 'den yüksek olması durumunda firmanın rasyonel bir karar vererek işgücü talebini azaltacağı ve kullandığı her ilave işgücü miktarını azaltması söz konusudur. Böyle bir durumda işgücünün maliyeti, üretime diğer bir ifadeyle hasılaya katkısı daha büyüktür (Ünsal, 2016, s. 607).

1.1.3.3. İşgücü Arzı

İşgücü arzının belirleyicileri her ne kadar uzun dönemde nüfus artışı ve işgücüne katılma oranı gibi faktörler olarak kabul edinilse de, iş gücü arzı toplam potansiyel insan gücü anlamına gelmemektedir. Belirli bir reel ücret düzeyinde ve çalışma koşullarında çalışmak isteyen işgücü miktarıdır. İşgücü arzı olan her bir birey hem çalışma karşılığı elde ettiği reel ücretten hem de boş zamanı yani dinlenmeye ayrılan süreden fayda sağladığı varsayımında bulunmaktadır. Faydanın artırılması sadece boş zamandan fedakârlıkla mümkün olmaktadır. Bu durum tam istidam düzeyi ile tutarlıdır (Oktay, 2006, s. 191).

1.1.4. İşgücüne Katılma Oranı

İKO, Belirli bir zaman dilimi içinde istihdam edilenlerle aktif olarak iş arayanların toplamının aktif nüfus toplamına oranı şeklinde tanımlanır.

$$\text{İşgücüne Katılma Oranı} = (\text{İşgücü} / \text{Aktif Nüfus}) * 100$$

Toplam işgücü arzının en önemli belirleyicilerinden biri olan İKO, nüfusun yoğunluğu, nüfusu oluşturan bireylerin yaş ortalaması, insanların istihdam edilmeyi talep ettikleri süre ve işgücü kalitesi gibi faktörlerden oluşmaktadır (Oktay, 2006, s. 190).

İşgücüne katılım oranı, insanların işgücüne katılmak isteyip istemediği konusundaki kararlarını yansıtmaktadır. Kararların ekonomi politikasına olan etkisi kaçınılmaz derecede fazladır.

Diğer taraftan İKO'nun artması ekonomik faaliyet oranının artması anlamına gelirken, azalması aktif nüfus içerisinde yer alan daha büyük kısmının ekonomik aktivitenin dışında kalması anlamında değerlendirilebilir (Oktay, 2006, s. 190).

Tablo 1.1. Türkiye’de 1999-2017 Yılları İtibariyle Kadın İşgücü Oranları

Yıllar	(%)	Yıllar	(%)
1999	31,28	2009	27,81
2000	27,87	2010	29,59
2001	28,39	2011	30,99
2002	29,29	2012	31,68
2003	27,95	2013	33,13
2004	25,16	2014	33,45
2005	25,18	2015	34,86
2006	25,01	2016	36,15
2007	25,12	2017	36,13
2008	26,12		

Kaynak: Dünya Bankası

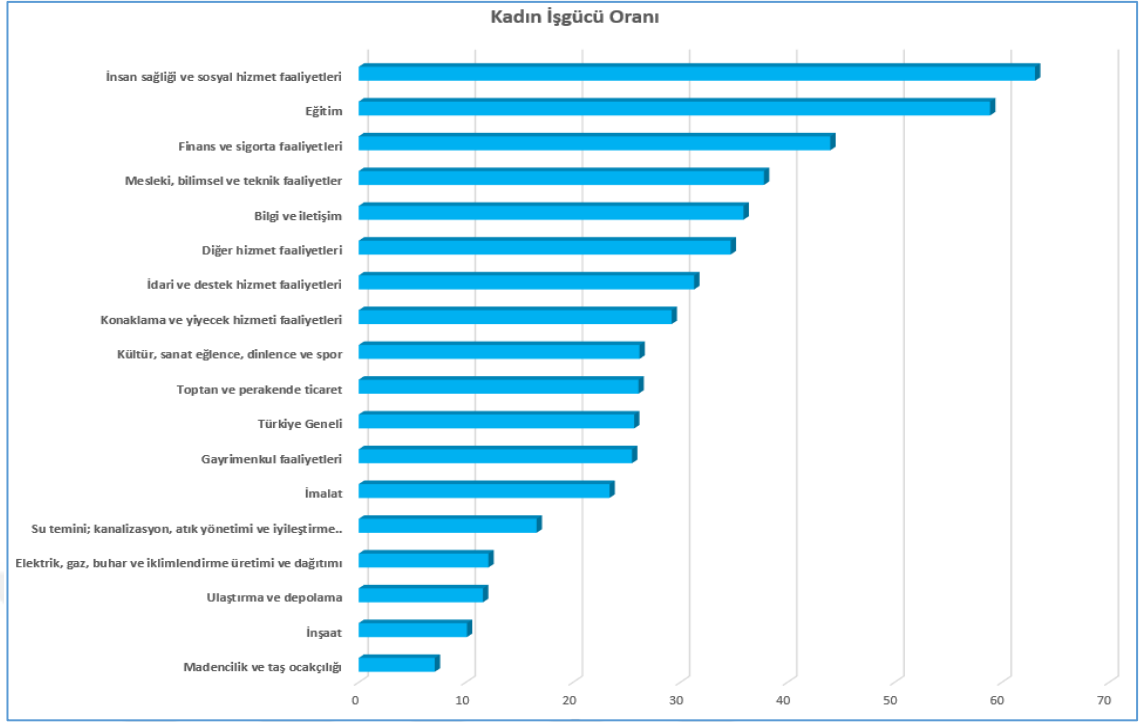
Tablo 1.1’de görüleceği üzere kadın işgücü oranı 1999’dan 2017’ye yılına kadar 2001 krizi ve 2008 krizi dönemlerinde dalgalansa da artış eğilimindedir.

Tablo 1.2. G20 Ülkeleri 2017 Yılı Kadın İşgücü Oranları

Ülkeler	İKO (%)	Ülkeler	İKO (%)
Almanya	73,76	Güney Kore	58,6
ABD	66,19	Hindistan	28,69
Arjantin	55,34	İtalya	54,98
Avustralya	71,78	Japonya	68,42
Brezilya	59,54	Kanada	74,58
Birleşik Krallık	72,22	Meksika	47,33
Çin	68,84	Rusya	68,98
Endonezya	52,88	Suudi Arabistan	23,36
Fransa	67,61	Türkiye	36,13
Güney Afrika	52,24		

Kaynak: Dünya Bankası

Tablo 1.2’de G20 ülkelerinin 2017 yılına ait kadın iş gücü oranları yer almaktadır. Almanya, Avustralya, Birleşik Krallık ve Kanada’da bu oran %70 seviyelerinin üzerinde, ABD, Çin, Fransa, Japonya ve Rusya’da % 60 seviyelerinin üzerinde olmaktadır. Arjantin, Brezilya, Endonezya, Güney Afrika, Güney Kore, İtalya’da ise bu oran % 50 seviyelerinin üzerinde seyretmektedir. Türkiye, Suudi Arabistan ve Hindistan’dan daha ilerde bir seviyede kadın işgücü oranı olmasına rağmen, G20 ülkelerinde % 36,13 oranı ile sondan üçüncü olmaktadır.

Kaynak: <https://www.ilo.org/ankara/>

Şekil 1.1. Sektörlere Göre Kadın Çalışma Oranları

Şekil 1.1’de 2017 yılında sektörlere göre kadın çalışanların toplam çalışanlar içindeki oranları gösterilmiştir. İmalat sektöründe kadın çalışanların sayısı ülke geneli altındadır. Yukarıdaki tabloda 2017 yılı İşgücü Piyasası Araştırması kapsamında tüm sektörlerde çalışan kişi sayısı 3 milyon 96 bin 799 kişi olarak tespit edilmiştir. 2018 yılı araştırmasında ise göre sektörde çalışan sayısı geçen yıla göre yüzde 8,3 oranında artarak 3 milyon 354 bin 443 kişiye ulaşmıştır (İşkur 2017).

1.2. İSTİHDAM İLE İLGİLİ KAVRAMLAR

İstihdam “bir görevde, bir işte kullanma” anlamına gelen Arapça kökenli bir sözcüktür (Türk Dil Kurumu, 2019). İstihdam, “kişinin bizzat gelir getirici bir çalışma faaliyeti içinde olması veya çalıştığı işletmenin gelir getirici faaliyet içinde bulunmasıdır.” Gelir getirici çalışma türleri ücretli ya da gündelikli olabileceği gibi kendi namına işveren olarak faaliyette bulunanlardan gelir elde edenler de bu kapsamda kabul edilirler (ASPB, 2014, s. 26).

İstihdam ile ilgili olan bir başka kavram ise istihdam oranıdır. İstihdam oranı; istihdamın kurumsal olmayan çalışma çağındaki nüfus içindeki oranıdır (Türkbal, 2005, s. 382).

Ekonomide emek, sermaye, doğal kaynaklar ve teşebbüsten oluşan üretim faktörlerini etkin bir şekilde üretim sürecine dahil etmekten bahsedilmesi, en geniş tanımıyla istihdamı ifade eder. Üretime sadece emek unsuru dahil edilmişse, buradaki kasıt dar anlamda istihdamdır. Emek faktörü ve istihdam kavramının bağlantılı şekilde vurgulanması, emeğin istihdam edilmesiyle farklı üretim unsurlarının da istihdama dahil olacağı gibi örtülü bir tahmine dayanmış olsa bile; ekonomide bahsi geçen istihdam aksi belirtilmemişse genellikle dar istihdam anlamında kullanılmaktadır (Yıldırım, Bakırtaş ve Yılmaz, 2008). Çoğunlukla ekonomi kuramında aksi iddia edilmediği takdirde istihdam olgusu dar anlamda yer edinmektedir.

1.2.1. İstihdamda Denge

İstihdamda denge; tam istihdam, eksik istihdam ve aşırı istihdam olarak ifade edilmektedir. Bu kavramlarla ekonomideki iş gücünün hangi oranlarda istihdamda yer bulduğu anlatılmaktadır (Türkbal, 2005, s. 382).

Bir ekonomide üretim faktörlerinin tümünün (doğal kaynak, sermaye, emek, girişimci) kullanılması durumuna tam istihdam denilmektedir.

1.2.1.1. Tam İstihdam

Tam istihdam düzeyindeki bir ülkede bütün üretim faktörleri aynı dönemde sarf edilmesinden ziyade, önemli olan asıl konu, üretim faktörlerinin verimli kullanılmasıdır. Kaynakların etkin dağılımı konusu ise her bir üretim faktörünün verimli bir şekilde kullanılmasıyla ortaya çıkmaktadır (Parasız, 1998, s. 112).

1.2.1.2. Eksik İstihdam

Eksik istihdam, “Belirli bir zaman aralığında farklı sebeplerle kırk saatten daha eksik çalışarak gerek var olan işi gerekse farklı bir işte daha çok çalışmaya müsait olan kişilerdir (Taşçı ve Darıcı, 2010, s. 286).” Bu tanıma görülebilir eksik istihdam da

denilmektedir. Görülebilir eksik istihdam dışında kalanlar içerisinde mevcut işinden elde ettiği gelirin azlığı ya da kendi mesleğinde istihdam edilmediği gibi nedenlerle mevcut işini değiştirmek istediğini ya da ikinci bir iş aradığını bildiren kişiler mevcuttur ve bunlar diğer başlığı altında eksik istihdama dahil olmaktadır (Gürsel, 1999, s. 162).

1.2.1.3. Aşırı İstihdam

Bir ülke içerisinde belirli bir zaman aralığında üretim faktörlerinin senkronize olarak üretime dahil edilmesi halinde, o ülkede mevcut üretim-faktörlerinin eksik kalması hali olarak tanımlanmaktadır. Aşırı istihdamda eksik istihdamın tersi bir durum söz konusudur. Bir ekonomide tüm faktörler etkin ve verimli kullanılmasına rağmen ekonomide hala işgücüne talep var ise; bu ekonomide aşırı istihdamın var olduğu söylenebilir (Ardıç, 2008, s. 176).

1.3. İŞSİZLİK İLE İLGİLİ KAVRAMLAR

İşsizlik oranı, bir işgücü piyasasının refahının en yaygın kullanılan göstergesi ve genel olarak bir ekonominin mevcut durumunun önemli bir ölçüsüdür. İşsizliğin bu derecede önemli bir sorun olmasına karşın, kavram olarak aynı derecede açık ve kesin olduğunu söylemek gerçeklikten uzaktır. İşsizlik oranı teoride basit olsa da, çalışma çağındaki kişilerin istihdam edilen, işsiz olan veya işgücü dışı olarak sınıflandırılması uygulamada zordur. İşsizlik oranlarının zaman içinde ve ülkeler arasında karşılaştırılmasını kolaylaştırmak için, Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) 1954'ten bu yana bireyleri bu işgücü piyasası ülkelerinde kategorize etmek için kılavuzlar hazırlamıştır (Husmanns, 1994, s. 5). ILO kurallarına göre, kişi (a) çalışmıyorsa, (b) şu anda iş için müsait ve (c) iş arıyorsa işsizdir. Bununla birlikte, bu kılavuzların pratikte uygulanması genellikle zordur (Byrne ve Strobl, 2001, s. 2).

İşsizlik oranı muhtemelen en iyi bilinen işgücü piyasası ölçüsüdür ve kesinlikle birçok ülkede medya tarafından en yaygın olarak verilenlerden biridir. İşsizlik oranı, işgücü arzının yetersiz kullanılmasının yararlı bir ölçüsüdür. Bir ekonominin, çalışmak isteyenler ve aktif olarak iş arayanlar olmasına rağmen çalışmak isteyen ancak bunu yapmayanlar için istihdam yaratma konusundaki yetersizliğini yansıtmaktadır. Böylece, bir ekonominin işgücünü ve işgücü piyasasının performansını özümsemek için

etkinliğin ve verimliliğin bir göstergesi olarak kabul edilmektedir (Uluslararası İşgücü Organizasyonu, 2019).

Cari ücret düzeyinde çalışmaya karar vermiş ve tercihini bu yönde kullanmış tüm bireylere çalışma olanağı sağlayıp sağlamaması ekonominin gidişatı hakkında önemli bir ipucudur. Çalışmak isteyen bireylere iş imkânı yaratamamak, ekonomi düzeninde ciddi bir probleme yol açar. Bu sorunun adı *İşsizliktir*. İşsizlik sorunuyla baş etmeye çalışan bireyler, yalnızca maddi ıstırap ve yoksullukla sınılanmayacaktır (Aren, 1992, s. 11).

Uzun süren bir işsizlik süreci kişinin kendisini değersiz hissetmesine yol açabilecektir. Kendini değersiz hisseden birey mutsuz ve öfkeli olacaktır. Kişinin bu ruh hali ve yaşanan ekonomik sıkıntılar sonucu aile içi kavgalar kaçınılmaz olacaktır. Bu durum ailenin yıkılması veya kişinin suça yönelmesi gibi sonuçlar doğurabilecektir (Güney, 2009, s. 137).

Türkiye 1960’lardan başlayan yüksek işsizlik sorununa çözüm üretebilmek adına politikalar ortaya koymuştur. 1980’lere gelindiğinde küreselleşme dalgası ve teknolojinin ilerlemesiyle işsizlik sorunu büyümüş, 1990’larda dünya ile mukayese edildiğinde oldukça yüksek sayılabilecek oranları görmüştür. 2008 yılındaki küresel krizden tüm dünya ülkeleri kadar olmasa da Türkiye de etkilenmiş ve işsizlik çok daha fazla artmıştır. Kriz ertesinde ekonomik büyümedeki iyileşmenin etkileri istihdama yansıtılamamış böylelikle işsizlik daha da derinleşmiştir (Ay, 2012, s. 322).

Tablo 1.3. Türkiye’de Yıllar İtibariyle Genel İşsizlik Oranları

Yıllar	İşsizlik (%)	Yıllar	İşsizlik (%)
1999	7,69	2009	12,55
2000	6,49	2010	10,66
2001	8,38	2011	8,8
2002	10,36	2012	8,15
2003	10,54	2013	8,73
2004	10,84	2014	9,88
2005	10,64	2015	10,24
2006	8,72	2016	10,84
2007	8,87	2017	11,26
2008	9,71	2018	11
<i>Ortalama</i>	<i>9,224</i>		<i>10.211</i>

Kaynak: Dünya Bankası

Tablo 1.3’de Türkiye’de 1999, 2018 yılları arasındaki işsizlik oranlarına bakıldığında yer yer tek hanelere düşen işsizliğin “2008 küresel krizi” nin ardından % 12 seviyesine çıktığı, ilerleyen yıllarda kısmi olarak düşmesine rağmen 2015 yılı itibarıyla %10 seviyelerinin üstünde olduğu görülmektedir.

Tablo 1.4. G20 Ülkeleri 2017 Yılı İşsizlik Oranları

Ülkeler	İşsizlik (%)	Ülkeler	İşsizlik (%)
Almanya	3,74	Güney Kore	3,76
ABD	4,44	Hindistan	3,52
Arjantin	8,74	İtalya	11,34
Avustralya	5,68	Japonya	2,83
Brezilya	12,88	Kanada	6,43
Birleşik Krallık	4,32	Meksika	3,5
Çin	4,68	Rusya	5,17
Endonezya	4,28	Suudi Arabistan	5,72
Fransa	9,68	Türkiye	11,26
Güney Afrika	27,72		

Kaynak: Dünya Bankası

Tablo 1.4’de 2017 yılına ait G20 ülkeleri arasındaki işsizlik oranları incelendiğinde Almanya, ABD, Birleşik Krallık, Çin, Endonezya, Güney Kore, Hindistan, Japonya ve Meksika ’nın işsizlik oranları %5’in altında iken, Türkiye G20 ülkeleri içinde işsizlik oranları sıralamasında sondan dördüncü olmaktadır.

Çalışma isteği ve arzusunda olup cari ücret seviyesinde iş bulamayanlar açık işsizlerdir, şeklinde tanımlanan Açık işsizliğin; yapısal işsizlik, friksiyonel işsizlik, mevsimlik işsizlik, konjonktürel işsizlik ve teknolojik işsizlik gibi çeşitleri vardır (Koray, 2018, s. 230).

Genel olarak beş çeşit işsizlik türü bulunmaktadır.

1.3.1. Yapısal İşsizlik

Yapısal işsizlik, ekonomideki temel değişimlerden kaynaklanan ve teknoloji, rekabet ve hükümet politikası gibi dış etkenler nedeniyle ağırlaşan uzun vadeli bir

işsizlik biçimidir. Yapısal işsizlik, işçilerin ya da işçilerin iş yaptıkları alanlardan uzakta yaşadıkları ve artık hareket edemeyecekleri yerlerin gerekli iş becerilerinin bulunmamasından kaynaklanır. Yapısal işsizliğe, iş piyasası dışındaki güçler neden olmaktadır. Bu, yapısal işsizliğin on yıllarca sürebileceği ve durumu düzeltmek için radikal bir değişiklik gerektirebileceği anlamına gelmektedir. Yapısal işsizliğe önlenemez veya önemsenmez ise, işsizlik oranını artırabilir ve durgunluk sona erdikten uzun süre sonra doğal işsizlik oranını artırabilir (Ünsal, 2016, s. 566).

Örneğin, Çin'deki ve başka yerlerdeki imalat işleri düşük maliyetli alanlara taşınırken, son otuz yılda ABD'de yüz binlerce iyi ücretli üretim işi ortadan kalkmıştır. İş sayısındaki bu düşüş, daha yüksek bir doğal işsizlik oranı yaratmaktadır. Yaşamın her alanında büyüyen teknoloji gelecekteki yapısal işsizliği artırmaktadır (<https://www.investopedia.com/terms/s/structuralunemployment.asp>).

1.3.2. Friksiyonel İşsizlik

Bir ekonomide, işçiler ve işverenler tarafından yapılan geçici geçişlerden veya tutarsız veya eksik bilgiye sahip işçiler ve işverenlerden kaynaklanan bir işsizlik her zaman mevcuttur. Örneğin, ilk kez iş arayan bir kişi kendisi için uygun olan işi ve şirketi bulmak için gereken kaynak ve verimden yoksun olabilir ve bunun sonucunda daha iyi ödeme yapan iş için geçici olarak başka işler yapmaz. Friksiyonel işsizliğin bir başka örneği de firmaların aslında yeterli kaliteye sahip işgücü bulunmasına rağmen, işgücünün yeterli nitelikte olduğuna inanmayarak işgücünü işe alınmaktan kaçınmasıdır (<https://www.investopedia.com/terms/f/frictionalunemployment.asp>).

Üniversiteden yeni mezun olmuş kişilerin iş aramaları sürecinde geçirdikleri zaman bu işsizlik dönemine örnek olarak gösterilebilmektedir. Kısa ve geçici niteliğe sahiptir.

1.3.3. Mevsimsel İşsizlik

Mevsimsel değişim nedeniyle istihdamda meydana gelen değişiklikler olarak tanımlanmaktadır. Örneğin tarım mevsiminde, hasat mevsiminin doğal olarak diğer aylarda gerekenden daha fazla işçi talep ettiği sık görülen bir durumdur veya benzer bir durum olarak inşaat sektöründe kış aylarında ilkbahar veya yaz aylarına göre daha

yüksek oranda işsizlik yaşanmaktadır. Mevsimsel işsizlik, bölgeden bölgeye değişmekte olup, ülkenin her yerini etkilememektedir (<https://www.encyclopedia.com/social-sciences-and-law/sociology-and-social-reform/sociology-general-terms-and-concepts/seasonal-unemployment>).

1.3.4. Konjonktürel İşsizlik

Zamanla yükselen ve düşen işsizlik türüdür. Uzun süreli işsizlik miktarından geçici bir sapma olmaktadır. Zaman içinde işsizlik oranına bakıldığında, en belirgin davranış işsizlik oranının döngüsel olarak yükselmesi ve düşmesidir. Döngüsel İşsizlik, Doğal Orandan sapan işsizliktir. Döngüsel işsizlik geçicidir.

İşsizliğin en önemli ekonomik sonucu emeğin üretime tam olarak yansıtılamamasıdır. Bu durum ekonomik gelişme önündeki önemli bir engeldir (Güney, 2009, s. 137).

1.3.5. Teknolojik İşsizlik

Eski teknolojinin otomasyonu veya eski teknolojinin yerinden edilmesi, eskisinden daha az işçi gerektiren yeni bir teknoloji olduğunda, teknolojik işsizlik söz konusudur. Aslında, yapısal işsizlik ile teknolojik işsizlik arasında ayırım yapmak için çok az fark bulunmaktadır. Yapısal işsizliğin sebeplerinden biri teknolojik değişimdir. Teknolojik değişimin kendisi becerilerin eskimesine neden olarak yapısal işsizliğe yol açmaktadır (Ünsal, 2016, s. 575).

Ayrıca, hem yapısal hem de teknolojik işsizlik yetersiz taleple ilgilidir. Teknolojik değişim, ekonomideki potansiyel toplam çıktının artırılması etkisine sahip olan saat başına üretimi artırma eğilimindedir.

Üretimdeki bu potansiyel büyüme, üretimdeki gerçek büyüme ile eşleşmezse, talep yetersizliği nedeniyle ekonomide işsizlik olacaktır. Bu nedenle, modern ekonomistler işsizliğin yapısal değişikliklerden, teknolojik değişikliklerden ve birlikte alınan talebin yetersizliğinden kaynaklandığı görüşündedir (<https://www.economicshelp.org/blog/glossary/technological-unemployment>).

1.4. İŞGÜCÜ KURAMLARI VE KADIN İŞGÜCÜNÜN ÖNEMİ VE TARİHSEL GELİŞİMİ

1.4.1. Kadın ve İşgücü Kuramları

İşgücü piyasası içinde kadın işgücü ile erkek işgücünün nasıl farklılaşması gerektiğini anlayabilmek adına çeşitli yaklaşımlar belirlenmiştir. Bunları ikili rol yaklaşımı, insan sermayesi yaklaşımı, Neo-klasik yaklaşım, bölümlenmiş işgücü piyasaları kuramı, Marksist yaklaşım ve feminist yaklaşımlar olarak ifade edilebilmektedir (KSSGM, 1998, s. 11).

1.4.1.1. İkili Rol Yaklaşımı

İkili rol yaklaşımında, işgücü piyasasında ücret alarak çalışan kadın işgücünün yerini belirlemek başat amaç olmaktadır. Çalışma hayatına kendine yer bulan kadın, artık sadece evinin içindeki rollerle yetinmeyecek aynı zamanda evinin dışında, çalışma hayatında da rol oynayacaktır. İkili rol kuramında üstlenmek zorunda kaldığı rolü artan kadının üzerinde bulunan çözümler kadının sorumluluklarını da artırmaktadır (Ecevit, 1997, s. 98). Kadının evindeki rolleri aksatmayacak şekilde iş gücü piyasasında nasıl var olabileceğini cevap aranmaktadır (Şenelen ve Pulhan, 2000, s. 48). Yaklaşımına göre kadının iş hayatında kabul edilmesi aile bütçesine yaptığı katkının yanı sıra aile yaşamını daima birinci planda tutmasına bağlı olacaktır (Ecevit, 1997, s. 98).

1.4.1.2. İnsan Sermayesi Yaklaşımı

Bu yaklaşıma göre kadın ve erkek işgücü niteliği birbirinden farklı olmaktadır. Bu farklılık kadın işgücünün mesleki eğitim farklılığına değinmektedir. Düşük eğitim ve düşük mesleki tecrübe sahibi olan kadın işgücünün aldığı ücretin düşük olması gerekir ve kadının işgücü bu ücret seviyelerinde çalışması kaçınılmaz olmaktadır. İşgücü açısından böyle bir farklılık söz konusu iken işverenlerin perspektifinde kadın işgücü, kadının doğası gereği doğum ve çocuk ve yaşlı bakımı için bölünmekte ve bu işgücüne duyulan kredilibiteyi düşürmektedir (KSSGM, 1998, s. 11).

Beşeri sermayenin temel özellikleri dört madde halinde sıralanmaktadır (Doğan ve Şanlı, 2003, s. 181)

- İnsan sermayesinde bahsedilebilmesi için insanlara yatırım yapmak gerekmektedir.
- Beşeri sermayeyi oluşturan kişi kendisinden ayıramaz ancak fiziki sermaye istimlak edilebilmektedir.
- Beşeri sermayenin doğuştan var olabilmesi ve daha sonradan kazanılması mümkündür.
- Beşeri sermayenin kendisi gözle görülememesine rağmen içsel ve dışsal etkileri gözlemlenebilir.

1.4.1.3. Neo-Klasik Yaklaşım

Kapitalizmin dünya sahnesinde var olmaya başlaması ile kişisel çıkarların toplumsal çıkarları sağlayacağı düşüncesi dünyada hakim olmuştur. Kişilerin kendi çıkarlarını gözetmeleri neticesinde toplumsal açıdan maksimum çıkarı bir görünmez el vasıtasıyla gerçekleştirilmesi aslında kadının aileye karşı göstereceği özveriye bağlı olmaktadır. Adam Smith “ Ulusların Zenginliği “ kitabında erkeklerin kendi çıkarlarını sağlamalarının ekonomik büyümeyi getireceğini ve bundan herkesin yararlanacağını bahsetmektedir (Toksöz, 2012, s. 88).

Siyasal İktisatın babası kabul edilen Adam Smith hiç evlenmemiş, hayatının büyük bir bölümünü annesiyle birlikte yaşamıştır. Smith Edinburg gümrük komiseri olarak atandığında, annesi de onunla birlikte gitmiş ve bütün hayatı boyunca oğluna bakmıştır, böylece kendi teorisinde yatan kadın fedakarlığının özünü kendi ailesinde bulmuştur (Marçal, 2018, s. 18).

Neo-klasik Kuram’da işveren ve işgücü davranışları rasyonalite dayanmaktadır. Bu rasyonalitede işgücü piyasasının talebi önemli olmaktadır. Bu kuramda da kadın işgücü ücretinin düşüklüğü eğitim seviyesinin düşüklüğüne bağlanmaktadır (Tan, Ecevit, ve Sancar, 2000, s. 32). Verimleri aynı olan kadın ve erkek işgücü arasında erkeklerin daha fazla ücret alması, erkek işgücünün maliyetini artırmaktadır. Maliyeti artan işveren maliyetini düşürmek ve karını artırmak istediğinden daha düşük maliyetli kadın işgücünü tercih etmekte ve serbest ekonomi görünmez eliyle dengeyi sağlamaktadır (İlkkaracan, 1998, s. 287).

1.4.1.4. İşgücü Piyasasının Bölünmesi

Bu yaklaşımda işgücü iki piyasaya bölünmektedir. Birincil piyasada çalışacak işgücünün istikrarlı çalışma yöntemi bulunmalıdır. Yapılan işe yatkın beceri sahibi kimseler bu piyasada iş bulabilir. İşte terfi ve nispi ücret yüksekliği söz konusu olmaktadır. İkincil Piyasada ise istikrarlı çalışma yapısı beklenmez, ücretler makul seviyenin altında ve işgücü değişebilir niteliktedir. Terfi imkânı yok denecek kadar azdır. Genç ve kadın işgücü genellikle ikincil piyasada çalışma imkânı elde ederler. Kadınlar ve çocukların ikincil işgücü piyasasında yer almaları işverenin onları, toplumsal konumları, eğitimle alakalarının azlığı, israfa yatkınlıkları ve birlikte çalışamamaları ile tanımlamasından kaynaklanmaktadır (KSSGM, 1998, s. 11-12).

Cinsiyet eşitsizliği yaratan bu bölünmelerde yapılan işin teoride kadın işi ve erkek işi gibi ayrılmasının altı çizilirken, bu ayrım kadın işgücünü belirli sektörlerle ve meslek gruplarına kanalize ederek, özellikle işverenlerin bu alanlarda işgücünü talep etmesinin önünü açmaktadır. Katmanlar arasındaki geçişe mani teşkil eden cinsiyete dayalı iş bölümü, kadın istihdamını kısıtlamaktadır (Işık ve Serim, 2015, s 5).

1.4.1.5. Yedek İşgücü Ordusu Olarak Kadın (Marksist Yaklaşım)

Marx'ın kullandığı “Yedek İşçi Ordusu” na dayanarak, kapitalist sistemin kendi çıkarları için şekillendirdiği emek arz ve talebi arasındaki eşitsizlik ifade edilmektedir. Kapitalist sistem rezerv durumdaki işgücü ordusuyla işçiler için işlerini ansızın kaybedebilecekleri korkusunu canlı tutar ve bu sayede ücretler düşme eğimi gösterir. Bu durum işverenler için kullanıldığında, işverene ücretleri ve dolayısıyla üretim maliyetlerini düşürme imkânı yaratmaktadır. Çünkü bir miktar işsiz kesimin hâlihazırda varlığı, işçilerin işlerini garantilemediklerini anımsatmaktadır (Omay, 2011, s. 139).

Bu kuramda sınıfsal ayrım daha çok erkeklere mahsustur ve kadın işçi sınıfı erkeklere göre tespit edilmektedir. Bu bağlamda kadınlar piyasada daha çok yedek istihdam olarak tanımlanmakta ve ihtiyaç duyulduğunda kullanılmaktadır (Kağnıcıoğlu, 2015, s. 95). Özellikle ekonomideki konjonktürel dalgalarda bu yedek ordu devreye sokulmaktadır. İşten çıkarmalarda erkek ve kadın işçi arasında erkek işçinin ataerkil yapı içinde çok daha tepki çekmesinden ötürü kadın işçiler işten çıkarılmakta ve kadınlar gizli yedek iş gücü ordusu oluşturmaktadırlar (KSSGM, 1998).

1.4.1.6. Feminist Yaklaşım

Feminizm, 18. yüzyıldan beri şekillenen bir söylemdir ve kadınların ve erkeklerin eşit haklara sahip olması gerektiğini savunmaktadır. Kadın konusuna dair geniş bir anlatıma sahip Feminist teori, liberal, radikal, Marksist ve sosyalist feminizm gibi birçok farklı yaklaşımı içermektedir. Bu sebeple de bu kuram genel bir söylem olmaktan uzaklaşır ve kadınların toplumdaki ikincil konumlarını farklı açılardan dikkate alarak sorunlara farklı çözümler sunar (Çetinel ve Yılmaz, 2016, s. 125).

Feministlerin karşı çıkmakta oldukları konu; diğer yaklaşımların kadın işgücünün hem aile içinde hem de toplumda olan ikincil yerlerinin veri alınmasıdır. Diğer yaklaşımlara göre piyasaya giriş ve çıkışlar kadın ve erkek işgücü için yansızdır, piyasanın yansızlığı ancak bu düşünce yanlış olmakta ve piyasa koşulları yanlış ve toplumsal açıdan gerçekleştirilmektedir. Sosyalist feministlere göre, Marksist teorideki mesleklerin cinsiyetler tarafından işgalini açıklayamaz. Feministler çıkarımlarını ataerki yapı ve kapitalizmi kullanarak yapmaktadırlar.

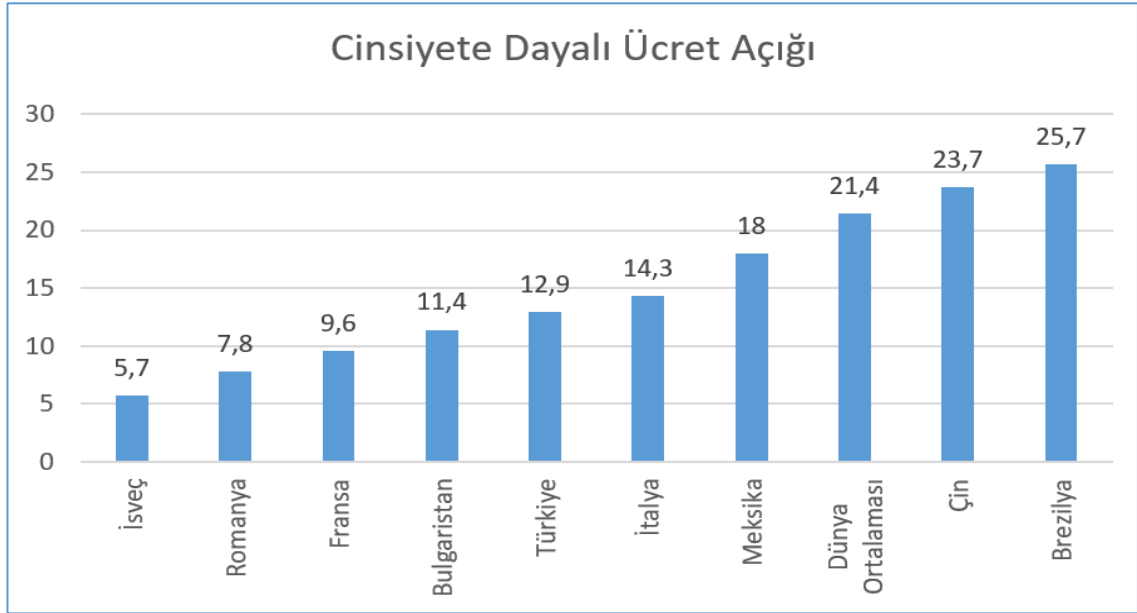
Feminist yaklaşım çoğunlukla neo-klasik kuramcılarının kadını birinci planda görmeyerek yarattığı cinsiyetçi yaklaşımı sorgulanmakta ve kadın işgücünün iş hayatında olması gereken yerini bulmayı amaçlamaktadır (Serdaroğlu ve Özkaplan, 1998, s. 8-9).

1.4.2. Kadın İşgücünün Önemi

Sürdürülebilir gelişme, sadece ekonomi, insan ve çevre sermayesine yapılan uzun vadeli yatırımlar vasıtasıyla gerçekleştirilebilmektedir. Bu bağlamda, beşeri sermayeye odaklanan bir sürdürülebilir gelişme, büyüme ve gelişmenin anahtarıdır. Kadınlar da beşeri sermayenin yarısını oluşturmaktadır. Bölgesel ve küresel düzeyde sürdürülebilir ekonomik büyüme, kadınların nitelikleri ve yeteneklerinin tamamen kullanılmasına ve işgücüne katılım göstermelerine bağlıdır. Kadınlar ve erkekler arasındaki ekonomik eşitsizliklerin azalması ve kadınların işgücüne katılımının artmasıyla, kadın nüfusunun etkili bir biçimde kullanılması ekonomik büyümeyi, kişi başına düşen geliri, gelir eşitsizliğini, sosyal refahı, iş performansı ve inovasyonu geliştirmekte ve arttırmaktadır (OECD, 2008, s. 3).

Aynı zamanda güçlü ekonomiler, kadın istihdam oranlarının yükselmesine bağlıdır. Hükümetler, çocuklu kadınların çalışmasını kısıtlayan engelleri ortadan kaldırmalı ve işgücünde kadın varlığını arttırmak için çeşitli teşvikler sağlamalıdır

Dünya Çalışma Örgütü (ILO) 2016 verilerine göre dünya genelinde kadınların ve erkeklerin istihdamı arasında yaklaşık 30 puanlık bir fark görülmekte olmasına rağmen, bu fark Türkiye’de 40 puan olmaktadır. İstihdam uçurumunun kısmen kapandığı Avrupa Amerika Japonya gibi gelişmiş ekonomilerde dahi, kadın ve erkeklerin aldığı ücretler arasında ciddi uçurumlar tespit edilmiştir. Kadın ve erkek aynı şirkette aynı işi yapmaları, benzer kalifikasyonlara sahip olmalarına rağmen, erkek daha üst düzeyde temsil edilip buna bağlı olarak da ücreti artarken, kadınlar daha alt düzeyde çalışıp daha az ücret kazanmaktadır (<http://www.kadinininsanhaklari.org/yayinlar/karsilasmalar/>).

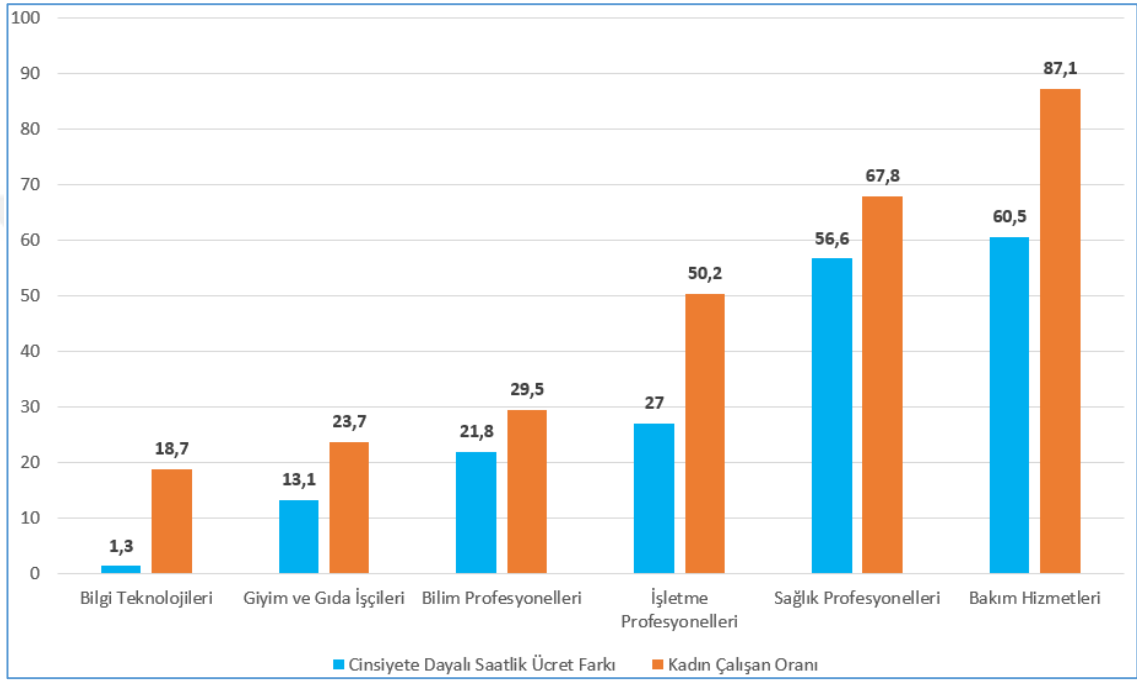

Kaynak: <https://www.ilo.org/ankara/>

Şekil 1.2. 2019 Yılı Cinsiyete Dayalı Ücret Açığı

Şekil 1.2’de ILO tarafından geliştirilen “ Faktör bazında ağırlıklandırılmış hesaplama yöntemi ” ile oluşturulan bir tablo yer almaktadır. Bu yöntemde ücret açığı hesaplanırken; eğitim, yaş, çalışma süresi (tam / yarı zaman), çalışılan sektör (kamu / özel) faktörleri dikkate alınmıştır. İsveç, Romanya, Fransa, Bulgaristan, Türkiye, İtalya, Meksika, Çin, Brezilya ve Dünya ortalamasının yer aldığı çalışmada, cinsiyete dayalı ücret açıklığının en az olduğu ülke İsveç, en fazla olduğu ülke ise Brezilya’dır. Bu ülkeler içerisinde Türkiye %12,9 düzeyi ile sıralamanın ortalarında.

Ücret açığının nedenlerine bakıldığında, eğitim faktörü tek başına ücret açıklarını izah etmeye yetmemektedir. Kadınlar insana yakışır işlere erişememekte, kayıt dışı çalışmaktadır. Kadınların yaşı da karşı karşıya kaldıkları ücret açığını etkilemektedir. Yapılan hesaplamada ücretli işlerde çalışan kadınların, erkeklerden daha eğitilmiş olduğu sonucuna varılmıştır. “Kadın işi”, “erkek işi” ayrımı cinsiyetler arası ücret açıklarını arttırmakta ve "kadın işleri" nin ücretleri daha düşük olmaktadır.

Kaynak: <https://www.ilo.org/ankara/>

Şekil 1.3.2019 Yılı Farklı Mesleklere Göre Saatlik Ücret Farkları

Şekil 1.3’de çeşitli mesleklerde çalışan kadınların oranı ve saatlik ücret farkları yer almaktadır. Bu meslekler;

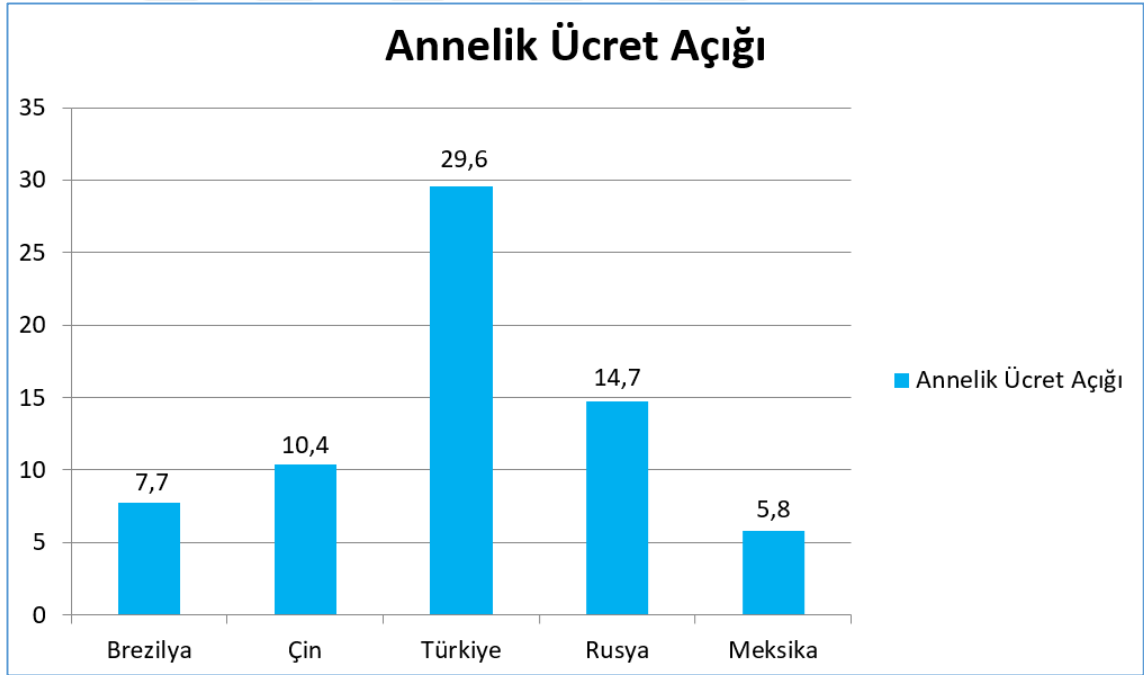
Bilgi teknolojileri, giyim ve gıda işçiliği, bilim profesyonelliği, işletme profesyonelliği, sağlık profesyonelliği, bakım hizmetleri’nden oluşmaktadır.

Cinsiyete dayalı saatlik ücret farklarına bakıldığında en düşük oranla temsil yeri bulan Bilgi teknolojileri hizmetlerinde fark %1,3 olmasına rağmen, en yüksek oranlarda temsil edildikleri Bakım hizmetleri kategorisinde Kadınlar, en yüksek ücret farkına maruz kalmakta ve üstelik sayılan bu mesleklerde katılma oranı ile saatlik ücret farkı arasında ters oranlı bir ilişki olmakta ve ücret adaletsizliği tırmanmaktadır.

2018 Dünya Ekonomik Forumu küresel cinsiyet uçurumu endeksi raporuna göre; Türkiye cinsiyet eşitliği yönünden 149 ülke içinden 130. ülke olmaktadır.

Kadın iş gücüne katılım sıralamasında ise 106. Sırada yer almıştır. Yine bu rapora göre Türkiye, toplumsal cinsiyet eşitsizliği açığını kapatma konusunda teknik ve profesyonel rollerde iyileştirme yaparak ilerleme kaydetmiş olmasına rağmen ücret eşitliği için aynı durum söz konusu olmamış ve ücret eşitsizliği daha da açılmıştır, ancak buna ilaveten Meclis'teki kadın sayılarında ise artış görülmüştür (WE Forum 2018).

Ayrıca çocuk ve yaşlı bakımı gibi ücretsiz bakım sorumlulukları, kadının gelir getirici bir işte çalışmasının önünde ciddi bir engeldir. Anne olan ve olmayan kadınlar arasındaki ücret farklıdır. Buradan çıkarılabilecek önerme ise; anne olmak ücret açıklarını artırıyor şeklinde olmaktadır.

Kaynak: <https://www.ilo.org/ankara/>

Şekil 1.4. 2019 Yılı İşgücüne Katılan Çocuklu Kadınların Saatlik Ücret Farkları

Şekil 1.4'te Brezilya, Çin, Türkiye, Rusya ve Meksika'dan oluşan beş ülkede, anne olan ve olmayan kadınların aldığı ücretler karşılaştırılmıştır. Bu karşılaştırmada; Meksika ve Brezilya en az annelik ücret açığına sahip olan ülkeler olmasına rağmen Türkiye yüzde 29,6'lık değeriyle yüksek bir annelik ücret açığına sahiptir, diğer bir

ifade ile anne olan ve olmayan Türk kadın işgücü arasında ki fark, yüzde otuz civarında olmaktadır.

1.4.3. Kadın İşgücünün Tarihi Seyri

Kadının işgücüne katılımı kronolojik olarak incelendiğinde Sanayi Devrimi çığır açan bir etkiye sebep olmuştur. Sanayini devriminden önce kadınlar herhangi bir işçi statüsü ya da ücret alamazken, devrimi takiben kadınların işgücü piyasasında hem ücret almalarının önü açılmış hem de işçi statüsüne kavuşarak bir takım haklar elde etmeleri sağlanmıştır (Özer ve Biçerli, 2003, s. 56). Buna göre dünyada kadın işgücü evrimi incelenecek olursa; bu tarih kadın işgücü piyasası için milat olarak değerlendirilmektedir.

Dünyada kadın işgücü piyasası Sanayi Devrimi'nden önceki dönem ve Sanayi Devrimi'nden sonraki dönem olmak üzere iki alt dönemde incelenmektedir. Benzer şekilde Türkiye'de kadın işgücü için bir dönüm noktası ise cumhuriyetin ilanı olarak ifade edilmektedir. Türkiye'de kadın iş gücü piyasası iki alt döneme ayrılacak olunursa cumhuriyetten önceki dönem ve sonraki dönem olmak üzere iki alt dönem çerçevesinde incelenmesi gerekir. Hem dünyada hem de Türkiye'de bu ayrım dönemlerinden önce kadın işgücü piyasasının karakteristik özellikleri büyük farklılıklar göstermektedir. Bu nedenle bu dönemlerin tek bir başlık altında değil, dönemler çerçevesinde incelenmesi daha uygun görülmüştür.

1.4.3.1. Dünyada Kadın İşgücü

Kadınların işgücü piyasasındaki işgücü faaliyetlerini ülkeler arasında tam olarak bir karşılaştırma yapmak mümkün değildir. Bazen ülkelerin kendi içinde zamanla karşılaştırma yapmak bile karmaşık hale gelmektedir. Tanımlamada ortaya çıkan kültürel çeşitliliğin yorumlama farkı nedeniyle piyasadaki ekonomik faaliyetlerini evdeki sorumlulukları nedeniyle engellenen kadınların ekonomiye dahil edilmesinde bir takım sorunlar ortaya çıkmaktadır. Yüksek gelirli, teknolojik olarak gelişmiş ülkelerde kadınların faaliyetlerinin hızla değiştiği kabul edilmektedir. Kadınların düşük gelirli ülkelerde faaliyetlerindeki çeşitlilik daha da fazladır, ancak bu rollerin bugün nasıl değiştiği konusunda çok az fikir birliği bulunmaktadır (Schultz, 1990, s. 460).

Çağdaş toplumlardaki istihdam odağının aileden firmaya kayması, üretim ve finans alanındaki teknolojik ölçek ekonomisine ve firmaların, özellikle imalat, inşaat, ticaret ve benzeri büyük sektörlerde, işlem maliyetlerini en aza indirme kapasitesine bağlıdır. Kadınların hane dışı elde ettiği gelir onları aynı zamanda işgücüne katılım konusunda motive ederken, diğer taraftan da kadının ev ekonomisine katkısını ve bu sayede hane içerisindeki gelirle beraber tüm ekonomik faaliyetlerde bir artışa katkı sağlamış olur (Boserup, 1970, s. 281).

Tarihçiler, Britanya Endüstri Devrimi'nin (1760-1830) kadınlar için yararlı olup olmadığı konusunda ortak bir karara varmış değildirler. On dokuzuncu yüzyılın sonlarında Engels, Sanayi Devrimi'nin kadınların ev dışındaki emeğe katılımını arttırdığını düşünmüştür. Böyle bir değişimin de özgürleştirici etkilerinin olduğu ifade edilmiştir. Daha yakın dönem tarihçiler ise, kadınların işgücüne katılımlarının arttığı iddiasına karşı çıkmış ve bu süre zarfında kadınların yaşadığı dezavantajların da bulunduğunu söylemişlerdir. Sanayi Devrimi, kadınların çalışma şeklindeki önemli değişikliklerin olduğu konusunda hem Engels hem de yakın dönem tarihçiler bu konuda hemfikirdirler (Davidoff ve Hall, 1987, s. 12).

1.4.3.2. Sanayi Devrimi Öncesinde Kadın İşgücü

Tarih öncesi dönemlerde insan toplulukları bir arada yaşarlarken hayatlarını göçebe olarak sürdürmekteydiler. Bu dönemde insanoğlu hayatını devam ettirebilmek için yabani hayvanları avlarken aynı zamanda yetişmiş olan besinleri toplamaktaydılar. Henüz bir tarım ya da hayvancılık gibi faaliyetlerde bulunmuyorlardı. Bu yaşam döneminde yaşayan erkeklerin üstlendiği sorumluluk uzak mesafelerdeki yaban hayvanlarını avlamak iken, kadınların üstlendiği sorumluluk ise kendiliğinden yetişmiş olan bitkilerin ürünlerini toplamaktır (Aytaç, Sevüktekin, Işığışok, Bayram, Yıldız, ve Eryiğit, 2002, s. 219).

Bu düzen içerisinde kadının pozisyonu aile yaşamında üstlendiği rollere göre tanımlanmıştır. Göçebe hayatın sona ermesiyle beraber, erkeklerin rolleri avlanma ve toplayıcılıktan, tarımsal faaliyetler gibi işler yönünde değişiklik gösterirken kadınların rolleri ise, ev içerisinde kadına atfedilen görevler olan ev ve çocuklar ile ilgilenilmesi olarak değişmiştir.

Xenophon “Ekonomik” adını alan çalışmasında, Sokrates yaratıcının kadını ve erkeği farklı yarattığını, kadınların doğası gereği ev bakımına, erkeklerin ise evin geçimini sağlamada iyi olduğunu, bu sebeple bu iki farklı cinsin eksik yönlerini birbirleri ile tamamlayarak aile kavramını oluşturduklarını düşündüğünü belirtmiştir (Ecevit, 1993, s. 119).

Yerleşik hayata geçilmesiyle tarih öncesi dönemlerde yaşayan insanların doğadaki iklimsel zorluklar ile yabani hayvanlara karşı verilen hayatta kalma mücadeleleri yerine ortaya farklı sorunları çıkarmıştır. İnsanların birlikte yaşamasından kaynaklanan anlaşmazlıklar ve toplumların bir arada olmaları nedeniyle ortaya çıkan sorunlar baş göstermiştir. Kadının önde olduğu anaerkil sistemin yerine, kadınların toplumlarda geriye atılması nedeniyle ataerkil düzen güçlenerek erkeğin üretim araçlarına yoğunlaşmasına, erkek gücünün yoğun olarak kullanıldığı ekonomik faaliyetlere yönelmesine neden olmuştur (Aytaç ve diğ., 2002, s. 220).

Tarihçilere göre ilkçağ ile 10.yüzyılı kapsayan zaman aralığı köleliğin ve tutsaklığın yoğun olarak görüldüğü dönemdir. Bu dönemde savaşlarda tutsak olarak yakalanan köleler işgücü olarak kullanılmıştır. Bu kölelerin büyük bir kısmı da kadınları kapsamaktadır. Erkekler ise ataerkil bir dönem olarak anılan bu dönemdeki toplumlarda aile ve kölelerin lideri olarak yer almışlardır (Sümer, 2002, s. 108).

Toprak mülkiyetinin ve köleliğin temel olarak alındığı üretim sistemine dayanan feodal dönemde, tarih senaryosunda 9 ve 10. yüzyıl arasında, toprak sahiplerinin topraklarının ekilip biçilmesi işinde, köle erkekler kadar kadınlar da çalıştırılmıştır. Evin iç işlerini yapmak üzere evde kalan kadınlar ücret karşılığı almadan eve hizmet etmişlerdir. Ayrıca toprak sahibinin evinde hizmet eden kadının kendi evi ve sorumlulukları olup, bunları yerine getirmek yine kadının görevi sayılmıştır. Kadınlar başlangıçta toprak sahiplerinin evine vermiş oldukları hizmet karşılığında bir ücret talep etmeksizin çalışmalarına karşın, bir süre sonra bu hizmete ücret almayı kendilerine hak görmüşlerdir (Sümer, 2002, s. 18).

1.4.3.3. Sanayi Devrimi Sonrasında Kadın İşgücü

Sanayi devrimi ile kadın nihayet yaptığı iş karşılığında talep ettiği ücreti kazanmış ve evinden dışarı çıkıp, işgücü piyasasında varlığını bulmuştur. Başlangıçta İngiltere’de

başlayan Sanayi Devrimi kıvılcımı kısa sürede Avrupa'daki diğer ülkelere ve sonunda dünyayı sarmış, toplumlar teknolojik gelişmeye bağlı olarak tarım toplumundan sanayi toplumuna geçmişlerdir. Ortaya çıkan bu gelişmeyle kadınlar yeni ve büyüyen sektörler olan hizmet ve sanayi sektörlerinde kendilerine iş imkânı elde etmişlerdir (Ercan ve Özar, 2000, s. 24).

Sanayi Devriminin ilk yıllarına bakılacak olunursa kadın işgücü dokuma sektöründe oldukça kötü bir ücret ve uygun olmayan çalışma şartlarında on iki saat hizmet etmiştir. İmalat sanayide çalışacak yer bulan kadınlar 19. Yüzyıl ortalarında yüzde otuz beş oranında temsil edilirken, daha sonra bu oran yüzde kırk beşe artmıştır. Sanayileşme ile tarımdan imalata geçiş olmuş ve tarımda işlerini kaybetmiş kadınların tümüne iş verebilmek mümkün olmadığından, köylerinde tarımla uğraşan bu kadınların hatırı sayılır bir kısmı şehirlerde hizmet etmiş örneğin ev temizliği hizmetinde bulunmuşlardır (Özer ve Biçerli, 2003, s. 58). Buharlı trenin icadı, ardından üretim safhalarında buhar gücünden faydalanılması akabinde sanayileşme hızla devam etmiş, şehirlerdeki fabrikalarda çalışan bireyler yeterli ücret alamadığından geçinememiş, bunun sonucunda çocuk işçiler kadın işçilerle çalışma hayatına atılmışlardır (Dalkıranoglu, 2006, s. 13).

Sanayi Devrimi akabindeki dönemde çalışan kadın oranı artmıştır. Üretim sürecinin ve teknolojinin değişmesi kadın işgücünün işe girişini kolaylaştırmış, bazı sektörlerde kadınlar erkeklere karşılaştırıldığında üstün performans çıkarmışlardır (Aytaç ve diğ., 2002, s. 6).

Birinci ve İkinci Dünya Savaşı yılları ve sonrasında kadınların daha önce çalışmadıkları sektörlerde de kendilerine çalışma imkânı buldukları belirlenmiştir. Savaşlar sürerken erkek işgücü orduya çağırılmış, erkek işgücündeki bu azalış nihayetinde işgücü arzını düşürmüş, kadınların çalıştırılması kaçınılmaz olmuştur. Kadın işçiler fabrikalarda çalışmakla kalmayıp, yollar yapmış, sokakları temizlemiş ve bunun gibi diğer alanlarda da çalışmışlardır (Makal ve Toksöz, 2012, s. 44).

On dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında özellikle yetmişli yıllardan sonra küreselleşme kavramı ile dünya tanışmıştır. Globalleşme olarak da ifade edilen bu dönemde, kadınların hem sosyal yaşamı hem de ekonomik yaşamı farklılaşmıştır. Tarih öncesi dönemden beri devam eden geleneksel “Süper kadın” a özgü tüm

sorumluluklarından ayrılmadan ekonomik gelir elde etmenin yolu açılmıştır. Süper kadının ailevi görevleri eksikliğe uğramadan çalışabilmesi yarı zamanlı işlerde çalışmaya bağlı olmuştur. Nihayetinde her ne kadar bu kadınlar süper kadın da olsalar, insan oldukları unutulmamalıdır. Gelişmiş ülkelerde bu durum uygulanarak, kadın çalışan sayısı artırılmıştır (İlkkaracan, 1998).

1990'lı yıllardan günümüze kadar olan süreç içinde her ne kadar 2007-2008 yıllarında küresel bir kriz yaşanmış olsa da, gelişmiş ülkelerde çalışan kadın işgücü sayısı yükselmeye devam etmiştir. Bu yükselmenin ana sebeplerinden birisi kadınlara yönelik daha fazla iş imkânı yaratılması olmaktadır. Kadın işgücünün fazlaca yer aldığı hemşirelik, sekreterlik, öğretmenlik şeklinde sıralanabilecek alanlar zamanla genişlemiştir. Bu genişleme ek istihdam imkânı yaratmıştır. Yükselmenin bir diğer sebebi de “erkek işi” sayılabilecek işlerde kadınların da çalışması olmuştur. Mühendislik, öğretim üyeliği gibi sayılabilecek alanlarda kadın istihdamının artışı buna örnek gösterilebilmektedir. Sektörlerde kadın işgücünün artışına yönelik verilen hizmetlerle sektörlerin büyümesi, kadın işgücünün artırılmasının başka bir nedeni olmaktadır (Biçerli, 2018, s. 65).

1.4.4. Türkiye’de Kadın İşgücü

Kadının çalışma hayatındaki yeri temel olarak o toplumun sosyo-kültürel yapısı ve o ülkede emek arz talebini etkileyen makroekonomik faktörler tarafından belirlenmekte, toplumsal cinsiyet faktörü ile kadın yaşamı benzer özelliklerde biçimlenmektedir. Ataerkil yapının başat olduğu toplumlarda kadınların gerek eğitim gerek ise istihdama yeterince var olamadıkları görülmektedir (Korkmaz ve Korkut, 2012, s. 59).

Türkiye’de kadın iş gücü katılımı oranlarının düşük seviyelerde olması işgücü piyasalarının önünde aşılacak büyük bir engel niteliğindedir. Emek piyasalarında ise benzer bir durum söz konusu olup, bu sorun istihdam ve kalkınmaya ket vurmaktadır (Talaş ve Çakmak, 2013, s 20).

1.4.4.1. Eski Türk Toplumlarında Kadın İşgücü

Tarih boyunca Türk kadının toplumsal ve ekonomik konumu, ait olduğu topluluğun özellikleri doğrultusunda değişim göstermiştir. Göçebe hayat tarzını benimseyen eski Türk topluluklarında Türk kadınına gerek ekonomik anlamda gerekse de toplumsal anlamda biçilmiş olan rolün erkeklerden çok da farklı olmadığı görülmektedir. Ancak zaman içerisindeki topluluğun almış olduğu şekil, benimsenmiş olan din, buna bağlı olarak değişen toplumsal ilişkiler kadınları yıllar boyunca statülerinin değişmesine neden olduğu da bir gerçektir.

Eski Türk topluluklarında kadınların sosyal anlamda erkeklerle aynı düzeyde oldukları aktarılan destanlardan ve araştırmalardan görülmektedir (Kırkpınar, 1999, s. 48). Eski Türk toplumlarında kadının eğitim ve toplumsal konumu hakkında sınırlı bilgiye sahip olmamıza rağmen, örneğin Orhun Kitabeleri'nde devlet işleriyle ilgilenen ve bu konuda bilgi sahibi olan katunlardan (eş) söz edilmektedir. Kitabede bilhassa hakan ve hatunun buyruğu ile başlayan sözlerden de kadınların siyasi hayatta dahi söz sahibi oldukları anlaşılmaktadır (Dulum, 2006, s. 4).

Ekonomik anlamda da kadınlar bizzat çalışma hayatının içerisinde yer almışlardır. Ailenin beslenmesinden sorumlu olmuşlar, yün eğirme, keçe dokuma, boyama işleme gibi el işleriyle uğraşmışlar, zaman zaman tüccar eşiyile satışa gitmişlerdir. Aynı zamanda gerekli durumlarda erkeklerle birlikte savaşlarda yer almışlardır (Kırkpınar, 1999, s. 50).

1.4.4.2. Cumhuriyet Öncesi Dönemde Kadın İşgücü

Osmanlı Dönemine bakıldığında kadınların eğitime yeteri kadar önem verilmediği görülmüştür. Tanzimat fermanı yayınlanana kadar kadın eğitiminde bir değişikliğin olduğunu söylemek güçtür. Bu bağlamda kadınlar bu fermanın önce erkeklerden oldukça geri planda ve güçlü bir denetimin altında yaşamlarını sürdürmüşlerdir. Sadece askerlik için nüfus sayımı yapıldığı ve kadınlar askere alınmadığından, nüfus sayılarında bile yeterli bir bilgi bulunamamıştır. Kırsaldaki kadınlar şehirlerdeki kadınlara oranla çok daha özgürdürler, gerek dokumacılık gerekse tarlada çalışan kırsal kesim kadınları yaptıkları iş karşısında gelir elde ederek ailesine ve ekonomiye katkıda bulunmuşlardır (Gönül, 2015, s. 66).

Kırsal kesimde kadın ve erkek aynı ortamda rahat bir şekilde bulunabilirken, kentte kadın ve erkeğin hem bulundukları mekânları hem de uğraştıkları işler farklılık göstermektedir. Kırsal kesimde kadın ve erkeğin aynı ortamda rahat bir şekilde bulunmasında herhangi bir sakınca yok iken, kentte yaşayan kadın ve erkeğin hem bulundukları mekânlar hem de çalıştıkları işler farklılık göstermektedir (Dingeç, 2010, s. 24). Tanzimat döneminde her ne kadar hayatı kısıtlamaya sebebiyet verebilecek düzenlemeler yapılmış olduysa da aynı zamanda bu dönemde kadınlara yönelik çeşitli iş sahalarının açıldığını söylemek yanlış olmamaktadır (Gönül, 2015, s. 67). Önce Rumeli daha sonra daha sonra Bursa açılan İpek fabrikalarında kadın işçiler çalıştırılmıştır. On dokuzuncu yüzyılın sonlarında Selanik'teki fabrikada çalışan yüz altmış erkek işçi var iken, onlarla çalışan dört yüz seksen musevi genç kadın işçi olduğu rapor edilmiştir (Tiğince, 1998, s. 91).

Sanayi devri tüm dünyayı etkilerken bu inkılaptan pek tabii olarak Osmanlı Devleti' de etkilendi. El emeği ile üretim yapan atölyeler makineleşme karşı ayakta duramayıp kapandı, bu atölyelerde çalışan kadın işçiler ise evlerine döndüler. Tarım sektörünün güç kaybetmesi ve kentte yaşanan celali isyanlarına köyden insanların katılmasıyla kent nüfusu hızlı bir şekilde yükseldi ve bu durum işsizliğin artışına yol açtı. Kadınlar eğitim ve tecrübe eksikliği sebebiyle el emeğiyle ücret kazanabilecekleri işlere geçiş yaptılar. Köylerde kadın işgücü ekmeğini taştan çıkarıp ücret elde edebilmiş, buna rağmen kentlerde yaşayıp iş hayatına katılan kadınları pek çok sorunla karşı karşıya kalmışlardır. Çıkarılan fermanlardan sonra kadın evinden dışarı çıkıp sosyal hayata katılmadan uzaklaşmasına rağmen kadınların uzmanlık alanına giren bazı alanlar yine kadınlar tarafından yürütüldü. Kadın ve erkeğin toplum içinde farklı mekânlarda yaşamaları bazı meslek gruplarının kadınlar tarafından uygulanmasını zaruri kılmaktaydı. Sağlık ve eğitim bu alanlardan bazılarıydı (Dingeç, 2010, s. 25).

Kadınların bu bağlamda iş hayatına girmeleri sanayiden önce eğitim alanında gerçekleşmiştir ve günümüze bakacak olursak da, eğitim sektöründe kadınların erkeklere oranla daha fazla yer almalarının, geleneksel bakış açımızın bir sonucu olduğunu da kolaylıkla söylenebilmektedir (Ortaylı, 1974, s. 86). Toplumsal yaşamdan belli ölçülerde soyutlanmaya çalışılan şehirli kadınların iş alanlarını da genellikle bohçacılık, ev hizmetçiliği, sağlık alanında aşıcılık, tabibelik, hekimelik, ebelik, ayrıca

çamaşırcılık, özellikle gayrimüslim kadınların yaptığı tüccarlık faaliyetleri oluşturmaktaydı (Dingeç, 2010, s. 14-17).

1.4.4.3. Cumhuriyet Sonrası Dönemde Kadın İşgücü

Cumhuriyet'in ilanı ile başlayan dönemde Türk kadını çeşitli haklar kazanmaya başlamıştır. Bu dönemde verilen haklar çağdaşlaşma ve siyasi konularda söz sahibi olma konusunda Türk kadınının ufkunu açmıştır. Kadına gösterilen değer ivme kazanmıştır. Türkiye modernleşme sürecinde attığı adımlarla; hukuki, siyasi, eğitim ve işgücü konularında sayısı iyileştirme yapılmıştır, bunun sonucunda ise çalışan kadın sayısı artma eğilimine girmiştir. Kadınlara yönelik alınan haklar aynı zamanda pozitif ayrımcılığa yönelik olmuştur. Kurtuluş savaşı sonrasında Türkiye'nin iktisadi bakış açısını belirleyen İzmir İktisat Kongresi'nde Türkiye genelinde kadınların maden işçisi olarak çalışmasının önüne geçilmiş ve henüz dünyanın diğer ülkelerinde doğum öncesi ve sonrasında yerleşik bir izin söz konusu değilken Türk kadınına doğum öncesi ve sonrası 8 hafta izin verilmesi gerektiği kararları alınmıştır (Önder, 2003, s. 39).

Kadın işgücünün gelişimine bakıldığında, cumhuriyet döneminin başlarında var olan ekonomik durumun, Osmanlı İmparatorluğunun son dönemi ve dünya sahnesinde yaşanan değişikliklerle doğrudan ilişkili olduğu anlaşılmaktadır. Kadın işgücünün evinden dışarı çıkıp bir ücret karşılığı dışarıda iş yapması ve ekonomi piyasasına katkısı olması söz konusu dönemlerde başlamış Cumhuriyetin ilk döneminde de varlığını sürdürmüştür. Sektörel bazda bakıldığında iki dönemde de benzer sektörlerde iş bulan kadınlar öncelikle dokumacılık ve daha sonrasında gıda, içki ve tütünle uğraşmaktadır.

Kadınların çalışma hayatında kendilerine yer edinmeleri oldukça zor olmuştur. Sayısal verilere bakıldığında her ne kadar tam veri elde edilemese de, o döneme ait bazı bilgilere ulaşılabilmektedir. Bu konudaki ilk bilgi 1927 yılında yapılan Sanayi dökümünde elde edilmiştir. Daha önceki yapılan çalışmalarda bazı kuruluşlar döküme dahil edilirken, bazıları kapsam dışında bırakılmıştı, ancak bu döküm ülkenin bütün sanayi kuruluşlarını içeriğe dahil etmiştir. Yapılan sayım kusursuzdur demek pek de doğru olmayacaktır, zira işletmeler seçilirken sınır konulmuş ve dörtten fazla işçisi bulunan kuruluşlar sayıma dahil edilmiştir. Bu döküm sonucunda kadın işçilerin oranı yüzde yirmi beş seviyelerindedir. Bu sonuca bakıldığında her dört çalışandan biri kadın

işçi olduğu tespit edilmiştir. Bu derecede yüksek bir kadın işgücü oranının bulunması üç ana gerekçeye bağlı olmaktadır. Bunlardan ilki çalışmanın özellikle kadınların çalıştığı sektörde fazlaca yer edinmesi, ikinci olarak; Art arda yaşanan savaşlar neticesinde erkek nüfusunun hatırı sayılır derecede düşmesi ve son olarak bu savaşlarda oğullarını eşlerini yitirmiş kadınların hayatını idame ettirebilmek için çalışma hayatına girmek zorunda kalmaları şeklindedir (Makal ve Toksöz, 2012, s. 23-32).

Cumhuriyetin ilk otuz yılı sektörel bazda tarım sektörü öndeydi ve Türkiye geleneksek toplum yapısıyla bir tarım ülkesiydi. Bu sebeple kadınlar iş hayatında kendilerine yeterli alanı bulabilmiş değillerdir (Ecevit, 1993, s. 117-118). Ancak pek çok alanı kapsayan yenilikler ile birlikte kadınların hem sosyal hem ekonomi alanında hem de siyasi sahnedeki varlığı artmıştır. Bu kapsamdaki önemli yapıtaşları; 1945 yılında getirilen Analık Güvencesi, 1966 yılında Uluslararası İşçi Organizasyonu (ILO) sözleşmesinin onayı ile birlikte sözleşmede yer alan kadın ve erkek işçiler için eşit işe eşit ücret ilke olarak kabul edilmiştir. Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (1990-1994) kadın ibaresi ilk kez tek başına bir bölüm olarak raporda yer bulmuştur (Önder, 2013, s. 40).

Kadınların tarım ve el sanatları haricinde farklı işlerde çalışması II. Dünya Savaşı döneminden başlayıp, planlı dönemde ivme kazanan sanayileşmenin yarattığı iç göç ile gerçekleşmiştir (Önder, 2013, s. 41).

Yirminci yüzyılın ikinci yarısından sonra Türkiye'de kentleşme olgusu baş göstermiştir ve kadın işgücünün oldukça arttığı anlaşılmıştır. Türkiye 1960 yılının akabinde kentlerde sanayi işleri ve hizmet sektöründe işgücü boşluğu yaşamıştır. Herhangi bir kısıtlanma söz konusu olmaksızın kadınlar hizmet sektöründe çalışmayı tercih etmişlerdir. Hizmet sektöründeki işgücü talebi, kadın işgücü arzını arttırmıştır (Ecevit, 1993, s. 118).

1970 yılından itibaren köylerden kentlere göç hızlanmış, kent nüfusu artmış ve kentlerde yaşam kalitesi düşmeye başlamıştır. Böyle bir durum söz konusuysa tersine göç olmamış bu kısır döngü devam etmiş ve kentlerde çalışmak arzusunda olan kadın işgücünün sayısı gitgide artmıştır. 1980 yılına gelindiğinde sanayi sektörü bile artan bu işgücü talebine yanıtızsız kalmış, hizmet işlerinde var olan iyileşme artan iş gücü talebine istenilen düzeyde iş imkânı yaratamamıştır. 1980 yılında ekonomi politikasına yönelik

bazı kararlar alınmıştır. Bu kararlarla ithal ikameci politika değişmiştir. İhraç edilen malları üretmeye ve dış pazarlarda da var olmaya yönelik bir politika izlenmiştir. Ürün miktarı hedeflendiği gibi artırılmış fakat istihdamı değiştirmemiştir. Bu artışın sebebine bakıldığında sanayi sektöründe yeni eleman almak yerine sanayi sektörü kapasitelerini arttırmışlardır (Ecevit,1993, s. 122).

1970’li ve 1980’li yıllar arasında ihracata dayalı sanayileşme politikasını belirlemiş pek çok gelişmekte olan ülkede kadın işgücüne katılımı hızla artmıştır bunun sebebi düşük ücretli kadın işgücünün sanayi sektöründe istihdamının artmasıdır. Böylelikle 70’li ve 80’li yıllar arasında gelişmekte olan ülkelerde “işgücünün kadınlaşması” adlı bir değişim meydana gelmiştir, ancak ülkemizde 1980’den itibaren uluslararası piyasalarla bütünleşme planları ve büyüyen ihracat oranları olmasına rağmen kadın işgücü diğer ülkelerde olan değişimden etkilenmemiştir (Eyüboğlu, Özar, ve Tufan, 1988, s. 2).

1990’lı yıllarda sanayi sektöründe yaşanan durgunluğun önemi bir sebebi üretim artışı maksimizasyonunu atıl kapasite kullanarak yapılması olmaktadır. Türkiye’de işçi çıkarma yasağı 1980’de kaldırılmış ve bununla birlikte işsiz bireylerin sayısı oldukça artmıştır. Sanayi sektörü verilerine göre 1980-1985 yılları arasındaki işten çıkarılan kadın çalışan oranı yüzde yirmidir, çalışan her beş kadından birisi işini kaybetmiştir (Ecevit,1997, s. 96).

Ülkemizde işgücü piyasaları gitgide daha fazla “erkekleşme” süreci yaşamıştır. İstihdam sayıları bu durumu ortaya koymaktadır. 1955 yılında %70’in üstünde olan kadın işgücüne katılım oranı, 1990’lı yıllarda %30’a gerilemiştir. 2000’li yıllarda ise %30 seviyesinin altına düşmüştür. Ancak kendisini ev kadını olarak tanımlayan kadınlar 1975’de %78’den 1990’da %82’ye artmıştır (İlkkaracan, 1998, s. 285).

Kadın işgücüne katılım oranı 1988 senesinde yüzde 34,8 olmasına rağmen, 2004 yılına gelindiğinde kadın işgücüne katılım yüzde 25 seviyesine kadar azalmıştır. Sosyal, hukuksal ve ekonomik pek çok nedeni bulunduran kadın işgücü miktarındaki düşme; köylerden şehirlere olan göç ile gelen kadınların tarımda ücretsiz aile işçisi sayılarına katılmalarından kaynaklanmaktadır, zira şehirlere gelen bu kadınlar çoğunlukla ev kadını olduklarından işgücü hesaplamalarından hariç tutulmaktadır (Can ve Özer, 2012, s. 3).

Kadın işgücüne katılım oranları 2004'ü takip eden yıllarda artış eğilimine girmiştir. Bu artışın, kadın çalışanların artırılmasına yönelik hukuki düzenlemeler ile, işverenlere on sekiz yaşının üstündeki kadın çalışan sayısının artırılması için verilen teşvik primler ve kadın işgücünün iş piyasasına katılmasını sağlayacak yapılan çalışmalarla gerçekleştirildiği ifade edilebilmektedir (Tekin, 2015, s. 58).

2007 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nde konut sektöründe başlayan ekonomik kriz emareleri (taşınmazların değer düşüklüğü dolayısıyla, yatırımcıların iflas etmesi) 2008-2009 yıllarında küresel çapta tüm ülkeleri etkilemiştir. 1929 yılında “büyük buhran, kara Perşembe” adlarıyla anılan kriz ve sonraki krizlerden farklı olarak 2008 krizi, ilk reel küresel kriz olarak dünya tarihine adını yazdırmıştır. Ekonomik krizin etkileri Türkiye'yi de sarmıştır. Sanayi sektörü ve ihracat rakamları düşmüş fakat kadın işgücüne katılım düşük bir oranla artmıştır (Kaderli ve Küçükkaya 2012, s. 85-96).

Ekonominin işleyişine yön veren Beş Yıllık Kalkınma Planları yapan Türkiye'de, ilk Beş Yıllık Kalkınma Planı 1963-1967 yıllarını kapsamaktadır. Ancak kadın temalı ayrı bir başlık 1990 yılından başlayan Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı'na kadar ayrı başına bir başlık olarak yer almamıştır. Eğitim, sağlık ve istihdam konularında alınan kararların etkilerinin sadece erkeklerle kalmayıp kadınlarda da kapsayacağı düşünülmüştür.

Toplumsal cinsiyet eşitliği konusu da ilk kez Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı içinde geçmektedir. “Sosyal Hedef İlke ve Politikalar” başlığında, aile kadın ve çocuk konusu ilke ve politikalarla anlatılmaktadır. Detaylara inilecek olursa kadının yeri tanımlanmıştır. Aile kurumunun öneminin vurgulanması milli dayanışmanın güçlenmesine yönelik ilkelerle özellikle milli ve manevi değerlere sahip çıkılmış ve bu değerlerde iyileştirme amaçlanmıştır (Tekin, 2015, s. 59).

Bu Planın senelik programında, özellikle kadınların eğitiminin yükseltilmesi, iş gücüne katılımın artırılması haricinde evinin içinden de çalışabilecek işlerin olması, kadın teşebbüs ve aile kurumunun içindeki şiddet anlatılmıştır.

1996 ve 2000 yılları arasını kapsayan Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda kadın konusu İnsan kaynaklarının geliştirilmesi bölümünün içinde aile ve çocuk alt başlıklarında ifade edilmiştir. Bu planda toplumdaki şartların iyileştirilmesi şeklinde soyut anlatımlar mevcuttur.

2001 ve 2005 arası dönemi kapsayan Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda kadın okuma yazma bilme oranı ve işgücü olarak ekonomi sahnesinde aldığı yerin artırılması, kadınların yararlanacağı sağlık hizmetlerinin yükseltilmesi ve kalkınmaya katkıda bulunmaları konuları işlenmiştir. Bu konulardaki iyileştirme için alınması gereken uyarılar ifade edilmiştir.

Kadınların işgücü ve istihdamda yeterli düzeyde yer bulamamaları neticesinde kadın işgücüne katılım ve istihdam oranlarında gelişme gerçekleştirilememiş, Avrupa Birliği ortalaması ile karşılaştırıldığında bu oranların bir hayli düşük düzeyde olduğu görülmüştür konusu Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planında yer bulmuştur (Önder N., 2013, s. 40).

2002–2004 yıllarında yapılan bir tespitte tarım kesiminde sektöründeki ücretsiz aile işçilerinin en fakir kesim olduğu görülmüştür.

Kadın istihdamın nasıl artırılacağı konusunda soyut ifadeler bulunmuş olsa da, kadın işgücü katılım oranına ait hedeflenen sayılar; 2006-2013 yılları arasında yüzde 25 seviyelerinde yüzde 29 seviyesine artacağı, tarım sektöründeki payın ise söz konusu dönemde yüzde 28 düzeyinden, yüzde 18 seviyesine düşeceği şeklinde öngörülmüştür. Tarım sektöründen geçişteki farkın istihdamda yüzde 5,2 farkı yansıtması amaçlanmıştır. Kadın işgücüne katılımın 2012 yılında yüzde 29,5 seviyelerinde olması planda yer alan hedeflere ulaşılmasının göstergesi olmaktadır (Tekin, 2015, s. 59).

Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018) döneminde öncelikle genç işgücü ve kadın işgücü olmak üzere işgücüne katılım oranı ve istihdam oranların yükseltilmesi, işsizliğin düşürülmesi, iş kazalarının önüne geçilmesi, kayıt dışı istihdamın engellenmesi konularının önemli olduğu bir kez daha anlatılmıştır. Bu doğrultuda Onuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda istihdam ve kadınların eğitim ve tecrübelerinin artırılması, bunu gerçekleştirirken; aile ve iş yaşamının uyumlaştırılması yönünde; kreş, çocuk bakım hizmetlerinin yaygın hale getirilmesi, güvenceli bir şekilde esnek çalışma saatleri, analık ve babalık izni şeklindeki alternatif modellerin hayata geçirilmesi hedeflenmiştir. Bu plan doğrultusunda kadın işgücü katılımı yüzde 34,9, istihdam oranı ise yüzde 31'e artırılması amaçlanmıştır. 2018 yılı kadın işgücüne katılımı Yüzde 34,2 olarak tespit edilmiş olması planın gerçekleştiği şeklinde yorumlanmaktadır (Önder, 2013, s. 41).

İKİNCİ BÖLÜM

LİTERATÜR ÇALIŞMASI

Kadınların işgücüne katılımını inceleyen çok sayıda ampirik çalışma mevcuttur. Bunların içinden aşağıda yer alanlar için ekonomik ve sosyal boyuttaki çalışmalara yoğunlaşmıştır.

2.1. TÜRKİYE'DE YAPILAN ÇALIŞMALAR

Yaprak (2003) çalışmasında, 300 kişiyi kapsayan bir anket yöntemi uygulamış ve sonuçları SPSS programı ile analiz etmiştir. Bu çalışmada Yaprak Eskişehir'de konfeksiyon sektöründe çalışan kadınların durumlarına ilişkin bilgiler elde etmek amacıyla 40 soruluk bir anket hazırlamıştır. Analiz sonucunda araştırmaya katılan kadınların % 69,7'sinin ekonomik gerekçeler sebebiyle çalışmak zorunda oldukları ve yeterli gelirleri olması halinde işi bırakacaklarını belirtmişlerdir. Çalışanların %58'i nin bekar kadınlardan oluştuğu ve bu kadınların evlenmeleri halinde işi bırakacakları söyleyen kısım, çalışmanın 1/3'lük kısmını oluşturmaktadır. Kadınların iş hayatında aktif olmasını sağlayacak politikaların artırılması ve kadınların çalışmasına yönelik daha çok düzenleme yapılması önerilmiştir (Yaprak, 2003).

Özer ve Biçerli (2003) çalışmalarında, 1998-2001 yıllarını kapsayan panel veri kullanarak, kadınların işgücüne katılımını etkileyen unsurları kısıtlı en küçük kareler regresyonu ile birimlere özgü sabit terimlerle sabit etkiler ve rassal etkiler modelleri ile açıklamaya çalışmışlardır. Çalışmada işsizlik oranı, enflasyon oranı, imalat sanayiinde ücretler gibi makroekonomik değişkenler anlamsız bulunurken, kadın aktif nüfusu içinde ev kadınlarının oranı, istihdam edilen kadın işgücü içinde ücretsiz aile işçilerinin oranı ve 12 yaş üstü nüfus içinde toplam emeklilerin oranı değişkenleri gibi mikro değişkenler anlamlı bulunmuştur. Böylece ülkemizde kadın işgücünün emek piyasalarına katılım kararında; ücretler, enflasyon, büyüme oranı, işsizlik oranı gibi unsurların doğrudan etkili olmadığı ve kadın işgücünün emek piyasaları ile yeterince bütünleşemediği tespit edilmiştir. Kadın işgücünü sosyolojik nedenlerden sıyrıp makro değişkenlere daha duyarlı hale getirmek gerektiği ifade edilmiştir. Bunu da emek

piyasalarında ücretli/yevmiyeli olarak çalışan kadınların oranının yükseltilmesi ile mümkün olacağı önerilmiştir (Özer ve Biçerli, 2003).

Doğrul (2008) çalışmasında, kadınların işgücüne katılımı taleplerine yönelik, tüm kadınlar ve evli olan kadınlar olarak iki farklı lojistik regresyon modeli ile 2003 yılına ait TÜİK hane halkı Bütçe Anketi verilerini kullanarak 2001 finansal kriz sonrasında kadın işgücüne katılımının nasıl etkilendiğini incelemiştir. Çalışmada eğitim düzeyi, ekonomik durum, çocuk sayısı ve çocukların yaşlarının kadın işgücüne katılmayı etkileyen önemli değişkenler olduğu, evli ve bekâr kadınlar içinde evliliğin işgücüne katılımı azaltacağı bulunmuştur. Eğitim seviyesi artırıldıkça kadınlar işgücüne katılımına daha çok istek duymaktadırlar (Doğrul, 2008).

İnce (2010) çalışmasında, genelleştirilmiş momentler yöntemi kullanmış, 15 farklı regresyon modeli analiz ederek, Türkiye'nin yedi bölgesinde kadınların işgücüne katılma kararlarını tahmin etmeyi hedeflemiştir. Çalışma sonuçlarında ücretler arasındaki farklılık, işsizlik oranı, doğurganlık oranı ve eğitim seviyesindeki artış kadınların iş gücüne talebini artırmaktadır. Kadınların bütün sektörlerde aktif bir çalışan hale gelebilmesi için düşük ücretler artırılmalı, kayıtsız, sigortasız çalışan kadınlar kayıt altına alınmalı ve bu konularla mücadele edilebilecek politikalar güçlendirilmelidir (İnce, 2010).

Günay ve Bener (2011) çalışmalarında, anket yöntemiyle Ankara'da ikamet eden toplam 575 evli kadın üzerinden kadınların üstlendikleri toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde aile içi yaşamı algılama biçimleri anket verilerinin SPSS paket program vasıtasıyla belirlenmeye çalışılmıştır. Aile içi yaşamda yer alan temel sosyal ve ekonomik faaliyet alanlarına ilişkin ifadeler ile kadınların yaş, öğrenim durumu, çalışma durumu ve ailelerinin gelir düzeyi arasında istatistiksel açıdan anlamlılık araştırılmıştır. Çalışmada kadınların aile içi temel sosyal ve ekonomik faaliyetlerinin toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında değerlendirmedikleri, kadınların yaş, öğrenim durumu, çalışma durumu, ailelerinin aylık gelir düzeyleri açısından da farklılık göstermediği bulunmuştur. Ailede birlik ve beraberliğin sağlanabilmesi, ailede temel sosyal ve ekonomik faaliyet alanlarına ilişkin sorumlulukların çocuklar da dahil olmak üzere paylaşılmasının önemini ortaya koyan çalışmalar yapılmalıdır (Günay ve Bener, 2011).

Davasligil (2011) çalışmasında, multinominal logit model kullanarak 2009 yılına ait TÜİK İşgücü ve İstihdam verileriyle kırsal yöredeki kadınların işgücü karşısında konumlarını analiz ederek, kırsal kalkınmada kadının rolün etkileyen unsurlardan yaş değişkenini kırsal yöre kadınları için istatistiki olarak anlamlı bulmuş, fakat kadın işgücüne katılımı etkileyen en önemli unsurun eğitim olduğunu tespit etmiştir. Türkiye'nin iç dinamiğinin kırsal yöreleri kalkınmayı evleviyetle sağlayacağını, kırsal yöre kadınları tarımsal üretimde erkeklerden daha fazla çalışmakta olduğundan, kırsal kalkınma için kadın işgücünden sağlayan katkısının artırılmasını önermiştir (Davasligil, 2011).

İçin (2012) çalışmasında, anket yöntemi ile Yalova iline kayıtlı 250 kişi üzerinde uygulamıştır. Çalışmanın amacı iş yaşamındaki kadınların karşılaştıkları sorunların belirlenmesi olup, temel hipotez “çalışma yaşamındaki kadınların kadın olmalarından dolayı sorunlar yaşamalarıdır”. Araştırma sonuçları temel hipotezi doğrulamıştır. Kadınlar meslekte ilerleme veya terfi konusunda erkeklerle aynı koşullarda değillerdir. Eğitim ve iş hayatına katılma kararı verirken katlandıkları toplumsal önyargılar kadınların karşılaştığı sorunlar içinde öndedir. Bu bağlamda, Kadının toplum içindeki statüsü yükseltilmeli, kadına yönelik oluşan önyargıları ortadan kaldıracak nitelikte değişimler hayata geçirilmelidir. Kadınlar iş yaşamında kariyer ilerlemesini sağlayacak eğitim imkânlarından erkekler ile eşit şekilde yararlandırılmalıdır (İçin, 2012).

Bozkaya (2013) çalışmasında, Vector Auto Regression (VAR Analizi) kullanarak 1988-2012 dönemi için Türkiye’de kadınların işgücüne katılımı belirleyen faktörlerin tespitinde zaman serilerini kullanmıştır ve kadınların işgücüne katılımını artırmaya yönelik öneriler sunmayı amaçlamaktadır. Araştırmada, Türkiye’de kadın işgücünün genel ve mesleki eğitim düzeyi düşüktür. Tarımsal üretim yapısının bozulması sonucu köyden kente göç sonucu daha önce tarımda ücretsiz aile işçisi olan kadın kent yaşamında “ev kadını” konumuna düşmüştür. Bundan dolayı işgücünün dışında kalmakta ve ekonomi yeterli istihdam yaratamamaktadır sonucu bulunmuştur. Kadın işgücünün eğitim seviyesini yükseltecek örgün ve yaygın eğitim imkânları kullanılarak istihdam edilebilirlik artırılmalıdır. Aktif işgücü politikalarıyla işgücü piyasasına giriş kolaylaştırılmalı ve teşvik edilmelidir (Bozkaya, 2013).

Korkmaz (2016) çalışmasında, 2014 yılı TÜİK Hane halkı İşgücü Anketi verileri ile kurulan logit model ile kadınların işgücüne katılma eğilimlerini 7 ayrı bölge için incelemiştir. Bazı model sonuçlarının bölgeler bazında ortak olduğu, bu bağlamda Doğu Marmara bölgesi hariç tüm bölgelerdeki ve de Türkiye genelindeki kadınların aylık gelirinin tam zamanlı çalışma olasılığı üzerinde pozitif bir etkisi olduğu saptanmıştır. Aynı zamanda Batı Marmara bölgesinde tam zamanlı çalışma olasılığını lise mezunu kadınların oranındaki artışın en fazla etkilediği, Batı Karadeniz ile Ortadoğu Anadolu bölgelerinde yaşayan kadınların ise tam zamanlı çalışma olasılığını hiçbir okul bitirmeme durumunun en fazla etkilediği, yaş faktörünün İstanbul, Ege ve Batı Marmara'da kadınların tam zamanlı istihdamını sınırlayan bir değişken olduğu gözlenmiştir. Bu konuda kadınların esnek çalışma koşullarına imkan veren işlerde çalışmasının desteklenmesi gerektiği ve buna yönelik istihdam politikalarına ağırlık verilmesi gerektiği söylenebilmektedir (Korkmaz Ö. , 2016).

Acar ve Fraker (2016) çalışmalarında, çoklu regresyon modeli ile 2014 Dünya Kalkınma Göstergeleri ve Dünya Hristiyan Veri tabanı verilerini kullanarak, Türkiye'de kadınların işgücüne katılım oranını etkileyen unsurları analiz etmeyi amaçlamaktadır. Çalışmanın temel bulgusu, Türkiye'deki gözlemlenen kadın işgücüne katılım oranının ülkenin karakteristik özellikleri kontrol edildiğinde tahmin edilen değer in üstünde olduğudur. Din unsurunun kadınların ekonomik hayata katılımındaki etkisinin, benzer Müslüman çoğunluklu ülkelere kıyasla Türkiye'de daha düşük olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Nüfusu Türkiye nüfusuna benzer dini inanışa sahip olan ve Türkiye ile benzer ekonomik gelişmişlik ve demografik yapıda olan ülkelere kıyasla Türkiye'de kadın işgücüne katılım oranı daha yüksek çıkmaktadır. Bu sonuçlar çerçevesinde, Türkiye'de yaşandığı biçimiyle İslam'ın, kadınları dışlayan değil, kapsayan bir unsur olarak ortaya çıktığını söylemek mümkündür. Türkiye'nin gelişmiş ülkelerle kişi başı gelir farkını kapatabilmesi için sahip olduğu demografik fırsatı etkin bir şekilde değerlendirmesi gerekmektedir. Çalışma çağındaki nüfusun, verimliliğin yüksek olduğu alanlarda istihdam edilmesi durumunda, Türkiye zenginleşebilecektir (Acar & Fraker, 2016).

Demir (2017) çalışmasında, Ankara bölgesinde 13 firmaya ait anket verileriyle logit model kullanarak hazır giyim sanayi de çalışan kadınların durumlarının analiz etmiştir. Araştırmaya göre katılımcıların yarıdan çoğunun, kadınlar için ideal meslek

olarak öğretmenlik ve memuriyet gibi kamusal işleri görmeleri, kadınların eğitim ve öğrenim düzeylerinin artması ile kamu alanında daha fazla görev almak istediklerini ortaya koymaktadır. İşyeri sorunlarına ilişkin araştırmanın temel bulgularına göre, kadınlarda yaş arttıkça işyerinde problem yaşama olasılığı da azalmaktadır. Eğitim düzeyi de sorun yaşanma ihtimalini azaltmaktadır. Katılımcı kadınların gençleştikçe eğitim düzeylerinin yükseldiği görülmüş ancak mesleki eğitim ve hizmet içi eğitim almadıkları belirlenmiştir. İşyerinde yaşanan sorunları azaltmak ve hazır giyim sanayinde çalışan kadının sayısını ve hatta verimini artırabilmek için çalışma ortamı ve yasal düzenlemeler iyileştirilmelidir (Demir, 2017).

İlalan (2017) çalışmasında, kadın işgücüne katılım oranı ile ekonomik büyüme arasındaki U şeklindeki ilişkinin varlığı OECD ve Dünya Bankası'nın 2000 ile 2012 yılları arasındaki döneme ait verileri kullanılarak 34 OECD ülkesi için 5 farklı ekonometrik model kurularak eş bütünleşme (cointegration) varsayımı altında heterojen (heterogeneous) panel veri tahminleri ile kanıtlamıştır. Konunun maliye politikası bağlantısını kurabilmek açısından vergi yükü ve mali serbestlik değişkenleri kullanılarak yapılan tahminler sonucunda kadın işgücüne katılım oranı ile mali serbestlik arasında pozitif, işgücü maliyeti üzerindeki vergi yükü ile negatif bir ilişki bulunmuştur. Ekonomide makro bazda mali serbestliğin artırılması, mikro bazda ise kadın girişimciliğinin desteklenmesi ile işgücü maliyetleri üzerindeki vergi yükünün azaltılması ve bunların istihdam politikası haline getirilmesi kadınların işgücüne katılımını arttırarak ekonomik kalkınmayı sağlayacaktır (İlalan, 2017).

Yağcıoğlu (2018) çalışmasında, anket yöntemiyle Konya İlinde sosyal güvenlik haklarından yeterince yararlanamayan kamu sektöründe taşeron ve özel sektörde ücret karşılığı çalışan 400 kadın çalışan ile kadın istihdamı ve sorunlarını analiz etmiştir. Çalışmadan elde edilen sonuçlara göre eğitim durumuna göre çalışan kadınların gelir durumu ve işyerindeki konumu açısından farklılık bulunduğu, evli olan kadınların aile hayatında sorunlar yaşadığı görülmüştür. Ayrıca hizmet sektörü ve sanayi sektöründe istihdam edilen kadın çalışanların çalıştığı yerde eğitim alma durumu konusunda ve çalıştığı yerde izin kullanabilme haklarına yönelik farklılıklar gözlemlenmiştir. Yapılan çalışmada elde edilen bulgular doğrultusunda kadınların hala çalışma hayatında yeterince yer almadığı, toplumun kadına yüklediği “kadının yeri evi” bakış açısının varlığının hala devam ettiği, kadınların istihdam edildikleri sektörlerde sosyal haklarını

yeterince kullanamadığı görülmektedir. Ayrıca bu sorunların kamu sektöründe taşeron olarak istihdam edilen kadınlarla, özel sektörde ücret karşılığı istihdam edilen kadınlar arasında da farklılıklar gösterdiği görülmüştür. Uzun vadeli ve sürdürülebilir kalkınmanın yolu kadınların işgücü piyasasındaki alanlarının genişlemesinden geçmektedir (Yağcıoğlu, 2018).

Karlılar (2019) çalışmasında, panel veri kullanarak Dünya Bankası'ndan alınan 1996-2017 yılları arasında döneme ait verilerle 48 gelişmiş ülke grubundaki ülke ve 46 gelişmekte olan ülke grubundaki ülke için kadın işgücüne katılım oranı ile ekonomik büyüme arasındaki U şekilli ilişkinin varlığı ayrı ayrı analiz etmiştir. Analiz sonucunda öncelikle gelişmiş ülkeler ile U şekilli hipotez istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Gelişmiş ülkeler ile ekonomik büyümenin kadın istihdamı üzerindeki birincil etkisi azaltıcı, ikincil etkisi ise artırıcı yönde olmuştur. Gelişmekte olan ülkeler içinde bu ilke görece geçerli olmuştur. Kısacası çalışmada gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin hem statik veri analizi hem de dinamik veri analizi yapılmış ve ekonomik büyümeyle kadın istihdamı arasında önce negatif daha sonra pozitif bir etki tespit edilmiştir. İşgücü piyasası çarpıklıklarını ortadan kaldıran ve herkes için eşit bir alan yaratan politikaların uygulanması kadınların emeğine olan talebi arttırmaya yardımcı olacaktır. Ayrımcılık ve eşitsizlik, kadın emeğine olan talebi kısıtlamaktadır (Karlılar, 2019).

Ünüvar Ünlüoğlu (2019) çalışmasında, 352 kişilik Eskişehir'deki sağlık sektörü özel kesim çalışanları ile görüşülerek Türkiye'de kadın işgücünün bulunduğu konumu ve nitelikleri Eskişehir yerelinde sağlık sektöründe özel kesim çalışanları üzerinden ele alarak, mevcut problemlerin tespitini yapmıştır. Araştırma sonucunda Türkiye'de kadınların çalışma hayatlarında dezavantajlı konumlarının devam ettiği bulunmuştur. Avrupa sosyal şartlarından ASS'nın çekince konulan Sosyal Bütünleşme ve Katılma Hakkı, Güvenli ve Sağlıklı Çalışma Koşulları Hakkı, Adil Çalışma Koşulları Hakkı, Adil Bir Ücret Hakkı, Çocukların ve Gençlerin Korunması Hakkı ile Çalışan Kadınların Analığının Korunması Hakkı maddelerine ilişkin tam entegrasyonun sağlanmasının daha eşitlikçi bir çalışma hayatı sağlayacağı tespit edilmiştir (Ünlüoğlu, 2019).

Tablo 2.1. Türkiye’de Yapılan Çalışmalar

Literatür Taraması			
Yıl	Yazar ve Yöntem	Konu	Sonuçlar
2003	Yaprak Şenol <i>Literatür Taraması Saha Araştırması Yorumlama</i>	Kadın İşgücünün istihdama etkileri: Eskişehir Bölgesinde Bir Uygulama	Amprık bulgulara göre ; kadınların % 69,7’ sinin ekonomik gerekçeler sebebiyle çalışmak zorunda oldukları ve yeterli gelirleri olması halinde işi bırakacaklarını belirtmişlerdir. Çalışanların %58’i nin bekar kadınlardan oluştuğu ve bu kadınların evlenmeleri halinde işi bırakacakları söyleyen kısım çalışmanın 1/3’lük kısmını oluşturmaktadır.
2003	Mustafa Özer ve Kemal Biçerli <i>İstatiksel Analiz, Yorumlama</i>	Türkiye’ de Kadın İşgücünün Panel Veri Analizi	Amprık bulgulara göre ; işsizlik oranı, enflasyon oranı, imalat sektöründe ücretler gibi makro ekonomik değişkenler anlamsız bulunurken, kadın aktif nüfusu içinde ev kadınlarının oranı, istihdam edilen kadın işgücü içinde ücretsiz aile işçilerinin oranı ve 12 + yaş nüfus içinde toplam emeklilerin oranı değişkenleri gibi mikro değişkenler anlamlı bulunmuştur.
2008	Günse Doğrul <i>Literatür Taraması, İstatiksel Analiz, Yorumlama</i>	2001 Krizi Sonrasında Türkiye’de Kentsel Alanlarda Kadınların İşgücüne Katılımının Belirleyicileri	Amprık bulgulara göre ; eğitim düzeyi, ekonomik durum, çocuk sayısı ve çocukların yaşlarının kadın işgücüne katılmayı etkileyen önemli değişkenler olduğu, evli ve bekar kadınlar içinde evliliğin işgücüne katılımı azaltacağı bulunmuştur.
2010	Meltem İnce <i>Literatür Taraması, İstatiksel Analiz, Yorumlama</i>	Kadın İstihdamı ve Kadın İşgücüne Olan Talep Türkiye Örneği	Amprık bulgulara göre; ücretler arasındaki farklılık, işsizlik oranı, doğurganlık oranı ve eğitim seviyesindeki artış kadınların iş gücüne talebini artırmaktadır.
2011	Gülây Günay ve Özgün Bener, <i>Saha Araştırması İstatiksel Analiz(SPPS) Yorumlama</i>	Kadınların Toplumsal Cinsiyet Rollerini Çerçevesinde Aile İçi Yaşamı Algılama Biçimleri	Bulgularda; kadınların aile içi temel sosyal ve ekonomik faaliyetlerinin toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında değerlendirmedikleri, algının kadınların yaş, öğrenim durumu, çalışma durumu, ailelerinin aylık gelir düzeyleri açısından da farklılık göstermediği bulunmuştur.
2011	Verda Davaslıgil <i>Literatür Taraması, İstatistiksel Analiz</i>	Kırsal Kalkınmada Kadın İşgücünün Rolü ve Kadın İşgücünü Etkileyen Faktörler	Amprık bulgulara göre; kırsal kalkınmada kadının rolün etkileyen unsurlardan yaş değişkenini kırsal yöre kadınları için istatistiki olarak anlamlıdır, fakat kadın işgücüne katılımı etkileyen en önemli unsurun eğitim olduğunu tespit etmiştir.
2012	Neslihan İçin <i>Saha Araştırması, Yorumlama</i>	Çalışma Yaşamında Kadın İşgücünün Karşılaşabileceği Sorunlar: Yalova Örneği	Bulgulara göre; Kadınlar meslekte ilerleme veya terfi konusunda erkeklerle aynı koşullarda değildir. Eğitim ve iş hayatına katılma kararları verirken katlandıkları toplumsal ön yargılar kadınların karşılaştığı sorunlar içinde öndedir.

Tablo 2.1. (Devamı)

2016	Öznur Elif Acar ve Andrew Fraker <i>İstatistiksel Analiz Yorumlama</i>	Kadınların İşgücüne Katılım Oranının Belirleyicileri: Türkiye Örneği	Türkiye'deki gözlemlenen kadın işgücüne katılım oranının ülkenin karakteristik özellikleri kontrol edildiğinde tahmin edilen değerin üstünde olduğudur. Din unsurunun kadınların ekonomik hayata katılımındaki etkisinin, benzer Müslüman çoğunluklu ülkelere kıyasla Türkiye'de daha düşük olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır.
2016	Özge Korkmaz <i>Literatür Araştırması, İstatistiksel Analiz, Yorumlama</i>	Kadınların İşgücüne Katılma Eğilimleri: Türkiye Örneği	Bazı model sonuçlarının bölgeler bazında ortak olduğu, bu bağlamda Doğu Marmara bölgesi hariç tüm bölgelerdeki ve de Türkiye genelindeki kadınların aylık gelirinin tam zamanlı çalışma olasılığı üzerinde pozitif bir etkisi olduğu saptanmıştır.
2017	Nazmiye Demir <i>Saha Araştırması, Literatür Taraması, Loistik Regresyon Modeli, Maksimum Olabilirlik Tekniği</i>	Türkiye'de Hazırgiyim Sanayinde Kadın İşgücünün Durumu: Ankara İli Örneği	Bulgulara göre; katılımcıların yarısından çoğunun, kadınlar için ideal meslek olarak öğretmenlik ve memuriyet gibi kamusal işleri görmeleri, kadınların eğitim ve öğrenim düzeylerinin artması ile kamu alanında daha fazla görev almak istediklerini ortaya koymaktadır.
2017	İrem İlman <i>Yorumlama, Literatür Taraması</i>	OECD Ülkelerinde Kadın İşgücüne Katılımı: Ekonomik Kalkınma ve Vergi Yükü Açısından Analizi	Kadın işgücüne katılım oranı ile mali serbestlik arasında pozitif, işgücü maliyeti üzerindeki vergi yükü ile negatif bir ilişki bulunmuştur
2018	Serhat Yağcıoğlu <i>Literatür Taraması Saha Araştırması Yorumlama</i>	Kadın İşgücü İstihdamı ve Sorunları: Konya Örneği	Çalışma bulgularına göre; eğitim durumuna göre çalışan kadınların gelir durumu ve işyerindeki konumu açısından farklılık bulunmaktadır ve evli olan ve çalışan kadınların aile hayatında sorunlar yaşadığı görülmüştür.
2019	Dilara Ünüvar Ünlüoğlu <i>Literatür Taraması, Saha araştırması, Yorumlama</i>	Avrupa Sosyal Şarti Çerçevesinde Türkiye'de Kadın İşgücünün Değerlendirilmesi: Eskişehir Özel Sağlık Sektörü Örneği	Bulgularda; Türkiye'de kadınların çalışma hayatlarında dezavantajlı konumlarının devam ettiği bulunmuştur. Avrupa sosyal şartlarından çekince konulan maddelerine ilişkin tam entegrasyonun sağlanmasının daha eşitlikçi bir çalışma hayatı sağlayacağı tespit edilmiştir.
2019	Selin Karlılar <i>Literatür Taraması, Statik ve Dinamik Analiz</i>	Kadın İşgücüne Katılımı ve Ekonomik Büyüme İlişkisinin U Şekli Kadınlaraştırma Hipotezi İle İncelenmesi: Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkeler İçin Bir Analiz	Bulgularda; Gelişmiş ülkeler ile U şekilli hipotez istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Gelişmiş ülkeler ile ekonomik büyümenin kadın istihdamı üzerindeki birincil etkisi azaltıcı, ikincil etkisi ise artırıcı yönde olmuştur.

2.2. DÜNYA'DA YAPILAN ÇALIŞMALAR

Krishnan (1992) çalışmasında, probit model kullanarak 19-49 yaş aralığındaki Kanadalı kadın sayısını kullanarak kadın işgücü davranışları ve aile hayat döngüsünü analiz etmiştir. Çalışmada söz konusu evli kadınların hiç çocukları olmaması, hamileliğini henüz tamamlamış ve çocuklu ve hamile olması durumlarını analize dahil ederek seçilen tutumların demografik, sosyoekonomik etkilerini incelemektedir. Probit modelleri, yaş, evlilik yaşı ve kocanın gelirinin, yaşam döngüsünün erken ve sonraki aşamalarında kadınların işgücü piyasası üzerinde önemli etkileri olduğunu göstermektedir. Çocuk beklememe durumunun veya çocuk sahibi olma durumunun kadınların işgücüne katılımı artırdığı, çocuk bekleme durumu veya hiç çocuk olmama durumunun ise azalttığı kanıtlanmıştır. Bu durum işverenlere kadın işgücünün iş piyasasına katılmasını kolaylaştırmak için tasarlanmış alternatif politikalar sunma konusundaki baskıyı artıracaktır. İşveren esnek çalışma saatleri, iş yerinde çocuk bakımı tesisleri ile bu baskıyı azaltabilecektir (Krishnan, 1992).

Barrow (1996) çalışmasında, Amerika' daki 1993 yılına ait doğum yapmış 5842 kadının işgücü verileri ile lineer olasılıklı model kullanarak, ilk çocuğun kadınların işe dönme kararları üzerindeki etkisini analiz etmiştir. Model fayda maksimizasyonu çatısında tahmin edilmiştir. Çalışmada kadınların doğumdan bir yıl içinde iş gücü piyasasına katılma kararının üzerinde çocuk bakım maliyetlerinin çok önemli bir etkisi olduğunu ortaya koymuş, çocuk bakım maliyetleri ve ailenin diğer fertlerinin kazançlarının işe katılma kararında negatif, potansiyel ücretlerin ise pozitif etkisi olduğu belirlenmiştir. Buna ilaveten kadının yaşı ve eğitimin istatistiksel olarak anlamlı olduğu tespit edilmiştir (Barrow, 1996).

Lim 2001 yılında yayınladığı çalışmasında, 1997 Temmuz-1998 Ekim arasındaki dönemi kapsayan Doğu Asya ekonomik krizinin yarattığı konjonktür dalgalanmalarının, kadın ve erkek işgücü üzerindeki etkilerini incelemiştir. Doğu Asya krizinden kaynaklanan ekonomik gerileme ile, kadın işçilerin imalat sektöründeki daha hızlı yer değiştirmesine rağmen, özellikle kadınlarda işsizliğin artmasına neden olmuştur. 1980 sonrasındaki büyüme dönemlerinde erkek işsizlik oranı kadın işsizlik oranından özellikle kentsel alanlarda yüksek olduğu tespit etmiştir. Makroekonomideki patlama döngülerinin cinsiyet açısından tarafsız olmadığını kadınlar ve erkekler arasındaki

kazanımların ve işgücü zamanlarındaki eşitsizliklerin artmasına katkıda bulunduğunu tespit etmiştir (Lim, 2000).

De Boca (2002) çalışmasında, panel veri ve logit model ile işgücü arzı ve doğurganlığı analiz etmiştir. İtalya'da gözlenen düşük doğurganlık ve düşük iş gücü oranlarının bazı katı kurumsal uygulamalardan kaynaklandığı savunulan çalışmada ampirik sonuçlara göre çocuk bakımı ve yarı zamanlı çalışma durumunun hem çalışma hem de çocuk sahibi olma olasılığını arttırdığı yönündedir. Daha esnek çalışma saatleri seçenekleri ve daha fazla çocuk bakımı mevcudiyeti sağlayacak politikalar, çocukların mali yüklerini azaltmada yardımcı olacaktır. Ayrıca olası aile desteğinin varlığının hem kadınların iş piyasasına girişler hem de çocuk sahibi olma kararında pozitif etkiye sahip olduğunu göstermektedir (Boca, 2002).

Vlasblom ve Schippers (2004) çalışmalarında, Almanya, İspanya, Fransa, İtalya, Hollanda ve İngiltere'den oluşan 6 Avrupa ülkesinin 1992-1996 yılları arasındaki yaş, doğurganlık ve medeni hal verileri ile logaritmik model oluşturmuş ve Avrupa'daki kadın işgücü katılımı artışının benzerlikleri ve farklılıklarını araştırmıştır. Son on yılda, Avrupa'daki kadın işgücü arzı büyük bir artış göstermiştir. Çalışmada katılım oranlarındaki artışların eğitim seviyesindeki değişiklikler veya çocukların sayısı ve zamanlaması ile açıklanamayacağını göstermektedir. Kadın işgücü arzı tüm eğitim düzeyleri ve hem çocuklu hem de çocuksuz kadınlar için artmıştır. Son yıllarda katılım oranlarındaki artışa neden olan başat faktörün kadınların toplumdaki normların ve değerlerin, çalışan eşin tüm Avrupa ülkelerinde standart hale geldiği şekilde değiştiği sonucuna ulaşılmıştır. Normlardaki bu değişiklik, refah devletinin örgütlenmesindeki değişiklik tarafından yansıtılabilmekte ve teşvik edilmektedir (Vlasblom & J.Schippers, 2004).

Hoffman (2009) çalışmasında, 1984'ten 2004'e kadar seçilen yıllar için aldığı veri örneklerini kullandığı analizinde, çok değişkenli bir modeli tahmin etmek için logit model kullanarak, Boushey'in genel yaklaşımını izlemiştir. Çalışmada evliliğin ve çocukların 1984 ve 2004 yılları arasında kadınların işgücüne katılım üzerindeki değişen etkilerini incelenmiştir. Araştırma sonucunda yalnız ama çocuklu olan kadınların kadın işgücüne katılımlarını artırdığı, evli ve çocuklu kadınların kadın işgücüne katılımını düşürdüğünü yıl bazında 1993 'ten 2004'e kadar bu durumun devam ettiğini fakat en

yüksek etkinin 1993'ten 2000 yılları arasında olduğunu tespit ederek, Boushey'in genel yaklaşımını kanıtlar nitelikteki sonuçlara ulaşmıştır (Hoffman, 2009).

Mishra vd (2010) çalışmalarında, panel birim kök, panel kointegrasyon, granger nedenselliği ve uzun dönem tahminlerle 1960 yılından 2006 yılına kadarki G-7 ülkeleri toplam doğurganlık oranı ve kadın işgücüne katılım arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Çalışmada kadın işgücü katılım oranı ile toplam doğurganlık oranı G-7 ülkelerinde eşbütünleşiktir. Granger nedensellik testinde uzun dönem için kadın işgücüne katılımında toplam doğurganlık oranı test edilmiş ve G-7 ülkelerinde toplam doğurganlık oranlarında meydana gelen %1'lik bir artış sonucunda, kadının işgücüne katılım %0.4 azalmaktadır (Mishra, Nielsen ve Smyth, 2010).

Tam (2010) çalışmasında 1950, 1960, 1970 ve 1980 şeklindeki dört periodla 130 ülkenin panel verilerini analiz ederek, U şekilli hipotezin zaman serisi yönünü araştırmıştır. Çalışmasında birçok panel veri kullanan Tam, sabit etkileri hesaplamak için yalnızca grup içi tahminler yapmamış, aynı zamanda ülkeye özgü ve zamana özgü etkileri, dinamik etkileri ve endojenite problemini hesaba katmak için dinamik panel veri tahminlerini de kullanmıştır. Literatürde kadınların işgücüne katılımının ülkeler arası verilerde ekonomik gelişme ile U şeklinde bir ilişki olduğunu göstermesine rağmen, bu ülkeler arası regresyon sonuçları, ülkeler gibi bir zaman serisi anlamında U şeklinde ilişkilere kanıt olarak alınamamıştır. Bu çalışma, U-şekilli ilişkinin zaman serisi yönünü bir panel veri seti kullanarak ve uygun panel veri kestirim yöntemlerini kullanarak tespit etmiştir. Araştırma bulguları U şeklindeki modelin gerçekte zamanlar arası bir ilişki olarak ortaya çıktığını ve “Kuznets yanlılığının” sonucu olmadığını göstermektedir (Tam, 2010).

Chamlou vd (2011) çalışmalarında, tek denklemlili probit model yöntemi ve Dünya Bankası tarafından yapılan Ürdün hane halkı istatistiksel verilerini kullanarak kadın işgücü davranışlarını ve Orta Doğu'da doğmuş ve sonradan Avrupa'ya yerleşmiş ve halen Orta Doğu'da yaşamlarını sürdüren kadın işgücü arzı arasındaki benzerlikleri ele almışlardır. Amprik sonuçlara göre göçmenlerin gittikleri ülkelerde kadın iş gücüne oldukça geniş bir alanda katkısı olmasına karşın muhafazakar olan kendi ülkelerinde işgücüne katılımlarının düşük düzeyde gerçekleştiğini tespit etmişlerdir. Avrupa'daki göçmen kadın iş gücünün, kadın işgücünü artırmasında öncelikli olarak eğitim

olduğunu vurgulayan Chamlou lise ve altı eğitim programlarının işgücünü artırmada etkisinin olmamasına rağmen yükseköğrenimin (ön lisans, lisans veya yüksek lisans gibi) kadınların işgücüne katılımını artırdığını, buna ilaveten Ürdün’de geleneksel sosyal normların ve kadın işgücüne katılım katılımı arasında istatistiki olarak anlamlı ve güçlü bir negatif ilişkinin varlığını ortaya koymuşlardır. Ürdün’ün kalkınması ve başarılı olabilmesi insan kaynaklarını ve mevcut politikaları geliştirmesine odaklanmasına bağlıdır (Chamlou, Muzi ve Ahmed, 2011).

Chen vd (2013) çalışmalarında, 2006 yılında evli kadınların istihdamına ilişkin Çin Sağlık ve Beslenme Anketi (CHNS) veri tabanını kullanmış, kadın işçilerin kentsel ve kırsal alanlardaki işgücüne katılımını etkileyen faktörleri bireyler ve aileler açısından incelemiştir. Probit Regresyon, ailelerle ilişkili faktörlerin bireysel faktörlerden daha önemli olduğunu ve kentsel ve kırsal alanlar arasında büyük farklılıklar olduğunu ortaya koymuştur. Probit tahmin aile faktörlerinin (örneğin, koca işgücüne katılım, aile büyüklüğü ve çocuk bakımı), kadınların işgücüne katılımının belirlenmesinde bireysel faktörlerden (eğitim ve yaş) daha önemli bir rol oynadığı ve bu durumun kentsel kadınlar ve kırsal kadınlar arasında önemli bir boşluk barındırdığını tespit etmişti. Kırsal kesimdeki kadınların iş gücüne katılım kararları aile faktörlerine daha duyarlıyken, kentsel kadınlar için her iki faktör de anlamlıydı. Kentsel bölgelerden gelen kadınlar için bireysel faktörler, kırsal alanlardan daha önemliyken aile faktörleri kırsal alanlardan gelenler için daha önemliydi. Bu nedenle işgücü piyasası politikaları, kentli ve kırsal kadınlar arasındaki yapısal farkı göz önünde bulundurmalıdır (Chen, Sha, Murtaza ve Zhao, 2013).

Sabir (2015) çalışmasında, kadın ve erkeğin işgücüne katılım konusundaki davranışını, işgücüne katılımın belirleyicilerini ampirik olarak inceleyerek, mesleki cinsiyet eşitsizliklerine de ışık tutmuştur. İşgücü Anketi 2012 ile 2013’ün mikro veri setleri kullanılarak, yaş (proxy değişken), eğitim düzeyi, hane halkı büyüklüğü, medeni durum, kentsel vb. gibi bir dizi bağımsız değişkenle oluşturulan logit model denklemi geliştirmiş, tahmin edilen denklemlere dayanarak, işgücüne katılım, istihdam ve resmi, kayıt dışı ve tarım gibi üç olasılık kümesi cinsiyete göre eğitim düzeylerine göre tahmin etmiştir. Analizde yer alan neredeyse tüm değişkenler statik olarak önemlidir ve beklenen işaretlere sahiptir. Çalışma sonucunda kadınların işgücüne katılım konusunda oldukça dezavantajlı olduklarını göstermektedir. Bu, kadınlar arasında erkeklerle

karşılaştırıldığında daha az insan sermayesine değil, ayrımcı faktörler olarak adlandırılan gözlemlenemeyen faktörlere bağlanmış olduğu bulunmuştur. Bu tür analizlerin hem kadınlar hem de erkekler için istihdam fırsatlarını artırmak için daha iyi politikalar tasarlamaya yardımcı olduğuna inanılmaktadır. Ayrıca, toplumsal cinsiyete duyarlı istihdam politikalarına dahil edilebilecek ve daha büyük bir işgücüne yol açabilecek çeşitli pratik tedbirler önermeyi kolaylaştırmaktadır (Sabir, 2015).

Zaheer ve Qaiser (2016) çalışmalarında, Pakistan'daki işgücüne katılım oranını etkileyen faktörleri incelemişler, 1990 ile 2013 yılları arasındaki verileri regresyona dahil etmişlerdir. Kadın nüfusu, kadın işsizlik oranı, ülkenin GSYİH büyüme oranı, kadın doğurganlık oranı ve ölüm oranı gibi makro düzey faktörler üzerinden bu değişkenlerin kadınların işgücüne katılım oranına önemli veya önemsiz bir etkisinin olup olmadığını göstermek amaçlanmıştır. Regresyonun sonucu, kadın işsizlik oranı ve ölüm oranının olumsuz ve önemli bir etkiye sahip olduğunu gösterirken, kadın nüfusunun kadın işgücüne katılım üzerinde olumlu ve önemli bir etkisi olduğunu göstermektedir. Ülkenin GSYİH büyüme oranı ve doğurganlık oranı gibi diğer faktörler, kadınların Pakistan'ın işgücüne katılımını olumsuz yönde etkilemektedir. Politika yapıcılarının, kadınların işgücüne katılım oranının artmasına katkıda bulunacak olan işsizlik oranlarını azaltmak için adımlar atmaları önerilmektedir (Zaheer ve Qaiser, 2016).

Khan vd, (2017) çalışmalarında, 1990-2014 dönemine ait zaman serisi verilerini kullanarak Pakistan'ın ekonomik büyümesi ve kadın işgücü katılımı arasındaki ilişkiyi tespit etmektedir. Çalışmada birim kök verilerini incelemek için Augmented-Dickey Fuller (ADF) testi uygulanmış, değişkenler arasındaki eş-bütünleşme ilişkisini incelemek için hata düzeltme modeli (ECM) ve Johansen eş bütünleşme testleri kullanılmıştır. Çalışma bulguları; hem kadınların işgücüne katılım oranının hem de ekonomik büyümenin değişkenlerinin, ilk farkta sabit olduğunu şeklinde olmaktadır. Ekonometrik sonuçlar, Pakistan'ın ekonomik büyümesi ile kadınların işgücüne katılım oranı arasında uzun vadeli ve U şeklinde bir bağlantı olduğu sonucuna varmıştır. Kadınların işgücüne katılım oranının düşüklüğünün Pakistan'da düşük ekonomik büyümeye yol açtığı sonucuna varılmakta ve bu tür engelleri kaldırmaya yönelik politikaların Pakistan'ın ekonomik büyümesini artırmaya yardımcı olabileceği öne sürülmektedir (Khan, Akbar, Hamayun, ve Ullah, 2017).

Appiah (2018) çalışmasında, Dünya Kalkınma Göstergeleri(WDI)'nden alınan 1975-2015 yıllarını kapsayan 139 ülkeye ait paneli veri kullanarak, iki aşamalı GMM tahmincisi yardımıyla, kadın işgücüne katılımın ekonomik büyümeyi nasıl etkilediğini incelemek için neoklasik bir büyüme modeli kullanmıştır. Çalışmada kadın işgücüne katılımı ve ekonomik büyüme ilişkisinin arasındaki ilişkiyi araştırmasının yanı sıra, kadın işgücüne katılımın ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin, Sahra altı Afrika'daki (SSA) ülkelere kıyasla, bir bütün olarak gelişmekte olan ülkeler için farklı olup olmadığını araştırmıştır. Çalışmada kadın işgücüne katılım oranındaki artışın, kişi başına GSYİH büyümesi üzerinde azalan oranda olmasına rağmen olumlu bir marjinal etkisi olduğunu göstermektedir. Bir bütün olarak, kadın işgücüne katılımın SSA ve gelişmekte olan ülkelerde ekonomik büyüme üzerindeki etkisinde bir fark tespit edilememiştir. Çalışmadaki bulgular, gelişmekte olan ülkelerde kadın işgücüne katılım ve ekonomik büyüme arasındaki bağı daha da güçlendirmektedir (Appiah, 2018).

Tablo 2.2. Dünya’da Yapılan Çalışmalar

Literatür Taraması			
Yıl	Yazar ve Yöntem	Konu	Sonuçlar
1992	Vijaya Krishnan <i>Literatür Taraması, İstatiksel Analiz, Yorumlama</i>	Evli Kadınların Aile Yaşam Dönüsü ve İşgücü Davranışları	Amprik bulgulara göre; yaş, evlilik yaşı ve kocanın gelirinin, yaşam döngüsünün erken ve sonraki aşamalarında kadınların işgücü piyasası üzerinde önemli etkileri olduğunu göstermektedir.
1996	Lisa Barrow <i>Literatür Taraması, İstatiksel Analiz, Yorumlama</i>	İlk Doğum Sonrası Kadın İşgücü Katılımının Analizi	Amprik bulgulara göre; kadınların doğumdan bir yıl içinde iş gücü piyasasına katılma kararının üzerinde çocuk bakım maliyetlerinin çok önemli bir etkisi olduğunu ortaya koyulmuştur. Buna ilaveten kadının yaşı ve eğitimin istatistiksel olarak anlamlı olduğu tespit edilmiştir
2001	Joseph Lim <i>Tablo-Grafik Yorumlama, İstatiksel Analiz</i>	Doğu Asya Krizinin Kadın ve Erkek İstihdamı Üzerine Etkileri; Filipinler Örneği	Bulgulara göre; Asya krizi gibi patlama döngülerinin cinsiyet açısından tarafsız olmadığını kadınlar ve erkekler arasındaki kazanımların ve işgücü zamanlarındaki eşitsizliklerin artmasına katkıda bulunduğunu tespit etmişti
2002	Daniela Del Boca <i>İstatiksel Analiz, Yorumlama</i>	İtalyan Kadınların Düşük Doğurganlık ve İşgücüne Katılımları; Teoriler ve Yorumlar	Ampirik sonuçlara göre; çocuk bakımı ve yarı zamanlı çalışma durumunun hem çalışma hem de çocuk sahibi olma olasılığını arttırmakta olduğudur.
2004	Jan Dirk Vlasblom ve Joop J. Schippers <i>Literatür Taraması, İstatiksel Analiz, Yorumlama</i>	Avrupa’da Kadın İşgücüne Katılımdaki Artış: Benzerlikler ve Farklılıklar	Amprik bulgulara göre; Avrupa’daki kadın işgücü katılımı oranlarındaki artışa neden olan başat faktörün kadınların toplumdaki normların ve değerlerin, çalışan eşin tüm Avrupa ülkelerinde standart hale geldiği şekilde değiştiği sonucuna ulaşılmıştır.
2009	Saul D. Hoffman <i>Literatür Taraması, İstatiksel Analiz, Yorumlama</i>	Evliliğin ve Çocukların Kadın İşgücüne Katılımı Üzerindeki Değişen Etkisi	Amprik bulgulara göre; yalnız ama çocuklu olan kadınların kadın işgücüne katılımları arttığı fakat, evli ve çocuklu kadınların kadın işgücüne katılımını düşürdüğü tespit edilmiştir.
2010	Vinod Mishra vd, <i>Panel Unit root, Panel Cointegration Panel Granger causality testing, Literatür Taraması, Yorumlama</i>	G-7 Ülkelerinde Kadın İşgücüne Katılım ve Doğurganlık arasındaki İlişki Üzerine: Panel Eşbütünleşme ve Granger Nedensellik Sonuçları	Amprik bulgulara göre;kadın işgücü katılım oranı ile toplam doğurganlık oranı G-7 ülkelerinde eşbütünleşiktir. Granger nedensellik testinde uzun dönem için kadın işgücüne katılımında toplam doğurganlık oranı test edilmiş ve G-7 ülkelerinde toplam doğurganlık oranlarında meydana gelen %1’lik bir artış sonucunda, kadının işgücüne katılım %0.4azalmaktadır sonucu bulunmuştur.

Tablo 2.2. (Devamı)

2011	Henry Tam <i>Literatür Taraması, İstatistiksel Analiz</i>	Ekonomik Gelişme ile Birlikte Kadın İşgücüne Katılımın U Şekli Hipotezi: Bazı Panel Veriler ve Sonuçlar	Amprik bulgulara göre; U şeklindeki model gerçekte zamanlar arası bir ilişki olarak ortaya çıkmıştır ve bu durum “Kuznets yanlışlığının” sonucu olmadığını göstermektedir.
2011	Nadereh Chamlou vd. <i>Literatür Taraması, Tablo- Grafik Yorumlama, İstatistiksel Analiz</i>	Orta Doğu ve Kuzey Afrika Bölgesinde Kadın İşgücü Katılımı Belirleyicilerini Anlamak: Amman’da Eğitim ve Sosyal Normların Rolü	Amprik sonuçlara göre; göçmenlerin gittikleri ülkelerde kadın iş gücüne oldukça geniş bir alanda katkısı olmasına karşın muhafazakar olan kendi ülkelerinde işgücüne katılımlarının düşük düzeyde gerçekleştiğini tespit etmişlerdir. Avrupa’daki göçmen kadın iş gücünün, kadın işgünü artırmasında öncelikli olarak eğitim olduğu vurgulanmıştır. Ürdün’de geleneksel sosyal normların ve kadın işgücüne katılım katılımları arasında istatistiki olarak anlamlı ve güçlü bir negatif ilişkinin varlığını ortaya koyulmuştur.
2013	Jianxian Chen vd, <i>Literatür Taraması, İstatistiksel Analiz, Yorumlama</i>	Çin’ de Kadın İşgücü Arzını Etkileyen Faktörler	Amprik bulgulara göre; Kadın iş gücüne katılımı konusunda, ailelerle ilişkili faktörlerin bireysel faktörlerden daha önemli olmaktadır. Bu faktörler bireylerin kentsel ve kırsal alanlar arasında yaşamalarına göre büyük farklılıklar olduğunu ortaya koymaktadır.
2015	Muhammad Sabir <i>Tablo- Grafik Yorumlama, İstatistiksel Analiz</i>	İşgücüne Katılmada Cinsiyet Eşitsizliği: Amprik Bir Araştırma	Çalışma sonucunda kadınların işgücüne katılım konusunda oldukça dezavantajlı olduklarını göstermektedir. Bu, kadınlar arasında erkeklerle karşılaştırıldığında daha az insan sermayesine değil, ayrımcı faktörler olarak adlandırılan gözlemlenemeyen faktörlere bağlanmış olduğu bulunmuştur.
2016	Rummana Zaheer ve Sahar Qaiser <i>Literatür Taraması, İstatistiksel Analiz.</i>	Kadın İşgücüne Katılmayı Etkileyen Faktörler: Pakistan Üzerine Makro Düzeyde Çalışma	Amprik sonuçlara göre; Kadın işgücüne katılımda kadın işsizlik oranı ve ölüm oranının olumsuz ve önemli bir etkiye sahip olmaktadır, kadın nüfusunun kadın işgücüne katılım üzerinde olumlu ve önemli bir etkisi vardır. Ülkenin GSYİH büyüme oranı ve doğurganlık oranı gibi diğer faktörleri, kadınların Pakistan’ın işgücüne katılımını olumsuz yönde etkilemektedir.
2017	Dilawar Khan vd, <i>Literatür Taraması Augmented-Dickey Fuller (ADF) testi, Johansen eş bütünleşme testi, Hata düzeltme modeli (ECM)</i>	Kadın İşgücüne Katılma ve Ekonomik Büyüme: Pakistan Örneği	Amprik sonuçlara göre; Pakistan’ın ekonomik büyümesi ile kadınların işgücüne katılım oranı arasında uzun vadeli ve U şeklinde bir bağlantı olduğu sonucuna varmıştır.
2018	Elizabeth N. Appiah <i>Generalized Method of Moments, Yorumlama</i>	Gelişmekte Olan Ülkelerde Kadın İşgücüne Katılım ve Ekonomik Büyüme	Amprik bulgulara göre; kadın işgücüne katılım oranındaki artış, kişi başına GSYİH büyümesi üzerinde azalan oranda olmasına rağmen olumlu bir marjinal etkiye sahip olmaktadır. Kadın işgücüne katılımın Safra Altı Afrika ve gelişmekte olan ülkelerde ekonomik büyüme üzerindeki etkisinde bir fark tespit edilememiştir.

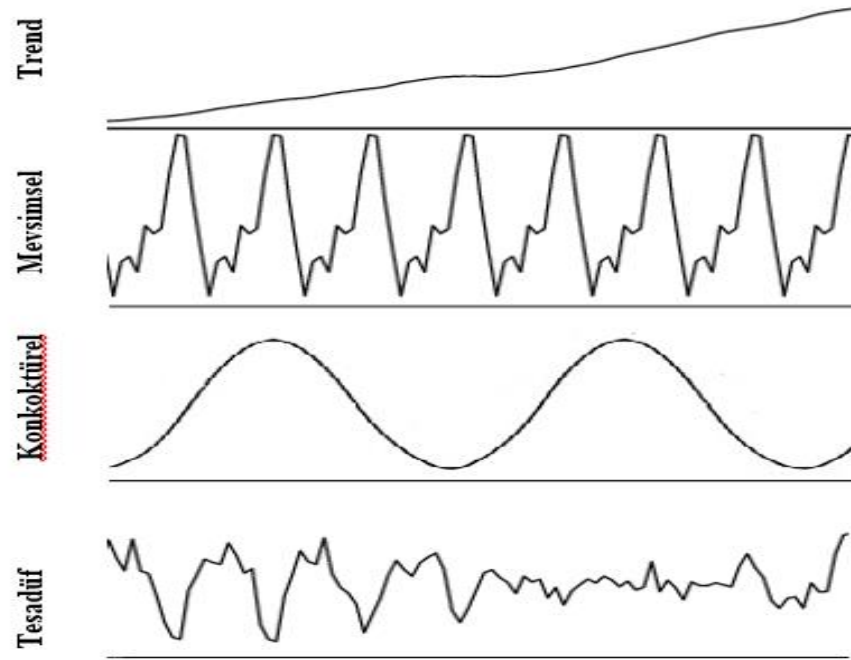
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KADIN İŞGÜCÜNE KATILIMIN TESPİTİNE YÖNELİK UYGULAMA

Kadın istihdamı ülkelerin ekonomik kalkınmaları açısından büyük öneme sahiptir. Kadın işgücüne katılımının artması ekonomik büyüme sürecini olumlu etkileyerek toplumsal gelişimi hızlandırmaktadır. Bu bölümde kadın istihdamı üzerinde etkili olması muhtemel ekonomik değişkenlere dayalı uygulama yapılmaktadır.

3.1. DURAĞANLIK ANALİZİ

Zaman serilerine ait grafikler kısmen, zaman içerisinde değişkenin almış olduğu gözlem değerlerinde meydana gelen değişimlere açıklama getirebilir. İktisadi veriler genellikle ekonomik ve siyasi krizlerden, politika değişimlerinden ve doğal afetlerden etkilenebilmektedir. Bir zaman serisine etki eden pek çok kalıp mevcut olmakla birlikte sıklıkla karşılaşılan durumlar; trend barındıran zaman serileri, mevsimsel dalgalanmalar, konjonktürel dalgalanmalar ve tesadüfi dalgalanmalardır. Trend içeren zaman serileri genellikle seride uzun süreli artış ve azalışların bulunduğu seriler olup, genellikle firma cirosu, GSYH, uzun dönemli nüfus değişimleri vb. durumlarda karşılaşılr. Yine pek çok zaman serisi de belirli dönemlerde mevsimsel faktörlerin etkisinde kalabilmektedir. Bu tarz serilere mevsimsel zaman serisi denmekte olup, genelde aylık dönemler itibarıyla ortaya çıkmaktadır (soğuk içecek tüketimi, doğal gaz kullanımı, sıcaklık vb.). Konjonktürel dalgalanmalar genellikle ekonominin veya sektörlerin refah veya durgunluk dönemlerini içermektedir. Genellikle periyodik olmayan ama 5-8 yıllık dalgalanmalar ile tekrarlanmaktadır (Sevütekin ve Nargeleçekenler, 2010, s. 9-16). Tesadüfi (stokastik) dalgalanmalar ise, zaman serisindeki düzensiz değişimler nedeniyle ortaya çıkmakta olup, tanımlanabilir bir seyri yoktur ve yanıltıcıdır. Eğer bir zaman serisi stokastik trende sahipse, o seri durağan bir seri değildir. Aşağıdaki şekilde ilgili zaman serisi kalıplarına ilişkin örnekler gösterilmiştir.

Şekil 3.1. Zaman Serisi Kalıpları

Zaman serisi regresyonu kapsamındaki geçmiş ve gelecek değerler arasındaki tarihsel ilişkiler durağanlık kavramı ile biçimlendirilmekte olup, durağanlık kavramı; eğer geçmiş gelecekte temelde farklıysa, tarihsel ilişkiler geleceği açıklamak için güvenilir bir kaynak olmayacaktır düşüncesine dayanmaktadır. Durağanlık, geleceğin geçmiş gibi olacağını, en azından olasılıklı bir mantıkla açıklamayı mümkün kılmaktadır (Stock ve Watson, 2011, s. 549-550).

Eğer bir zaman serisinin ortalamasında ve varyansında sistematik bir değişme (trend) yoksa ve düzenli periyodik değişimler ortaya çıkmıyorsa bu seriye durağan denilebilir. Zaman serileri olasılık teorilerinin büyük bir kısmı durağan zaman serileri ile ilgilidir. Dolayısıyla durağan dışı zaman serilerini durağan hale dönüştüren analizlere yoğun bir gereksinim duyulmaktadır (Sevütekin ve Nargeleçekenler, 2010, s. 57).

Bir zaman serisinin durağan olabilmesi için şu 3 özelliğe sahip olması gerekmektedir;

- $E(Y_t) = \text{tüm } t\text{'ler için sabittir.}$
- $\text{Var}(Y_t) = \text{tüm } t\text{'ler için sabittir.}$
- $\text{Cov}(Y_t, Y_{t+k}) = \text{tüm } t\text{'ler için sabittir } (k \neq 0).$

Eğer bir seri durağan değilse o zaman klasik regresyon analizinin sonuçları geçerli değildir. Durağan olmayan seriler ile yapılan regresyonlar ise anlamsız ve sahtedir (Asteriou ve Hall, 2007, s. 231).

Gerçek dünyadaki zaman serileri genellikle durağan değildir ve serinin ortalaması zamanla değişmekte olup, seri büyük oranda azalan veya artan bir trende sahiptir (Kutlar, 2007, s 284).

Durağanlığın literatürde 3'e ayrıldığı gözlenmekte olup, bunlar; (i) zayıf durağanlık, (ii) güçlü durağanlık ve (iii) kesin durağanlıktır. Eğer bir zaman serisi yukarda bahsedilen üç özelliği sağlıyorsa, yani tüm t 'ler için beklenen değer, varyans ve kovaryans sabitse, zayıf durağanlık söz konusudur. Y_t rassal değişkeni zayıf durağanlık özelliklerinin yanı sıra dağılımının zaman içinde değişmeme özelliğine de sahipse o halde seri güçlü durağan durumdadır. Bir zaman serisi, eğer n sayıda gözlemin $Y_{t1}, Y_{t2}, \dots, Y_{tn}$ herhangi bir setinin bileşik dağılımı; k sayıda gecikmesi dikkate alındığında $Y_{t1+k}, Y_{t2+k}, \dots, Y_{tn+k}$ 'ın bileşik dağılımının aynısı ise bu durumda zaman serisi kesin durağandır (Sevütekin ve Nargeleçekenler, 2010, s. 59-60).

3.1.1. Sahte Regresyon

Standart regresyon modelinde birim kök doğal bir biçimde ortaya çıkar. Örneğin aşağıdaki regresyon denklemi ele alınsın:

$$Y_t = a + bX_t + u_t \quad (3.1)$$

Klasik regresyon modelinin varsayımları hem Y ve X dizilerinin durağan olmasını hem de hataların sıfır ortalama ve sonlu varyansa sahip olması gerektiğini ortaya koyar. Durağan dışı değişkenlerin karşısında ise Granger ve Newbold (1974)'ün ifadesi ile sahte regresyonlar ortaya çıkabilir. Bu sahte regresyonda R^2 ve anlamlı bir t istatistikleri söz konusu olsa bile parametre tahmin sonuçları ekonomik yorum bakımından anlamsızdır. Regresyon denkleminin tahmin sonuçları iyi bir görüntü vermemesine rağmen, OEKK tahminleri tutarsız ve geleneksel istatistiksel çıkarımsal testler geçerli değildir. Granger ve Newbold (1974)' de Y ve X iki dizinin oluşturulmasında aşağıdaki ifadeyi kullanarak bağımsız Rassal yürüyüş gibi dikkate almışlar ve durağanlık varsayımının bozulmasının sonuçlarını detaylıca incelemişlerdir.

$$Y_t = Y_{t-1} + u_t \quad (3.2)$$

Simülasyon deneyleriyle çok sayıda örneklem oluşturmuşlardır ve her örneklem için ilk denklem anlamsız çıkmıştır. Çünkü bu iki değişken arasındaki ilişki sahta bir ilişkidir. Ayrıca regresyonlar çok yüksek R^2 'ler üretmiş ve kalıntılar yüksek düzeyde otokorelasyonlar göstermiştir.

Zira durağan serilerin kullanıldığı serilerden elde edilen sonuçlarda bir sorun gözlenmez iken, durağan olmayan serilerin kullanılması güvenilir olmayan ve yorumlanması ekonomik olarak zor olan sonuçların elde edilmesine yol açabilecektir. Bu nedenle zaman serileriyle yapılan regresyon analizlerinde değişkenler arasındaki ilişkinin varlığını araştırmadan önce mutlaka analizlerde kullanılan değişkenlerin zaman serisi özelliklerinin incelenmesi gerekmektedir. Durağan olmayan zaman serileriyle yapılan regresyon çözümleri eğer ilgili zaman serisi verileri arasında ancak bir eş bütünleşme ilişkisi varsa gerçek bir ilişkiyi yansıtabilecektir (Nargeleçekenler ve Sevüktekin, 2010).

3.1.2. Durağanlık Süreci

Durağanlığın stokastik biçimde nasıl belirleneceğini daha ayrıntılı bir şekilde vermek gerekirse, ilk olarak modelin tanımlanması gerekmektedir.

$$Y_t = \beta_0 + \beta_1 t + \beta_2 Y_{t-1} + e_t \quad (3.3)$$

Durağanlık süreci anlatılırken (3.1) numaralı denklemden hareketle 5 farklı model vardır. Bunlar; (i) Pür tesadüfi yürüyüş süreci, (ii) Stokastik Trend Süreci (Kaymalı Tesadüfi Yürüyüş), (iii) Deterministik Trend, (iv) Sabit ve Deterministik Trendin Yer Aldığı Tesadüfi Yürüyüş, (v) Durağan AR(1) Süreci ve Deterministik Trend şeklindedir.

Temel bilimlere ait çok sayıda zaman serisi durağan olmasına rağmen, daha önceden bahsedildiği gibi iktisadi zaman serilerinin çoğu trend içerir ve bu nedenle durağan değildirler. Box ve Jenkins çoğu iktisadi zaman serisinin fark alınarak durağan hale getirilebileceğini ileri sürmüşlerdir. Genellikle bir ya da iki kez fark alma işleminin yeterli olacağı düşünülmüştür. Bu fark alma işlemi ile Box-Jenkins analizinde girdi olarak kullanılan yeni bir Y^* değişkeni elde edilmiş olur (Kennedy, 2006, s. 350).

Durağanlık grafiklere bakılarak, korelogram testi (otokorelasyon fonksiyonu) kullanılarak ve birim kök testleri ile olmak üzere 3 farklı şekilde tespit edilebilir.

Serilerin grafiği incelendiği zaman seyir konusunda önsel bir bilgi elde etmek mümkündür. Ancak, değişkenin grafiksel görünümü önemli ipuçları verse de tam olarak modelleyebilmek için istatistiksel testlerle desteklenmesi gerekmektedir.

Korelogram testi ise, durağanlık konusunda bilgi veren ve stokastik sürecin kısmen tanımlanmasını sağlayan bir testtir. Serileri hata terimleri arasındaki yakınlığın, yani korelasyonun bir ölçüsü olan otokorelasyon (ρ_k) k gecikme için şu şekilde tanımlanır;

$$\rho_k = \frac{\gamma_k}{\gamma_0} \quad (3.4)$$

$$\gamma_k = \frac{\sum (Y_t - \bar{Y})(Y_{t+k} - \bar{Y})}{n} \quad (3.5)$$

$$\gamma_0 = \frac{\sum (Y_t - \bar{Y})^2}{n} \quad (3.6)$$

$$\rho_k = \frac{\gamma_k}{\gamma_0} \quad (3.7)$$

Burada; γ_k , k gecikme için kovaryans, γ_0 ise varyansdır. Örneklem için kovaryans ve varyans formülleri yardımıyla örnekleme ilişkin otokorelasyon fonksiyonuna ulaşılır. ACF değerleri, durağan bir seri için sifıra yaklaşırsa, bütün gecikmeler için otokorelasyon olmadığını söyleyen hipotez kabul edilecektir. Yani bir serinin gecikme sayısı arttırıldığında, ACF değeri sifıra yaklaşıyorsa, seri durağan; tersi durumda ise durağan değildir. Örneğin %5 hata payı ile örnek otokorelasyon fonksiyonu için güven aralığı ise;

$$\rho_k \pm 1,96\sqrt{\frac{1}{n}} \quad (3.8)$$

şeklindedir. Buna göre eğer ρ_k , değeri $\pm 1,96\sqrt{\frac{1}{n}}$ aralığında bulunursa, H_0 hipotezi ($\rho_k = 0$) reddedilemez ve seri durağandır (Bozkurt,2007, s. 32-33).

3.2. BİRİM KÖK TESTLERİ

3.2.1. Genişletilmiş Dickey Fuller (ADF) Birim Kök Testi (1984)

Daha önce ifade edildiği gibi durağan olmayan serilerin kullanılması güvenilir olmayan ve yorumlanması ekonomik olarak zor hatta doğru olmayabilen sonuçların elde edilmesine neden olmaktadır. Bu nedenle zaman serileriyle yapılan regresyon analizlerinde değişkenler arasındaki ilişkinin varlığını araştırmadan önce mutlaka analizlerde kullanılan değişkenlerin zaman serisi açısından durağan olup olmadığına bakılmaktadır. Durağanlık, zaman serisi verilerinin sabit bir ortalama etrafında dalgalandığı ve dalgalanmanın varyansının özellikle zaman boyunca sabit kalması şeklinde ifade edilebilir. Durağanlık sonucunu veren: Dickey-Fuller (DF) birim kök testi, Artırılmış Dickey Fuller (ADF) Birim Kök testi, ADF-GLS testi, KPSS birim kök testi, Phillips-Perron Birim Kök testi ve Ng-Perron Birim kök testi gibi bir takım testler var olup, bu çalışmada ADF birim kök testi kullanılmaktadır

Dickey Fuller testinden farklı olarak ADF testinde, otokorelasyon sorununun üstesinden gelmek için modele açıklayıcı değişkenler olarak bağımlı değişkenin gecikmeli değerlerini eklemişlerdir. Hata teriminin ardışık bağımsız olmasını sağlayacak kadar terimi modele dahil etmektir ADF testinde önemlidir. Bu şekilde otokorelasyon sorununun üstesinden gelinirken dağılım ve test prosedüründe bir farklılık gerçekleştirilmemişlerdir. Buna göre testte kullanılacak olan denklemler

$$\Delta Y_t = \delta Y_{t-1} + \sum_{j=1}^p \delta_j \Delta Y_{t-j} + u_t \quad (3.9)$$

$$\Delta Y_t = \mu + \delta Y_{t-1} + \sum_{j=1}^p \delta_j \Delta Y_{t-j} + u_t \quad (3.10)$$

$$\Delta Y_t = \mu + \beta_t + \delta Y_{t-1} + \sum_{j=1}^p \delta_j \Delta Y_{t-j} + u_t \quad (3.11)$$

şeklinde. Hipotezler ve test istatistiklerinin elde edilmesi Dickey-Fuller (1979) çalışması ile aynı yönde eğilim göstermektedir. Dolayısı ile de eşik değerleri de aynı olmaktadır (Uğurlu, 2009: 11, Asteriou ve Hall, 2007: 297).

3.3. VEKTÖR OTOREGRESİF MODELLER (VAR)

Ekonometrik çalışmalarda, her bir makroekonomik değişkenin öngörülmesi için bir model oluşturulabilir veya VAR modelleme tekniğın kullanılarak tahminler yapmaya yardımcı olacak bir tek model kurulabilir. Bir VAR modelinde, tek değişken içeren otoregresif yapı çok değişkenli zaman serisi modelleri şeklinde genişletilebilmekte ve bu açıdan da bu değişkenler vektör biçiminde ifade edilecek şekilde genişletilebilmektedir (Stock ve Watson, 2011). VAR modelleri Sims tarafından 1980 yılında bulunmuştur. Yapısal eşanlı denklem sistemlerinde ortaya çıkan güvenilirlik sorununa karşı geliştirilen bir buluş olarak literatürde yerini almaktadır.

VAR modellerinin ekonometride kullanım alanı politika belirlemekten ziyade, değişkenler arasındaki etkileşimi ortaya koymak ve geleceğe dair öngörude bulunmaktır. Diğer bir ifadeyle Sims(1980) ve Sims, Stock ve Watson(1990)'a göre, VAR analizinin amacı parametre tahminlerini belirlemek değil, değişkenler arasındaki karşılıklı etkiyi ortaya koymaktır (Enders, 2010). Buna gerekçe olarak VAR modelinde kullanılan değişkenlerin durağan olma koşulu gösterilmektedir. Eğer değişkenler durağan-dışı ise fark alınarak veriler arasındaki birlikte değişim bilgisi yok olmaktadır.

VAR modelleri ile yapısal modeller karşılaştırıldığında ortaya çıkan farklılar şu şekilde sıralanabilir:

Modelde yer alan değişkenler içsel ya da dışsal ayrımı yapılmaksızın sistemde yer almaktadır. VAR sistemine giren tüm değişkenler içsel olarak varsayılmaktadır.

Sıfır kısıtı yer almamaktadır.

Tüm değişkenler sırası ile bağımlı değişken oldukları için iktisat teorisi açısından bir alt yapı gerektirmemektedir.

İki değişken için p gecikmeye ilişkin bir VAR (p) modeli

$$\begin{aligned} Y_t &= \beta_{10} + \beta_{11}Y_{t-1} + \dots + \beta_{1p}Y_{t-p} + \gamma_{11}X_{t-1} + \dots + \gamma_{1p}X_{t-p} + \varepsilon_{1t} \\ X_t &= \beta_{20} + \beta_{21}Y_{t-1} + \dots + \beta_{2p}Y_{t-p} + \gamma_{21}X_{t-1} + \dots + \gamma_{2p}X_{t-p} + \varepsilon_{2t} \end{aligned} \quad (3.12)$$

şeklinde ifade edilir.

Modelde β ve γ 'lar tahmin edilecek olan parametreleri, ε 'lar ise hata terimlerini temsil etmektedir.

VAR modelleri tek başına bir çıkarımda bulunmaz ve yorumlanması ekonomik açıdan çok fazla çıkarım yapmamaktadır (Yurdakul, 1999). Bu çalışmada VAR modeli uygun gecikme uzunluğunun tespiti için yapılmıştır.

3.4. EŞBÜTÜNLEŞME ANALİZİ

Endeks serilerinin birinci farklarında durağan oldukları belirlendikten sonra seriler arasındaki uzun dönem ilişkisinin varlığı, Johansen (1988) ve Johansen ve Juselius (1990) tarafından geliştirilen eşbütünleşme yöntemine göre araştırılmıştır. Serilerin durağanlaştırılmak için birinci, ikinci vb. farklarının alınması ile hem değişkenler arasındaki geçici olmayan şoklar yok edilir hem de, bu şoklar dışındaki potansiyel uzun dönem ilişki de yok edilmiş olur. Böylece bu analizin devamındaki regresyon ilişkisinin uzun dönemde dengeye gelmesi mümkün değildir. Eş-bütünleşme (Kointegrasyon) yaklaşımı, aynı seviyede durağanlaştırılmış serilerin içsel olmayan şoklar bulundursa da, değişkenler arasındaki uzun dönem ilişkinin de mümkün olabileceğinin kanıtı niteliğindedir (Dikmen, 2012, s.321).

Literatürde farklı kointegrasyon (Eş-Bütünleşme) test ve yöntemleri olduğu görülmektedir. Ancak bu çalışmada, tek denkleme dayalı kointegrasyon analizi daha sonra da çoklu kointegre vektörleri tahmin etmek amacı ile en çok benzerlik yöntemine dayanan bir yöntem olan Johansen yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntemin denklemi aşağıda gösterilmiştir.

$$Y_t = A_1 Y_{t-1} + A_2 Y_{t-2} + \dots + A_p Y_{t-p} + u_t \quad (3.13)$$

3.13 nolu model aşağıdaki gibi tahmin edilir ve modelin hata terimleri, D_t 'ler elde edilir.

$$Y_t = A_1 \Delta Y_{t-1} + A_2 \Delta Y_{t-2} + \dots + A_{p-1} \Delta Y_{t-p+1} + D_t \quad (3.14)$$

Johansen ve Juselius (1990) tarafından geliştirilen; İz istatistiği ve Maksimum Özdeğer İstatistiği hesapları tablo kritik değerleri ile karşılaştırılır. Test sonuçlarında, istatistiksel olarak ko-integre vektör ya da vektörlerin anlamlı olduklarını gösteriliyorsa, seriler arasında uzun dönemli bir ilişkinin olduğu reddedilemez (Tarı, 2010, s. 416-429).

3.5. HATA DÜZELTME MODELLERİ (ECM)

İki ya da daha fazla değişken serisiyle zaman serisi kalıpları ile çalışıldığında ve bu değişkenler arasında kointegrasyon varsa, yani değişkenler uzun dönemde birlikte hareket ediyor veyahut başka bir deyimle, değişkenler arasında uzun dönemde bir ilişki tespit edilmiş ise; bu ilişkiyi yansıtmaya görevini üstlenecek dinamik modeller kullanılmalıdır. Böyle serilerde analizin kısa dönem etkilerini belirleyebilmek adına modele hata düzeltme mekanizması (ECM) eklenmektedir. ECM (Error Correction Model) uzun dönemden sapmayı göstermektedir.

Bağımlı değişkendeki değişimler, açıklayıcı değişkenlerdeki değişimler ve uzun dönemdeki regresyondaki hata terimlerinin gecikmeli halinin fonksiyonu olmaktadır. Modeldeki değişkenlerin kısa dönem dinamikleri, onların dengeden sapmalarına yol açmaktadır. Uzun dönem dengeden sapmalar, analize eklenen hata düzeltme katsayısı sayesinde, kısa dönemin her dönemde bir bölümü giderilmek suretiyle düzeltilmiş olmaktadır. Uzun dönemde tüm dengeden sapmalar bu şekilde giderilmiş olur.

EC değişkeni uzun dönem modelinin hata terimini yansıtmaktadır. Hata düzeltme modellerinde kullanılan ve değişkenleri uzun dönem dengeye yakınlaşmaya iten bu parametrenin büyüklüğü dengeden sapma halinde dengeye geri dönme hızını ifade etmektedir. Hata düzeltme parametrelerinin negatif ve anlamlı çıkması koşulu ile denge sağlanmaktadır ancak, parametrenin pozitif olması hali; modelin bir daha dengeye ulaşamamasını ifade eder.

3.6. VERİ SETİ ve YÖNTEM

Çalışmada Merkez Bankası ve Türkiye İstatistik Kurumu tarafından yayınlanan aylık veriler kullanılmıştır. Kadınların işgücüne katılım oranını etkileyen değişkenlerin belirlenmesi ve bu doğrultuda elde edilen sonuçlara göre politika yapıcılara önerilerde bulunmayı hedefleyen bu çalışmada kullanılan veriler; 2006:12 ile 2018:12 aralığını kapsamaktadır. Seriler temin edilirken mevsimsel etkiden arındırılmış olarak alınmıştır. Çalışmada kullanılmak istenen veri seti Bloomberg veri sisteminin Türkiye’de kısıtlı hale gelmesi nedeni ile kullanılmak istenen verilerin belirli bir bölümü temin edilememiş olup modele 3 bağımsız değişken ile devam edilmiştir.

Analize, uygun gecikme uzunluğu belirlendikten sonra, eşbütünleşme testleri ile devam edilmiş olup, değişkenlerin kointegrasyona sahip olup olup olmadığı kontrol edildikten sonra hata düzeltme modeli ile yapılmış ardından nedensellik testleri ile analiz tamamlanmıştır.

3.7. ÇALIŞMANIN KISITLILIKLARI

Kadınların işgücüne katılım oranını (KKO) etkileyen değişkenlerin belirlenebilmesi amaçlanan bu çalışmada bu değişkeni etkilediği düşülen değişkenler;

- Büyüme Oranı (**BUYUME**)
- Enflasyon Oranı (**ENF**)
- Hane halkı Kredi Kullanımı (**KREDI**)

kullanılmıştır. Ancak büyüme oranının aylık hesaplanması Gayri Safi Yurt İçi Hasıla değişkeninin yalnızca üç ayda bir hesaplanması nedeni ile daha önce bu konuda yapılan yayınlanmış yüksek lisans ve doktora tezleri incelendiğinde bu değişkeni temsilen Sanayi Üretim Endeksi'nin kullanılmış olduğu göze çarpmaktadır. Bu nedenle bu çalışmada da aylık büyüme serisini temsilen Sanayi Üretim Endeksi kullanılmıştır. Enflasyon oranı olarak aylık TÜFE rakamlarından faydalanılmış ve hane halkı kredi kullanım oranları ise TCMB veri setinden faydalanılarak oluşturulmuştur.

Hem milli gelir hesaplama yönteminde hem de istihdamın hesaplanmasında ortaya çıkan hesaplama yönteminin değişmesi nedeniyle 2006 yılından önceki senelere ilişkin işsizlik ve işgücüne katılım oranının hesaplanmasını olanaksız kılmıştır. 2006 yılından 2018 yılına kadar incelenmesi planlanan döneme ilişkin üçer aylık veri kullanıldığında 48 gözlem ile tahminlerin doğru sonuçları veremeyeceğinden hareketle bu çalışmada aylık verilerin kullanılmasına karar verilmiştir.

3.7.1. Çalışmanın Matematiksel Kalıbı

Kadınların işgücüne katılımının açıklanması planlanan modele alınmak istenen değişkenler

$$Y = f(X_1, X_2, X_3, \dots, X_7) \quad (3.15)$$

olarak ifade edilmiştir. Burada bağımlı değişken olan Y kadınların işgücüne katılım oranını, X_1 Enflasyon Oranını, X_2 büyüme oranı, X_3 hane halkının kredi kullanım oranını, X_4 evlenme oranı, X_5 doğurganlık oranı, X_6 ailede bulunan çocuk sayısı ve X_7 ise eğitim düzeyini ifade etmektedir. Ancak burada yer alan değişkenlerden yalnızca Y, X_1, X_2, X_3 değişkenlerinin verisinin temin edilmesi ve incelenen frekans aralığına uygun olması nedeni ile modelin son hali $Y = f(X_1, X_2, X_3)$ olarak gösterilmiştir.

3.8. DÜZEY DEĞERLERİ VE FARKLI ALINMIŞ SERİLER İÇİN (ADF) BİRİM KÖK TESTİ SONUÇLARI

Her bir değişkenin birim köke sahip olup olmadığı belirlenmeden analize devam edilmemelidir (Uğurlu, 2009, s. 12). Buradan hareketle, değişkenler için hem sabitli hem de trendli model seçilerek birim köke bakılmıştır.

Tablo 3.1. Düzey Değerleri İçin (ADF) Birim Kök Testi Sonuçları

Değişkenler	Düzey Değerleri	Olasılık Değeri	Sonuç
ENF	3.438765	1.0000	H_0 Kabul
BUYUME	-2.064205	0.5605	H_0 Kabul
KKO	-0.773230	0.9647	H_0 Kabul
KREDİ	-2.395262	0.3804	H_0 Kabul
Kritik Değerler: %1 Seviyesi -4.024935 %5 Seviyesi -3.444222 %10 Seviyesi-3.146908			

H_0 hipotezi serilerin birim kök içerdiğini ifade etmektedir. H_0 kabul, serilerin durağan olmadığını ifade eder. Enflasyon, büyüme, kadın işgücüne katılım oranı ve kredi kullanım oranı değişken serilerinin ADF birim kök testi sonuçlarından durağan olmadıkları anlaşılmakta olup, bu sebeple değişkenlerin birer farkı alınarak analize devam edilmiştir.

Tablo 3.2. Farklı Alınmış Serilerin (ADF) Birim Kök Testi Sonuçları

Değişkenler	1. Fark Değerleri	Olasılık Değeri	Sonuç
D(ENF)	-3.833864	0.0176**	H ₀ Red
D(BUYUME)	-10.32384	0.0000 ***	H ₀ Red
D(KKO)	-10.21659	0.0000 ***	H ₀ Red
D(KREDİ)	-5.305589	0.0001 ***	H ₀ Red
Kritik Değerler:%1 Seviyesi ***-4.02493 %5 Seviyesi **-3.444222 %10 Seviyesi*-3.146908			

H₀ Red ifadesi, serilerin durağan olduğunu anlatır. Tüm değişkenlerin birinci dereceden farkları alındıktan sonra, durağan olduğu görülmüştür. Tüm seriler aynı seviyeden durağandır.

3.9. GECİKME UZUNLUĞUNUN BELİRLENMESİNDE KULLANILAN KRİTERLER

Eşbütünleşme testi uygulanmadan önce, modelde kullanılan değişkenlerle kısıtsız bir VAR modeli tahmin edilerek, modelin optimal gecikme sayısının belirlenmesi gerekmektedir. Yapılacak VAR analizi, araç niteliğinde olan gerekli bir çalışmadır. Daha önceki bölümlerde de bahsedildiği üzere sistemde yer alan her değişken bağımlı değişken olarak yer aldığı için, bu denklemlerin tek tek yorumlanması anlamlı değildir. Zaman serisi analizlerinde literatür incelendiğinde, genellikle Schwarz Bilgi Kriterine (SC), Hannan-Quinn (HQ) ve Akaike (AIC) bilgi kriterlerinin temel alındığı gecikme uzunluklarının kullanıldığı görülmüştür. Bunlar arasında hem serbestlik derecesi kaybı, hem de modelin eksik belirlenmemesi için kriterlerden biri veya birkaçının olduğu, en küçük gecikmeyi yansıtan ve en fazla derecede yıldıza sahip olan kriterin olduğu gecikme sayısı modelin gecikme uzunluğunu belirlemede tercih edilmektedir. Bu şekilde seçilen gecikme sayısı ile bu gözlem kaybının azalacak ve dolayısı ile de optimum tahminlerin elde edilecektir (Koehler ve Murphree: 1988, s.192).

Tablo 3.3. Eşbütünleşme Testi İçin Uygun Gecikme Uzunluğu Sonuçları

Değişkenler: KKO ENF KREDİ BUYUME						
Uzunluk	LogL	LR	FPE	AIC	SC	HQ
0	-3401.446	NA	4.58e+16	49.71454	49.79980	49.74919
1	-2462.763	1808.849	6.47e+10	36.24471	36.67099	36.41794
2	-2320.473	265.8849	1.02e+10	34.40107	35.16836	34.71287
3	-2279.644	73.90913	7.14e+09	34.03860	35.14691*	34.48899
4	-2250.116	51.72854*	5.88e+09*	33.84111*	35.29044	34.43008*

Tablo 3.3 ten hareketle en küçük bilgi kriterleri olan LR, FPE ve AIC ve HQ değerlerinin aynı yönde olduğu görülmüş ve optimal gecikme uzunluğu dört alınarak eşbütünleşme analizine geçilmiştir.

Burada ele alınan kriterler:

LOGL : Log Olabilirlik Oranı

LR : Olabilirlik Oranı

FPE : Son Öndeyi Hatası

AIC : Akaike Bilgi Kriteri

SC : Schwarz Bilgi Kriteri

HQ : Hannan-Quinn olmaktadır.

3.10. EŞBÜTÜNLEŞME TESTİ VE HATA DÜZELTME MODELİ (ECM) SONUÇLARI

Johansen ve Juselius (1990) tarafından geliştirilen; İz istatistiği ve Maksimum Özdeğer İstatistiği hesaplarına göre elde edilen tablo kritik değerleri ile karşılaştırılır. Test sonuçlarında, istatistiksel olarak ko-integre vektör ya da vektörlerin anlamlı olduklarını gösteriliyorsa, seriler arasında uzun dönemli bir ilişkinin olduğu reddedilemez (Tarı, 2010, s. 416-429).

Tablo 3.4. Eşbütünleşme Testi Sonuçları

Seriler: KKO ENF KREDI BUYUME				
Gecikme uzunluğu: 1 – 4				
Hypothesized No. of CE(s)	Eigen Değeri	İz İstatistiği	0.05 Kritik Değer	Olasılık**
None *	0.439801	161.5337	63.87610	0.0000
At most 1 *	0.314136	80.40897	42.91525	0.0000
At most 2 *	0.129067	27.61845	25.87211	0.0300
At most 3	0.057373	8.271819	12.51798	0.2303
Hypothesized No. of CE(s)	Eigen Değeri	Max-Eigen İstatistiği	0.05 Kritik Değer	Olasılık**
None *	0.439801	81.12475	32.11832	0.0000
At most 1 *	0.314136	52.79053	25.82321	0.0000
At most 2 *	0.129067	19.39663	19.38704	0.0497
At most 3	0.057373	8.271819	12.51798	0.2303
Max-eigenvalue testi 0.05 düzeyinde 3 kointegre denkleminin kurulabileceğini göstermektedir.* 0.05 düzeyinde H0 hipotezinin reddedildiğini gösterir **MacKinnon-Haug-Michelis (1999) p-değeri				

Yapılan eşbütünleşme analizi ile aralarında en az üç eş-bütünleşme vektörünün olabileceğine ilişkin test yapılmış ve 3 eş-bütünleşme vektörünün olduğu doğrulanmıştır. Sıfır hipotezleri %5 anlamlılık düzeyinde reddedilmiştir. Bu durumda değişkenlerin aralarında eş-bütünleşme ilişkisinin olduğuna istatistiksel olarak %95 güven düzeyinde karar verilmiştir. Analiz için yalnızca iz testinin sonuçlarına güvenilmeyip aynı teste ilişkin maksimum özdeğer sonuçları da verilmiştir. Eşbütünleşme testi sonucunda uzun dönemde değişkenler arasında ilişki olduğu görülmektedir. Normalizasyon denklemi adını da taşıyan; kointegrasyon denkleminin sonuçları anlatılacaktır.

Tablo 3.5. Normalizasyon (Kointegrasyon) Denklemi Tablosu

Bağımsız değişken	Katsayı	Standart Hata	t-istatistiği
ENF(-1)	0.021	(0.00680)	[3.02840]
KREDI(-1)	0.0000094	(4.1E-09)	[2.33818]
BUYUME(-1)	- 0.183	(3.37061)	[-5.35593]

$$KKO = - 0.0210ENF - 0.0000094KREDI + 0.183BUYUME$$

Tablo 3.5’de Normalizasyon denklemlerinde bağımlı değişken kadın işgücüne katılım olmakta ve bağımsız değişkenlerin işaretlerinin tersi ile yorum yapılmaktadır. Uzun dönemde büyümenin kadın istihdamına pozitif etkisinin olmasına rağmen enflasyonun negatif etkide bulunduğu, kredi kullanım oranlarının ise uzun dönemde oldukça düşük olmakla beraber yine negatif oranda etkisinin olduğu görülmektedir. Büyümedeki 1 birimlik artış, kadın istihdamı üzerinde 0.183 birimlik artışa sebep olmaktadır. Enflasyondaki bir birimlik değişimin kadın istihdamı üzerinde 0.021 birimlik azalışa sebep olduğu görülmektedir. Ayrıca kredi hacmindeki bir birimlik artışta kadın istihdamını 0.0000094 birim azaltmaktadır. Her üç değişkende istatistiksel olarak anlamlıdır. Bu üç değişkenden özellikle büyümenin kadın istihdamı üzerinde oldukça önemli olduğu görülmektedir.

Engle- Granger (1987) iki değişken arasında eşbütünleşme olması halinde kısa dönemde ortaya çıkabilecek dengesizlikleri kaldıran hata düzeltme modeli (ECM) nin yapılması gerektiği ifade etmişlerdir. Değişkenlerin birinci farkları ile düzey değerlerinde durağanlık göstermeleri ve değişkenler arasında eş-bütünleşme ilişkisinin varlığı sebebiyle çalışmada, değişkenler arasındaki kısa dönemde değişme sürecini gösteren hata düzeltme modeli eklenmiştir. Hata düzeltme modeli uzun dönemde oluşan denge ve kısa dönem dinamikleri arasındaki farklılıkları gözlemlememize yardımcı olur. Modelde kadın iş gücüne katılım oranının bağımlı değişken olarak yer almaktadır ve büyüme, enflasyon ve kredi kullanım oranlarının kadın istihdamı üzerindeki kısa dönemdeki etkileri aşağıdaki tabloda verilmiştir

Tablo 3.6. Hata Düzeltme Modeli Kısa Dönemli Tahmin Sonuçları

Değişkenler	Katsayılar	Standart Hata	t- İstatistiği
D(KKO(-1))	0.842500	(0.08256)	[10.2048]
D(KKO(-2))	0.201569	(0.09543)	[2.11231]
D(KKO(-3))	-0.385386	(0.09513)	[-4.05117]
D(KKO(-4))	0.223948	(0.09882)	[2.26630]
D(ENF(-1))	-0.003244	(0.01185)	[-0.27375]
D(ENF(-2))	-0.012755	(0.01256)	[-1.01574]
D(ENF(-3))	-0.000289	(0.01360)	[-0.02125]
D(ENF(-4))**	0.044977	(0.01620)	[2.77710]
D(KREDI(-1))	-8.24E-09	(1.9E-08)	[-0.44003]
D(KREDI(-2))	-1.93E-09	(2.3E-08)	[-0.08228]
D(KREDI(-3))	4.99E-09	(2.4E-08)	[0.20535]
D(KREDI(-4))	2.44E-08	(2.1E-08)	[1.15298]
D(BUYUME(-1))***	-3.724222	(0.79505)	[-4.68428]
D(BUYUME(-2))***	-2.717640	(0.64287)	[-4.22736]
D(BUYUME(-3))***	-2.195075	(0.49116)	[-4.46913]
D(BUYUME(-4))***	-1.162221	(0.26625)	[-4.36522]
Trend	0.038338	(0.00770)	[4.97741]
C	-2.959680	(0.61008)	[-4.85128]
ECM	-0.259690	(0.05232)	[-4.96322]
** %5 önem düzeyinde anlamlılığı, *** %1 önem düzeyinde anlamlılığı göstermektedir. $R^2 = 0,76$ Düzeltilmiş $R^2 = 0,73$ F değeri = 22,35 AIC= 0.44 SC=0.84			

Tablo 3.6'daki Hata düzeltme modeli (ECM) katsayısının negatif çıkması modelin doğru kurulduğu ve anlamlı olduğunu sonucunu doğrulamaktadır. ECM katsayısına göre modeldeki sapmaların yaklaşık olarak dört dönem sonunda dengeye ulaştığı ifade edilebilir. Vektör hata düzeltme modelinden elde edilen bulgulara göre, özellikle büyümenin kadın istihdamı üzerindeki gecikmeli etkilerinin kısa dönemde negatif olduğu görülmektedir. Çalışmada kullandığımız veri setinin aylık olması, büyümenin kadın istihdamı üzerindeki etkilerinin hemen ortaya çıkmasını zorlaştırmaktadır. Literatürde de araştırma konusu olarak kendine yer bulmuş olan; büyümenin kadın işgücüne katılımı üzerine önce azaltıcı sonra artırıcı etkide bulunmasına “U şekilli hipotez” ismi verilmektedir.

U şekilli hipotez ilk kez Boserup (1970) tarafından ileri sürülmüştür. Bu hipotez ekonomik büyüme ile kadın istihdamı arasında dışbükey olacak şekilde bir ilişkinin varlığından bahsetmektedir. Daha detaylı söylemek gerekirse, ekonomik büyümenin ilk safhalarında kadın istihdamı azalma grafiği göstermekteyken, ekonomik büyümenin ileri safhalarında kadın istihdamını anlatan grafiğin yönü artan oranlı olmaktadır. Kırsal kesimde kadınlar genellikle tarımda geleneksel yöntemler ile el emeği gerektiren işleri yapmak için gerek aile içinde ücretsiz, gerekse ücretli çalıştırılmış, ancak tarımın modernizasyonu kadın emeğini emek piyasasından aşamalı olarak çıkarmıştır. Kentsel kesimde ise emek piyasasının erkek hâkimiyetinde olduğu ülkelerde kadınların istihdamı buna bağlı olarak çok az olmaktadır ve bu durum başlangıçta ekonomik gelişme ile de düzelemez, kadın istihdamı azalmaya devam eder. Ülkeler gelişmiş ekonomi seviyesinde büyüme oranlarını sağlayabildiklerinde, iş piyasası sektörel ve toplam bazda artmaya devam eder, iş piyasasından dışlanmış veya kendisine yer bulamamış kadın iş gücü, kendisini farklı iş kollarında temsil etme şansı elde eder. Böylelikle kadın iş gücü grafiğinin yönü ivme kazanarak artar (Karlilar 2019, Appiah 2018, İlalan 2017, Khan, Akbar, Hamayun, Ullah ve Khaliq 2017, Tam 2010). Bu çalışmada da ülkemizde büyümenin kadın işgücüne katılım üzerine U şeklinde bir ilişki olduğu hipotezi doğrulanmıştır.

Çalışmada elde edilen bulgulara göre enflasyon ve kredi hacmindeki kısa dönemli etkilerin zayıf ve anlamlılık düzeyinin düşük olduğu görülmüştür. Bu durumun istisnası olarak, enflasyonun 4. gecikmeli değerinin kadın istihdamı üzerinde pozitif ve anlamlı olduğu görülmüştür. Bu bulgu enflasyonun ilerleyen sürecinde artan yaşam maliyetlerinin kadınları çalışmaya sevk ettiği şeklinde yorumlanabilir. Kredi hacmindeki değişim kısa dönemde kadın istihdamını negatif yönlü etkilemektedir. Ancak elde edilen bulgular genel olarak istatistiki açıdan anlamlılık düzeyi düşüktür. Bu sonuçların elde edilmesinden sonra nedensellik sonuçlarıyla analize devam edilmektedir.

3.11. GRANGER NEDENSELLİK TESTİ

Eşbütünleşme ilişkisinin var olduğu durumlarda, değişkenler arasında en az bir yönlü nedensellik ilişkisinin bulunması gerekmektedir. Ancak, eşbütünleşme analizi, kadın iş gücüne katılım oranı ile söz konusu değişkenler arasındaki nedenselliğin yönü

ve derecesi hakkında bilgi vermemektedir. Eşbütünleşme ilişkisinin var olması durumunda, Granger (1988) söz konusu değişkenler arasında nedensellik ilişkisi ECM'e başvurarak incelenebileceği ifade etmektedir. ECM'de kısa ve uzun dönemli nedensellik ilişkileri arasındaki farkı birbirinden ayırmak önemli bir konu olmaktadır. Nedensellik analizinde sonuç; değişkenlerin birbiri arasındaki ilişkinin yönünü tespit etmektir. Zaman serilerinde nedensellik ilişkisi incelenirken sık rastlanan yöntem Granger (1969) tarafından geliştirilen Granger nedensellik testidir.

Tablo 3.7. Granger Nedensellik Testi Sonuçları

Sıfır Hipotezi	F-İstatistik	Olasılık Değeri	Sonuç
ENF, KKO Granger nedeni değildir	5.23206	0.0006	H ₀ red
KREDİ, KKO Granger nedeni değildir	3.04238	0.0195	H ₀ red
KKO, KREDİ Granger nedeni değildir	3.46994	0.0099	H ₀ red
BUYUME, KKO Granger nedeni değildir	5.83305	0.0002	H ₀ red
KKO, BUYUME Granger nedeni değildir	5.42758	0.0004	H ₀ red

Tablo 3.7'de görüldüğü üzere bazı değişkenlerde karşılıklı nedensellik ilişkisi anlamlı olurken bazı değişkenlerde tek taraflı nedensellik ilişkisinin olduğu görülmektedir. Granger nedensellik enflasyon ile kadın istihdamı arasında bir ilişki olmadığı yönündeki sıfır hipotezi reddedilmiştir. Enflasyon ile kadın istihdamı arasında bir nedensellik vardır

Kredi kullanım oranı ile kadın istihdamı üzerinde anlamlı ve karşılıklı bir granger nedenselliği bulunmaktadır. Büyüme ve kadın istihdamı arasında karşılıklı granger nedenselliği olmadığı durum reddedilmekte olup, büyüme ile kadın işgücüne katılım oranı arasında çift yönlü bir nedensellik vardır.

SONUÇ

Kadınların işgücüne katılım oranının son derece önemli olduğu günümüz ekonomik sisteminde bu etkilerin dikkatli ve özenli bir şekilde seçilebilmesi ve açıklanabilmesi için günümüz ekonomik sistemindeki hane halkı da göz önüne alınmaya çalışılmıştır. Bu nedenle her ne kadar makro düzeyde enflasyonun ve büyüme oranının bu ilişkileri büyük bir oranda etkilediği literatürden de edilen bilgiler ile kanıtlanmış olsa da literatüre aynı zamanda katkı sağlamak amacıyla bu çalışmaya hane halkı kredi kullanımı da dahil edilmiştir. Son dönemde Türkiye Ekonomisi'nde özellikle hane halkının kredi borcunun artması hem geri ödenme sıkıntıları ile ülke ekonomisini hem de hane halklarında sosyal bozulmalara sebebiyet vermiştir. Buradan hareketle bu değişkenin de modele eklenmesi uygun görülmüştür.

Kadınların işgücüne katılım oranını etkileyen değişkenlerin belirlenmesi ve doğrultuda elde edilen sonuçlara göre politika yapıcılara önerilerde bulunmayı hedefleyen bu çalışmada kullanılan veriler 2006:12 ile 2018:12 aralığını kapsamaktadır. Çalışmada kullanılan veriler Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası ve Türkiye İstatistik Kurumu'nun internet sitelerinde yer alan veri dağıtım servislerinden elde edilmiştir. Türkiye Ekonomisi yoğun derecede mevsimsel ekonomik olayların etkisinde bulunduğu ve çalışmada kullanılan analizleri bu durumun negatif anlamda etkilenmesinden dolayı elde edilen veriler mevsimsellikten arındırılmış olarak temin edilmiştir. Çalışmanın analiz kısmında Eviews paket programından faydalanılmıştır.

Çalışmada teorik olarak işgücü ve istihdama ilişkin temel bilgiler verilmiş olup, kadın işgücü konusunun teorik çerçevesi belirlenmiştir. Daha sonra, kadın işgücü kuramları verilip, tarih sahnesinde kadın işgücünün gelişimine değinilmiş, kadın çalışan oranları, sosyal gelişmeler, örnekler ve grafiklerle hem Türkiye hem de dünya çapında anlatılmaya çalışılmıştır. Daha sonra literatürde Türkiye ve Dünya'da kadın işgücü konusunda yapılan çalışmalara değinilmiş ve bunlar bir tablo ile özetlenmiştir. Uygulamada Türkiye'de kadın işgücüne katılımı etkileyen nedenler üzerinden mevcut durumun tespiti ve kadın işgücüne artışın sürdürebilmesine ilişkin kurulacak olan ekonometrik model tahmin edilmiştir.

2006-2018 dönemi kapsamında aylık bazda yapılan zaman serileri analizde, ADF birim kök testi, eş-bütünleşme testi, hata düzeltme modeli ve Granger nedensellik testi

yapılmıştır. Çalışmada kullanılan verilerin durağan olmadığı yapılan ADF testi ile anlaşılmış olup, seriler 1. Farkları alınarak durağanlaştırılmıştır. Kurulacak modelde uygulanacak optimal gecikme uzunluğu dördüncü gecikme olarak belirlenmiştir. Aynı seviyede durağan olduğu anlaşılan değişkenlerin aralarında uzun dönem ilişkinin varolabileceği öngörüldüğünden, eşbütünleşme analizine geçilmiş olup, Johansen kointegrasyon testi sonuçlarına göre, uzun dönemde, İz (Trace) ve en Yüksek Özdeğer (Maximum Eigenvalue) istatistiklerine bakıldığında, üç kointegrasyon vektörünün kurulabileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Elde edilen bu sonuca göre, uzun dönemde büyümenin kadın istihdamına pozitif etkisi olup, enflasyonun negatif etkide bulunduğu, kredi kullanım oranlarının ise uzun dönemde oldukça düşük olmakla beraber yine negatif oranda etkisinin olduğu tespit edilmiştir. Büyümedeki 1 birimlik artışın, kadın istihdamı üzerinde 0.183 birimlik artışa sebep olduğu tespit edilmiştir. Değişkenler arasında eş-bütünleşme ilişkisinin varlığı sebebiyle çalışmaya, değişkenler arasındaki kısa dönemde değişme sürecini gösteren hata düzeltme modeli eklenmiştir. Hata düzeltme modeli (ECM) katsayısının negatif çıkması ile modelin doğru kurulduğu ve anlamlı olduğunu sonucu doğrulanmıştır.

Vektör hata düzeltme modelinden elde edilen bulgulara göre, özellikle büyümenin kadın istihdamı üzerindeki gecikmeli etkilerinin kısa dönemde negatif olduğu tespit edilmiştir. Büyüme oranında kısa dönemde meydana gelen artışın, kadın istihdamı üzerinde ilk aşamada pozitif olmamasının sebebi; istihdamda erkeklere öncelik verilmesi olarak tahmin edilmektedir. Ayrıca büyüme makro ekonomik bir değişken olup, çalışmada kullanılan veri aylık veri olduğundan, büyümedeki bir artışın, kadın istihdamı üzerine yansımada gecikmeli etkiler söz konusu olabileceğinden kısa dönemde negatif etkiler meydana gelmiştir.

Bu çalışmada elde edilen bulgular ile literatürde “U şekilli hipotez ”olarak anılan; büyümenin kadın işgücüne katılımı üzerine önce azaltıcı sonra artırıcı etkide bulunması hipotezi teyit edilmiştir. Çalışmada son olarak Granger nedensellik analizi yapılmıştır. Büyüme ve kadın istihdamı arasında, enflasyon ve kadın istihdamı arasında ve kadın istihdamı ile kredi kullanım oranı ile üzerinde anlamlı granger nedensellik ilişkileri tespit edilmiştir.

Ekonomik büyümenin arttığı dönemlerde kadınların işgücüne katılım oranı önce azalmakta sonra da artmaktadır. Bu açıdan bakıldığında ekonomik büyümenin daha fazla kaynak kullanımı ve daha fazla işgücü ihtiyacını beraberinde getirdiği düşünüldüğünde elde edilen sonuçlar ile literatür bulgularının örtüştüğü gözlemlenmektedir.

Türkiye Ekonomisinde son dönemde yaşanan değer kayıpları sonrası bireylerin aynı düzeyde tüketimlerini devam ettirebilmek için gelecekteki tüketim hakkını bugünden kullanmayı ifade eden kredi mekanizmasına başvurduğu bilinmektedir. Hanede artan kredi kullanımı ödemeler dengesini bozacağından ek bir gelir ihtiyacını da beraberinde getirmektedir. Bu doğrultuda da, kredi kullanım oranı değişkeninin kadın istihdamı üzerine anlamlı bir etki yaratabileceği beklenmiştir, ancak hane halkı kredi kullanımı değişkeni yapılan analiz sonucunda, düşük bir anlamlılığa sahip olmakla beraber negatif olarak tespit edilmiştir. Enflasyonun ise, uzun dönemde kadın istihdamını negatif etkilemesine rağmen kısa dönemde gecikmeli olarak bir pozitif yansıması söz konusudur. Bu durumun temelinde artan hane halkı ihtiyaçlarını karşılamada kadınların da işgücü piyasasına gecikmeli giriş yaptıkları şeklinde yorumlanabilir.

Elde edilen bu bulgular ışığında Türkiye’de kadın işgücüne katılım oranının artırılması için sürdürülebilir bir büyüme politikasının izlenmesi gerekmektedir. Büyüme hızı arttığı sürece kadınların da işgücüne katılımı önce azalsa da nihayetinde artacaktır. Ülkede yeni kaynakların kullanımı, kapasite kullanım oranlarının artması, yeni üretim yollarının açılması ve beraberinde gelecek olan büyümenin artması kadınların işgücüne katılım oranını pozitif anlamda etkileyecek ve istihdamın da artmasına katkıda bulunacaktır.

KAYNAKLAR

- Acar, Ö. E., and Fraker, A. (2016). “Kadınların İşgücüne Katılım Oranının Belirleyicileri: Türkiye Örneği”. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 30(4), 907-919.
- Appiah, E. N. (2018). “Female Labor Force Participation and Economic Growth in Developing Countries”. *Global Journal of Human-Social Science: Economics*, 18(2), 1-7.
- Ardıç, O. (2008). *Makro İktisat*. Ankara: Agon Yayınevi.
- Aren, S. (1992). *İstihdam, Para ve İktisadi Politika*. Ankara: Savaş Yayınları.
- Asteriou, D., ve Hall, S. (2007). *Applied Econometrics A Modern Approach*. Newyork: Palgrave Macmillan.
- Ay, S. (2012). “Türkiye’de İşsizliğin Nedenleri: İstihdam Politikaları Üzerine Bir Değerlendirme”. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 19(2), 321-341.
- Aytaç, S., Sevüktekin, M., Işığışok, Ö., Bayram, N., Yıldız, S., ve Eryiğit, Y. (2002). *Çağdaş Sanayi Merkezlerinde Kadın İşgücü Konumu: Bursa Örneği*. Bursa: TİSK.
- Barrow, L. (1996). “An Analysis of Women’s Labor Force Participation Following First Birth”. *Princeton University Working Paper* 363, 1-36.
- Biçerli, K. (2018). *Çalışma Ekonomisi*. İstanbul: Beta Basım Yayın.
- Boca, D. D. (2002). “Low Fertility and Labour Force Participation of Italian Women: Evidence and Interpretations”. *OECD Labour Market and Social Policy Occasional Papers No: 61 Paris*.
- Boserup, E. (1970). *Women's Role in Economic Development*. Londra: Journal of Women in Culture and Society
- Bozkaya, G. (2013). “Kadınların İşgücüne Katılımını Belirleyen Faktörler: Türkiye Üzerine Bir Analiz”. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(5), 69-89.

- Byrne, D., ve Strobl, E. (2001). “Defining Unemployment in Developing Countries: The Case of Trinidad and Tobago”. *CREDIT Research Paper*, 1-44.
- Can, N., ve Özer, M. (2012). *Türkiye’de İşgücü Piyasası Yazı Dizisi*. Ankara: SEAL Ekonomist.
- Chamlou, N., Muzi, S., ve Ahmed, H. (2011). “Understanding the Determinants of Female Labor Force Participation in the Middle East and North Africa Region: The Role of Education and Social Norms in Amman”. *Alma Laurea Working Papers* 31.
- Chen, J., Sha, X., Murtaza, G., ve Zhao, Z. (2013). “Factors that influence female labor force supply in China”. *Economic Modelling*, 37, 485-491.
- Dalkıranoglu, T. (2006). *Açılış Yaşamında Kadın İşgücü ve Cinsiyet Ayrımcılığı: Konaklama İşletmelerinde Bir Uygulama*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi SBE.
- Davaslıgil, V. (2011). *Kırsal Kalkınmada Kadın İşgücünün Rolü ve Kadın İşgücünü Etkileyen Faktörler*. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Çanakkale: Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Davidoff, L., ve Hall, C. (1987). *Family Fortunes: Men and Women of the English Middle Class, 1780-1850*. Chicago: University of Chicago Press.
- Demir, N. (2017). *Türkiye’de Hazırgiyim Sanayinde Kadın İşgücünün Durumu: Ankara İli Örneği*. (Yayınlanmış Doktora Tezi). Adana: Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Dikmen, N. (2012). *Ekonometri: Temel Kavramlar ve Uygulamalar*. Bursa: Dora Yayınevi.
- Dilişen, B. (2007). *Yapısal Kırılma Durumunda Geliştirilen Birim Kök Testleri ve Uygulaması*. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Dingeç, E. (2010). “Osmanlı Toplumunda Kadınların Üretime Katkıları”. *History Studies*, 2(1), 9-30.

- Doğan, S., ve Şanlı, B. (2003). “İktisadi Kalkınmada Beşeri Sermaye”. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(1), 173-196.
- Doğrul, G. (2008). “2001 Krizi Sonrasında Türkiye’de Kentsel Alanlarda Kadınların İşgücüne Katılımının Belirleyicileri”. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 22, 245-276.
- Dulum, S. (2006). *Osmanlı Devleti' nde Kadının Statüsü, Eğitimi ve Çalışma Hayatı (1839-1918)*. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). Eskişehir: Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ecevit, Y. (1993). *Kentsel Üretim Sürecinde Kadın Emeğinin Konumu ve Değişen Biçimleri*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ecevit, Y. (1997). “Üretim ve Yeniden Üretim Sürecinde Ücretli Kadın Emeği”. *İktisat Dergisi*, Sayı: 365, 95-104.
- Enders, W. (2010). *Applied Econometric Time Series*. Newyork: Newyork Wiley.
- Enders, W. (1995). *Applied Econometric Time Series*. Newyork: Newyork Wiley.
- Ercan, F., ve Özar, Ş. (2000). “İşgücü Piyasaları Ve Uluslararası İşbölümünde Uzmanlaşmanın Mekânsal Boyutları: 1980 Sonrası Dönemde Türkiye İmalat Sanayii”. *Toplum ve Bilim Dergisi*, Sayı: 86, 22-72.
- Eyüboğlu, A., Özar, Ş., ve Tufan, H. (1988). “Kentli Kadınların Çalışma Koşulları ve Çalışma Yaşamını Terk Nedenleri”. *İktisat Dergisi*, Sayı: 377, 1-14.
- OECD(2008). *Gender and Sustainable Development: Maximising The Economic, Social and Enviromental Role of Women*. Paris: OECD.
- Gönül, A. F. (2015). *Kadınların Siyasi Kariyerinde Cam Tavan*. Ankara: Bence Kitap Yayınları.
- Günay, G., ve Bener, Ö. (2011). “Kadınların Toplumsal Cinsiyet Rollerini Çerçevesinde Aile İçi Yaşamı Algılama Biçimleri”. *TSA*, Yıl:15, Sayı: 3, 157-171.
- Güney, A. (2009). “İşsizlik, Nedenleri, Sonuçları ve Mücadele Yöntemleri”. *Kamu-İş*, 135-159.
- Gürsel, S. (1999). *Türkiye'de İşsizlik ve İstihdam*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

- Hoffman, S. D. (2009). "The Changing Impact of Marriage and Children on Women's Labor Force Participation." *132 Monthly Lab. Rew* 3 , 3-14.
- Husmanns, R. (1994). "International Standards on the Measurement of Economic Activity, Employment, Unemployment and Underemployment. *Bulletin of Labour Statistics, ILO*, 1-23.
- İçin, N. (2012). *Çalışma Yaşamında Kadın İşgücünün Karşılaşabileceği Sorunlar: Yalova Örneği*. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). Yalova: Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- İlalan, İ. (2017). *OECD Ülkelerinde Kadın İşgücüne Katılımı: Ekonomik Kalkınma ve Vergi Yüğü Açısından Analizi*. (Yayımlanmış Doktora Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- İlkaracan, İ. (1998). "Kentli Kadınlar ve Çalışma Yaşamı". içinde, *75 Yılda Kadınlar Erkekler İçinde*, İstanbul (s. 285-302). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- İnce, M. (2010). *Kadın İstihdamı ve Kadın İşgücüne Olan Talep Türkiye Örneği*. (Yayımlanmış Doktora Tezi). Afyon: Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- İşık, E., ve Serim, H. (2015). "Cinsiyete Dayalı Bölünmüş İşgücü Piyasası Analizi: Türkiye AB Karşılaştırması". *EY International Congress on Economics II, Growth and Poverty*, Ankara.
- Kaderli, Y., ve Küçükkaya, H. (2012). "2008 Dünya Finansal Krizi Sonrası Türkiye Ekonomisinde Yaşanan Gelişmelerin Bazı Ülkelerle Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi". *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı:12, 85-96.
- Kağmcıoğlu, D. (2015). "Endüstri İlişkileri Disiplininin Kayıp Halkası Olarak Toplumsal Cinsiyet". *Çalışma ve Toplum Dergisi*, Sayı:2, 89-110.
- Karlılar, S. (2019). *Kadın İşgücüne Katılımı ve Ekonomik Büyüme İlişkisinin U Şekilli Kadınlaştırma Hipotezi İle İncelenmesi: Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkeler İçin Bir Analiz*. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Kennedy, P. (2006). *A Guide to Econometrics*. Massachusetts: MIT Press.
- Khan, D., Akbar, S., Hamayun, M., ve Ullah, B. Khaliq A. (2017). “Female Labor Market Participation and Economic Growth: The Case of Pakistan”. *Journal of Social Science Studies*, 4(2), 217-230.
- Kırkpınar, L. (1999). *Türkiye’de Toplumsal Değişme ve Kadın*. İzmir: Zeus Kitabevi Yayınları.
- Koehler Anne, M. E. (1988). “A Comparison of the Akaike and Schwarz Criteria for Selecting Model Order”. *Applied Statistic*, 187-195.
- Koray, M. (2018). *Sosyal Politika*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Korkmaz, A., ve Korkut, G. (2012). “Türkiye’de Kadının İşgücüne Katılımının Belirleyicileri”. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 17(2), 41-65.
- Korkmaz, Ö. (2016). “Kadınların İşgücüne Katılma Eğilimleri: Türkiye Örneği”. *TİSK Akademi*, C:11, 301-328.
- Krishnan, V. (1992). “Family Life Cycle and Labour Force Behaviour of Married Woman”. *International Journal of Sociology of the Family*, 22(1), 119-135.
- KSSGM (1998). *1995 Yılında Pekin’de Gerçekleşen IV. Dünya Kadın Konferansı Sonuçlarının Uygulanması ve İzlenmesine İlişkin Ulusal Eylem Planı*. Ankara: KSSGM Yayınları.
- Kurtlar, A. (2007). *Ekonometrik Zaman Serileri*. Ankara: Gazi Yayınları.
- Lim, J. (2000). The Effects Of The East Asian Crisis On The Employment Of Women And Men: The Philippine Case. *World Development*, 28(7), 1285-1306.
- Maddala, G. S., ve Kim, I.-M. (1998). *Unit Roots, Cointegration, and Structural Change (Themes in Modern Econometrics)*. Newyork: Newyork Press.
- Makal, A., ve Toksöz, G. (2012). *Geçmişten Günümüze Türkiye’de Kadın Emeği*. Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınevi.
- Marçal, K. (2018). *Adam Smith’in Yemeğini Pişiren Kimdi? Ekonomide Kadının Görünmez Eli*. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

- Mishra, V., Nielsen, I., ve Smyth, R. (2010). “On The Relationship Between Female Labour Force Participation and Fertility in G-7 Countries: Evidence From Panel Cointegration and Granger Causality”. *Empirical Economics*, 38(2), 361-372.
- Mustafa, S., ve Mehmet, Ç. (2014). *Ekonometrik Zaman Serileri Analizi (Genişletilmiş 4. Baskı)*. Bursa: Dora Yayınevi.
- Oktay, E. (2006). *Makro İktisat ve Politikası*. İstanbul: Maltepe Üniversitesi Yayınları.
- Omay, U. (2011). “Yedek işgücü Ordusu Olarak Kadınlar”. *Çalışma ve Toplum Dergisi* Sayı: 30 ,137-166.
- Ortaylı, İ. (1974). *Osmanlı Toplumunda Aile*. Ankara: Türkiye Sosyal Bilimler Derneği Yayınları.
- Önder, N. (2013). “Türkiye’ de Kadın İşgücünün Görünümü” Female Labour Force in Turkey. *Çalışma Dünyası Dergisi*, 1(1), 35-61.
- Özer, M., ve Biçerli, K. (2003). “Türkiye’de Kadın İşgücünün Panel Veri Analizi”. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 3, 55-86.
- Parasız, İ. (1998). *Türkiye Ekonomisi: 1923’ten Günümüze Kadar İktisat ve İstikrar Politikaları*. İstanbul: Ezgi Yayınevi.
- Perron, P. (1989). “The Great Crash, the Oil Price Shock, and the Unit Root Hypothesis”. *Econometrica*, 57(6), 1361-1401.
- Sabir, M. (2015). “Gender Inequality in Labour Force Participation: An Empirical Investigation”. *The Pakistan Development Review*, 54(4), 551-564.
- Schultz, P. (1990). “Women's Changing Participation in the Labor Force: A World Perspective”. *Economic Development and Cultural Change*, Sayı: 272, 457-488.
- Serdaroğlu, U., ve Özkaplan, N. (1998). “İktisat ve Toplumda Cinsiyet”. *İktisat Dergisi*, 1-16.
- Sevüktekin, M., ve Çınar, M. (2014). *Ekonometrik Zaman Serileri Analizi*. Bursa: Dora Yayıncılık.
- Sevüktekin, M., ve Nargeleçekenler, M. (2010). *Ekonometrik Zaman Serileri Analizi 3. Baskı*. Ankara: Nobel Yayınevi.

- Stock, J. H., ve Watson, M. W. (2011). *Introduction to Econometrics*. Londra: Pearson Yayınevi.
- Sümer, S. (2002). *Modern Kadınlar, Çatışan Talepler, Farklı Çözümler*. İstanbul: Sel Yayınları.
- Şenelen, G., ve Pulhan, E. (2000). “Kadın İstihdamı İçin Yeni Perspektifler ve Kadın İşgücüne Muhtemel Talep”. *Kadın Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü*, 1-48.
- Talaş, E., ve Çakmak, F. (2013). “Türkiye’de Kadınların İşgücüne Katılımlarının Kohort Analizi”. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Ekonometri ve İstatistik Dergisi*, (18), 18-34.
- Tam, H. (2011). “U-shaped female labor participation with economic development: Some panel data evidence”. *Economic Letters*, 110, 140-142.
- Tan, M., Ecevit, Y., ve Sancar, S. (2000). *Kadın Erkek Eşitliğine Doğru Yürüyüş: Eğitim, Çalışma Yaşamı ve Siyaset*. İstanbul: TÜSİAD Yayını.
- Tarı, R. (2010). *Ekonometri*. İstanbul: Umuttepe Yayınları.
- Taşçı, M., ve Darıcı, B. (2010). “Türkiye’de Eksik İstihdamın Belirleyeneleri: HİA ile Bir Mikro Veri Uygulaması”. *Maliye Dergisi*, Sayı: 158, 278-300.
- Tekin, O. (2015). “Fazla Çalışma ve Fazla Sürelerle Çalışma Ücretlerinin Sözleşmede Belirlenen Ücrete Dahil Edilmesi Sorunu”. *Çalışma Dünyası Dergisi*, Sayı: 2, 75-94.
- Tiğince, O. (1998). *Osmanlı Toplumunda Kadının Çalışma Yaşamı*. İstanbul: Bilim Teknik Yayınevi.
- Toksöz, G. (2012). *Kalkınmada Kadın Emeği*. İstanbul: Varlık Yayınevi.
- Türk Dil Kurumu (2019, Şubat 16). *Türk Dil Kurumu İnternet Sitesi*. <http://www.tdk.gov.tr>: <http://sozluk.gov.tr/> adresinden alınmıştır
- Türkbal, A. (2005). *İktisada Giriş*. İstanbul: Aktif Kitabevi.
- Uğurlu, E. (2009). *Durağanlık ve Birim Kök Sınamaları Ders Notları*. Kitapçık 1.

- Ünlüoğlu, D. Ü. (2019). *Avrupa Sosyal Şarti Çerçevesinde Türkiye’de Kadın İşgücünün Değerlendirilmesi: Eskişehir Özel Sağlık Sektörü Örneği*. (Yayımlanmış Doktora Tezi). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ünsal, E. M. (2016). *İktisada Giriş*. Ankara: BB101 Yayınları.
- Vlasblom, J. D., ve Schippers, J. (2004). “Increases in Female Labour Force Participation in Europe: Similarities and Differences”. *Tjalling C. Koopmans Research Institute Discussion Paper Series*, 4-12.
- Yağcıoğlu, S. (2018). *Kadın İşgücü İstihdamı ve Sorunları: Konya Örneği*. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yaprak, Ş. (2003). *Kadın İşgücünün istihdama etkileri: Eskişehir Bölgesinde Bir Uygulama*. (Yayımlanmış Doktora Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yıldırım, K., Bakırtaş, İ., ve Yılmaz, R. (2008). *Makro İktisada Giriş*. Bursa: Ekin Yayınları.
- Yılmaz, S. E., ve Çetinel E. (2016). “Feminist Teori:Yönetim ve Organizasyon Alanına Eleştirel Bir Yaklaşım”. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(2), 119-148.
- Yurdakul, F. (1999). “Hendry ve Sims Yöntemlerinin Teorik Olarak Karşılaştırması”. *Gazi Üniversitesi Ekonomik Yaklaşım Dergisi*, 10(33), 84-91.
- Yurdakul, F. (2000). “Yapısal Kırımların Varlığı Durumunda Geliştirilen Birim Kök Testleri”. *Gazi Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*. 2(2), 21-34
- Zaheer, R., ve Qaiser, S. (2016). “Factors that Affect the Participation of Female in Labor Force: A Macro Level Study of Pakistan”. *IOSR Journal of Economics and Finance*, 7(2), 20-24.

İnternet Kaynakları:

Anadolu Ajansı. (2018). *BM'nin 2050 dünya nüfusu tahmini 9.8 milyar*,

<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/bmnin-2050-dunya-nufusu-tahmini-98-milyar/846660>, Erişim Tarih: 30.09. 2019

<https://media.iskur.gov.tr>. Erişim Tarih: 21.03 2019

ILO Ankara Ofisi: https://www.ilo.org/ankara/publications/WCMS_707579/lang--tr/index.htm, Erişim Tarih: 29.07.2019

TÜİK, <http://www.tuik.gov.tr/>, Erişim Tarih: 09.05. 2019

WE Forum (2018).“The Global Gender Gap Report”, *World Economic Forum*, Cologny/Geneva Switzerland, 28-277, Erişim Tarihi: 24.02.2019, http://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2018.pdf.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Ayşenur DÜZYOL TİH
Doğum Yeri ve Tarihi	Erzincan/ 30.09.1985
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	İnönü Üniversitesi, Ekonometri Bölümü
Y. Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Bölümü
Bildiği Yabancı Diller	İleri Düzey İngilizce ve Giriş Düzey Rusça
Bilimsel Faaliyetleri	
İş Deneyimi	
Stajlar	İMKB
Projeler	Erzincan Bakır El Sanatlarının Modern Çağda Yolculuğu adlı Avrupa Birliği Projesi
Çalıştığı Kurumlar	Erzincan Ticaret ve Sanayi Odası, Hazine ve Maliye Bakanlığı
İletişim	
E-Posta Adresi	aysenurduzyol@gmail.com
Tarih	08.11.2019